

Α.Τ.Ε.Ι ΚΑΒΑΛΑΣ
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας Τμήμα
Διοίκησης Επιχειρήσεων

Πτυχιακή Εργασία

*Θέμα: Η τουριστική κίνηση του νομού
Ρεθύμνης. Εξέλιξη και προοπτική.*

Σπουδάστρια: Κατσιπουλάκη Βασιλεία

Υπεύθυνος καθηγητής: Δημητριάδης Ευστάθιος

2009

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέπων καθηγητή κ^ο.Δρ. Δημητριάδη Ευστάθεια ,ο οποίος ανέλαβε την εποπτεία αυτής της πτυχιακής εργασίας .Με τη καθοδήγηση του, συμβουλές του και το χρόνο που διέθεσε βοήθησε και εκείνος στο να ολοκληρωθεί η εργασία αυτή. Ιδιαίτερες ευχαριστίες σε όλους όσους με βοήθησαν με στοιχεία και πληροφορίες . Τέλος το μεγαλύτερο ευχαριστώ θα ήθελα να το πω στους γονείς, τους φίλους και την οικογένεια μου που όλα αυτά τα χρόνια με στήριξαν στις σπουδές μου είτε οικονομικά, είτε συναισθηματικά και αγωνιούσαν μαζί μου.

ΤΟΥΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΟΛΟΥΣ!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο - γενικά στοιχεία	
1.1 Γεωγραφική παρουσίαση.....	5
1.2. Ιστορική ανασκοπήση.....	6
1.3 Η παλιά πόλη του ρεθυμνου.....	8
1.4. Η φυσιογνωμία της παλιάς πόλης του Ρεθυμνου.....	10
α) η γενική εικόνα	
β) μνημεία και σημαντικά κτίρια	
γ) λειτουργική σχέση με τη νεώτερη πόλη	
δ) οι ελεύθεροι χώροι στην πόλη	
1.5. Ενετικά μνημεια.....	13
α) η οχύρωση του Ρεθύμνου	
β) οχύρωση-τείχη και πύλες	
γ) λιμάνι	
1.6. Τα δημόσια οικοδομηματα.....	14
1.7Φορτετζα.....	17
α) Τα σημαντικότερα μνημεία και αρχιτεκτονικά σύνολα του φρουρίου	
β) Ναοί Φορτέτζας	
1.8 Τούρκικα μνημεια.....	18
1.9 Δημοτικός κήπος Ρεθυμνου.....	20
1.10Αρχαιολογικοί χωροι.....	21
α) Ελεύθερα	
β) Υστερομινωικό νεκροταφείο αρμένων	
γ) μοναστηράκι	
δ) σταυρωμένος	
1.11Ακτες ρεθυμνου.....	23
1.12Μοναστηρια.....	25
α) ιερά μονή Αρκαδίου.	
β) ιερά μονή Πρέβελη	

1.13Κλιμα.....	28
1.14 Φύση	28
α) φαράγγια του Ρεθύμνου	
β) σπήλαια του Ρεθύμνου	
1.15Εκδηλώσεις.....	31
α) αναγεννησιακό φεστιβάλ Ρεθύμνου	
β) το Ρεθεμνιώτικο καρναβάλι	
γ) πεζοπορίες	
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο Σημασία του τουρισμού στο Ρέθυμνο	
2.1 Σύγκριση του τουρισμού με τους άλλους αναπτυξιακούς τομείς.....	33
2.2 Τουριστική υποδομη.....	35
α) συγκοινωνίες-δρόμοι	
β) λιμάνια	
γ) αεροδρόμια	
δ) τουριστικά γραφεία	
ε) Ενοικιαζόμενα (αυτοκίνητα, μοτοσυκλέτες)	
2.3Τουριστική ανωδομη.....	46
α) ξενοδοχειακές μονάδες	
β) ξενοδοχειακό δυναμικό Ρεθύμνου	
2.4 Διανυκτερεύσεις, μέση διάρκεια παραμονής και αφίξεις αλλοδαπών κατά μέσο μεταφοράς.....	51
α) Διανυκτερεύσεις	
β) Αφίξεις	
i) ποσοστό αφίξεων αλλοδαπών τουριστών με charters στο αεροδρόμιο χανίων για την περίοδο ιανουαρίου - αυγούστου 2011	
ii) ποσοστό αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στο αεροδρόμιο ηρακλείου για την περίοδο ιανουαρίου - αυγούστου 2011	
iii) ποσοστό αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην κρήτη για την περίοδο ιανουαρίου - αυγούστου 2011	
iv) αφίξεις αλλοδαπών με κρουαζιερόπλοια στο λιμάνι της σούδας ανά εθνικότητα ιανουάριος - αύγουστος 2011	
v) αφίξεις αλλοδαπών στις κύριες πύλες εισόδου του νησιού ιανουάριος - αύγουστος 2011	
vi) κίνηση εσωτερικού αερολιμένα ηρακλείου	
vii) κίνηση εξωτερικού αερολιμένα ηρακλείου	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο Τουριστική ανάπτυξη	
3.1 Αξιολογήση των υφισταμένων τουριστικών πορών.....	61
3.2 Αξιολόγηση της υφισταμένης τουριστικής προσφοράς και σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος της περιφέρειας.....	61
3.3 Εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας συγκεκριμένων περιοχών της περιφέρειας ως προς την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	62
3.4 Στόχος της τουριστικής ανάπτυξης	63
3.5 Συνεργασία ιδιωτικού τομέα και τοπικής αυτοδιοίκησης στον τουρισμό.....	65
3.5.1 Οι νομαρχιακές επιτροπές τουριστικής προβολής.....	65
3.6 Ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών της σημερινής τουριστικής ανάπτυξης.....	70
3.7 Διερεύνηση των ευκαιριών και των δυνατοτήτων αξιοποίησης, αναβάθμισης και προβολής του τουριστικού δυναμικού της περιφέρειας	71
3.8. Δράσεις της δημοτικής αρχής.....	73
3.9 Στρατηγική μάρκετινγκ και επικοινωνιακή πολιτική.....	75
3.10 Προτεραιότητες και αγώνες παρέμβασης των φορέων του δημοσίου.....	78
3.11 Πρόταση για τους άξονες και τις μορφές κινητοποίησης των φορέων και των αναγκαίων δράσεων.....	79
3.12 Πρόγραμμα δράσης.....	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο Γενικά συμπεράσματα και προσωπικές αποψεις.....	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί χωρίς άλλο έναν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας η σημασία του οποίου σε ορισμένες χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών δεν μπορεί να υποβαθμιστεί και πολύ περισσότερο να αγνοηθεί. Η ανάπτυξη του τουρισμού από το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και μετά υπήρξε κυριολεκτικά θεαματική, με αποτέλεσμα να συγκροτεί σήμερα τη μεγαλύτερη βιομηχανία στον κόσμο, την τουριστική βιομηχανία, η συμβολή της οποίας στην ανάπτυξη ή μεγέθυνση των οικονομιών πολλών χωρών δεν επιδέχεται αμφισβητήσεις. Παρ' όλα αυτά όμως θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια χώρα, σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πανάκεια για την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων της και όχι μόνο.

Εκτός όμως από οικονομικές επιδράσεις, η ανάπτυξη του τουρισμού σε ορισμένο τόπο και χρόνο ασκεί και άλλες επιδράσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι οι κοινωνικές, οι πολιτιστικές και οι περιβαλλοντικές .

Στόχος της εργασίας αυτής είναι να αναλύσουμε την τουριστική κίνηση και υποδομή του νομού Ρεθύμνης. Χωρίζεται σε τμήματα .στο πρώτο αναλύεται η πορεία και η σπουδαιότητα του τουρισμού στο Ρέθυμνο, ενώ στη συνέχεια γίνεται αναφορά και σύγκριση της τουριστικής κίνησης του νομού σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της Κρήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Το **Ρέθυμνο** είναι η **πρωτεύουσα** του ομώνυμου νομού της Κρήτης. Είναι ένας από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης χτισμένο στο βόρειο τμήμα του νησιού. Έχει όρια προς Α το νομό Ηρακλείου και προς Δ το νομό Χανίων, ενώ προς Β βρέχεται από το Κρητικό και προς Ν από το Λυβικό Πέλαγος .

Ακόμα εκτείνεται από τα Λευκά Όρη ως τον Ψηλορείτη και έχει έκταση **1496 τ.χλμ** και πληθυσμό **70.095** κατοίκους.

Ο νομός Ρεθύμνου είναι ο πιο ορεινός της Κρήτης. Από τα 1.496 τετρ. χιλ τα 510 είναι γεωργική γη, τα 933 βοσκότοποι, τα 36 καλύπτονται από οικισμούς και

μόνο τα 17 τετρ. χιλ. καλύπτονται από μεσογειακά δάση βελανιδιάς, πεύκου και σφένδαμου.

Το κλίμα είναι εύκρατο μεσογειακό και ιδιαίτερα ξηροθερμικό. Η ηλιοφάνεια καλύπτει το 67% των ημερών του έτους και η θερμοκρασία κυμαίνεται από **12oC** έως **27oC**. Οι άνεμοι που επικρατούν συνήθως είναι οι βόρειοι και βορειοδυτικοί. Ενισχυμένοι όμως είναι και οι νότιοι.

Το Ρέθυμνο εμφανίζει μεγάλη **τουριστική κίνηση** κατά την διάρκεια του καλοκαιριού ενώ οι **7000** και πλέον ενεργοί φοιτητές καθιστούν την πόλη ιδιαίτερα ζωντανή κατά την υπόλοιπη περίοδο του χρόνου. Ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται στους **27.868** κατοίκους, ενώ ο πληθυσμός του Δήμου Ρεθύμνου είναι **31.687** (απογραφή 2001). Είναι η τρίτη σε πληθυσμό πρωτεύουσα των νομών της Κρήτης μετά το Ηράκλειο και τα Χανιά ενώ βρίσκεται μπροστά από τον Άγιο Νικόλαο. Ο νομός Ρεθύμνου διαθέτει πολλά και αξιόλογα μέρη, ιστορικής, αρχαιολογικής αλλά και θρησκευτικής.

1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Στη θέση του σημερινού Ρεθύμνου ήταν η αρχαία πόλη **Ρίθυμνα** από τον 4ο π. Χ. αιώνα, της οποίας το όνομα διατηρεί παραλλαγμένο η σημερινή πόλη. Λέγεται και γράφεται με διάφορους τύπους: το Ρέθυμνο, το Ρέθεμνος, η Ρεθύμνη, η Ρίθυμνα. Η λέξη είναι σύνθετη από το “**ρείθρον** = κοιτή ποταμού” και “**-ύμνα**” που προέρχεται από το ύδνα = νερό.

α) Ακμή Ρίθυμνας: Η πόλη βρισκόταν στη μεγαλύτερη ακμή της τον 5^ο-4^ο π.Χ. αιώνα με δικά της νομίσματα αργυρά και χάλκινα, που είχαν στη μια πλευρά την κεφαλή της Αθηνάς ή του Απόλλωνα και από την άλλη δυο δελφίνια ή μια τριάνα και τ’ όνομα της πόλης να αναγράφεται: ΡΙ, ΡΙΘΥ, Ρ. Αυτά φανερώνουν ότι ο Απόλλωνας και η Αθηνά ήταν προστάτες της Ρίθυμνας και ήταν αυτόνομη ναυτική πόλη. Κρυσόβρυσανάκης Κ. Λευτέρης, 2006, Πανόραμα Ρεθύμνου (Μνημεία, πρόσωπα και γεγονότα 5.000 ετών)

β) Θέση: Στο λόφο Παλαιόκαστρο (σημερινή Φορτέτζα) ήταν η ακρόπολη της και εκεί υπήρχε ο ναός της Ροκκαίας Αρτέμιδας, του Απόλλωνα και της Αθηνάς. Ο σημερινός Μασταμπάς ήταν μάλλον το νεκροταφείο της, όπως φαίνεται από κτερίσματα τάφου που ανασκάφηκε εκεί.

γ) Παρακμή Ριθύμνας: Το 69 π. Χ. την κατέστρεψε ο Μέτελλος και από τον 3ο π. Χ. αιώνα άρχισε να παρακμάζει, ώστε στα τέλη των ρωμαϊκών χρόνων το Ρέθυμνο να γίνει ένα άσημο χωριό. Την **Α΄ Βυζαντινή περίοδο** εξακολουθούσε να είναι άσημαντο χωριό και μόλις τον 4ο αιώνα ασπάστηκε το Χριστιανισμό. Τη **Β΄ Βυζαντινή περίοδο** υπήρξε ένας οικισμός στην περιοχή του λιμανιού. Το 1206 οι Γενουάτες κατέλαβαν το Ρέθυμνο, αλλά το 1210 οι Βενετοί κατόρθωσαν να το ανακαταλάβουν.

δ) Ακμή επί Βενετοκρατίας: την εποχή της Βενετοκρατίας (1211-1669) το Ρέθυμνο γνώρισε την πρώτη μεγάλη ακμή του. Από τα πρώτα χρόνια διαπιστώνεται η συνεχώς αυξανόμενη σημασία του για τους νεους κατακτητες. Από το μικρό λιμάνι που εξάγονται πλέον σημαντικές ποσότητες εμπορευμάτων. Ο μικρός χώρος που είχε κτιστεί η Αρχαία Ριθύμνα καλύπτει τώρα το έλλειμμα των αναγκών του από την εμπορική κίνηση και την οικονομική ανάπτυξη. Προς το τέλος, μάλιστα αυτής της περιόδου οικοδομούνται μεγαλόπρεπα αναγεννησιακά κτίρια, καλλιεργούνται τα γράμματα και αναπτύσσεται λαμπρός πολιτισμός. Οι Βενετοί έδωσαν πρώτη προτεραιότητα στον εμπορισμό και στην οργάνωση της διοίκησης, σύμφωνα με τα πρότυπα της Μητρόπολης, αφού ήταν αποφασισμένοι να αναδείξουν το Βασίλειο της κρητης(ΤρούληςΜ.,2011,33-34).

ε) Καταστροφή επί Τουρκοκρατίας: Το 1646 ο Χουσεΐν Πασάς μετά από πολιορκία 22 ημερών καταλαμβάνει την πόλη, ενώ όλος ο πληθυσμός και τα βενετσιάνικα στρατεύματα οχυρώθηκαν στη Φορτέτζα. Ο Ενετικός στόλος δεν μπόρεσε να βοηθήσει λόγω θαλασσοταραχής και έτσι το Ρέθυμνο στις 13 Νοεμβρίου περνά στα χέρια των Τούρκων. Το 1717 σεισμός και επιδημία πανούκλας φέρνουν νέα καταστροφή στην πόλη.

Το 1821 σφάχτηκαν 100 Χριστιανοί και το 1824 αποκεφάλισαν τους Τέσσερις Μάρτυρες στη Μεγάλη Πύρτα. Το 1881 κυκλοφορεί η πρώτη Ρεθεμνιώτικη εφημερίδα ο «**Νέος Ραδάμανθος**».

στ) Αυτονομία - Κρητική Πολιτεία (1898-1913): Η Επανάσταση 1897-1898 έθεσε τέρμα στις τουρκικές αυθαιρεσίες και οδήγησε στην Αυτονομία της Κρήτης. Το 1897 οι Μ. Δυνάμεις επέβαλαν σε διεθνή κατοχή το νησί. Ο τουρκικός στρατός διώκτηκε το 1898 και το Ρέθυμνο το κατέλαβαν προσωρινά οι Ρώσοι στρατιώτες, πολλοί από τους οποίους παρέμειναν ως το 1909. Στις 9 Δεκεμβρίου 1898 έφθασε στα Χανιά ο πρίγκιπας Γεώργιος της Ελλάδας, ως ύπατος Αρμοστής της Κρήτης. Την επόμενη αναχώρησαν οι ξένοι ναυάρχοι και αμέσως άρχισε το δυσχερές έργο της οργάνωσης της Κρητικής Πολιτείας (1898-1913). Στις 16 Απριλίου 1898 δημοσιεύτηκε το Σύνταγμά της και εφαρμόστηκε αμέσως. Σε λίγες μέρες σχηματίστηκε η πρώτη Κυβέρνηση, η οποία εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σημαντικό έργο, ιδιαίτερα στη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και τα δημόσια έργα. Όμως, η σύγκρουση του Ελευθερίου Βενιζέλου, Συμβούλου (υπουργού) της Δικαιοσύνης, με τον Γεώργιο, εξαιτίας κυρίως του συντηρητικού συντάγματος, οδήγησε στην Επανάσταση του Θερίσου (1905), η οποία δικαίωσε τις θέσεις του Βενιζέλου και στοίχισε την παραίτηση και την απομάκρυνση του Γεωργίου. Τη θέση του ανέλαβε ο Αλέξανδρος Ζαΐμης (1906-1908) Το 1908 η Κρητική Πολιτεία βρισκόταν σε δημιουργική πορεία (Τρούλης Μ., 1998, 46-47).

ζ) Μετά την Ένωση: Από τη δεκαετία του 1920 είχαμε την ανταλλαγή του πληθυσμού (1924) όπου οι Τουρκοκρητικοί αναχώρησαν για τη Μικρά Ασία και ήρθαν στη θέση τους πρόσφυγες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της οικονομίας, όσο και του πολιτισμού Φωτεινή, Καλλιθέα. Δημιουργήθηκε ο Δημοτικός Κήπος, χτίστηκαν τα Γυμνάσια Αρρένων και Θηλέων.

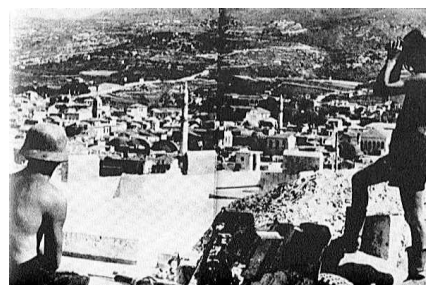
η) Μάχη της Κρήτης -Γερμανική Κατοχή: Κατά τη μάχη της Κρήτης, οι Γερμανοί στις 20 Μαΐου 1941 αφού βομβάρδισαν την πόλη, έπεσαν αλεξιπτωτιστές έξω από το Ρέθυμνο και άρχισαν οι πολύνεκρες μάχες. Την πόλη τότε την υπερασπίστηκε ο άμαχος πληθυσμός που έπαιρνε όπλα από τους αλεξιπτωτιστές. Μετά από σκληρό αγώνα οι Γερμανοί κατέλαβαν την πόλη στις 30 Μαΐου και εγκατέστησαν στρατιωτική διοίκηση.

θ) Πολεοδομική εξέλιξη: Μετά το 1950 αρχίζει η προέκταση της πόλης ανατολικά και ενώθηκε με Περιβόλια, Μισίρια και Τσεσμέ, όπως και προς το Μασταμπά και Κουμπέ. Σ' όλη την παραλιακή διαδρομή από ανατολικά μέχρι τη Σκαλέτα 10 χλμ. υπάρχουν όμορφες και καθαρές παραλίες με πολλά ξενοδοχεία και τουριστικά καταστήματα που προσελκύουν χιλιάδες του.

1.3 Η ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Το Ρέθυμνο αποτελεί τυπικό παράδειγμα ιστορικής πόλης που δέχθηκε την πίεση της αστικοποίησης και της έντονης τουριστικής ανάπτυξης. Το αποτέλεσμα ήταν η δυναμική ανάπτυξη της «εκτός των τειχών» νεώτερης πόλης και η ταυτόχρονη, εξίσου δυναμική διεύθυνση των λειτουργιών της τουριστικής αναψυχής του εμπορίου τουριστικών ειδών σε σημαντικό τμήμα της παλιάς πόλης. Στο τμήμα αυτό είναι καταφανής η ένταση των εγκατεστημένων λειτουργιών τουριστικής αναψυχής και εμπορίου και η υποχώρηση της λειτουργίας της κατοικίας ενώ άλλο τόσο καταφανής είναι η πρόθεση επέκτασης και διεύθυνσης των λειτουργιών αυτών στο υπόλοιπο τμήμα της παλιάς πόλης.

Η ανάπτυξη αυτή δημιουργεί ήδη νέους εμπορικούς άξονες, μέσα στο σώμα της παλιάς πόλης, πράγμα που προαναγγέλλει την ολοένα εντονότερη παρουσία των νέων λειτουργιών και, συνεπώς, μια νέα υποχώρηση της κατοικίας από το τμήμα εκείνο στο οποίο, ακόμη σήμερα, η κατοικία αποτελεί την κυρίαρχη λειτουργία.

Η διαδικασία αυτή εφ' όσον αφεθεί να εξελιχθεί χωρίς κανένα έλεγχο, είναι βέβαιο ότι θα οδηγήσει στην σταδιακή απονέκρωση της παλιάς πόλης και την εγκατάλειψή της από τους κατοίκους της. Η προστασία αντίθετα και η διατήρησή της ως ζωντανού, ενεργού και παραγωγικού τμήματος της πόλης του Ρεθύμνου και μάλιστα του τμήματος εκείνου που λειτουργεί ως πόλος έλξης των επισκεπτών προϋποθέτει τη στήριξη και την ενίσχυση της κατοικίας, συνοδευόμενη από τις συμπληρωματικές, εμπορικές και άλλες λειτουργίες που χρειάζεται, ακόμη και από τις λειτουργίες εμπορίου και ψυχαγωγίας υπερτοπικού χαρακτήρα.

1.4. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Στην παλιά πόλη αντικρίζουμε ακόμα όλα σχεδόν τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της Βενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας, την αναγεννησιακή πολεοδομική δομή, πολλά βενετσιάνικα κτίρια, ωραιότατα θυρώματα και παράθυρα, θολωτά ισόγεια, βοτσαλωτές εσωτερικές αυλές και πέτρινες σκάλες, το λιμάνι με τα ξύλινα «κιάσκια» της Τουρκοκρατίας, τα τζαμιά με τους περίτεχνους μιναρέδες και τις κρήνες με τις τούρκικες επιγραφές, που συνθέτουν το χαρακτήρα της και εκφράζουν το ύφος της, όσο κι αν επιμένουν τα μοντέρνα και εξεζητημένα στοιχεία να το αλλοιώσουν (Τρούλης Μ., 1998, 90).

Με την καταστροφή του 1571 από τον Ουλούτζ Αλή καταστράφηκαν πολλά μνημεία με στοιχεία γοθτικής αρχιτεκτονικής ενώ το Ρέθυμνο χιτίζεται ξανά σχεδόν εξ ολοκλήρου το τρίτο τέταρτο του 16ου.(www.explorecrete.com)

Η γενική εικόνα της πόλης, προκύπτει ως μια σύνθεση: Χαρακτηριστικές φρουριακές μορφές ή μορφές αστικής αρχιτεκτονικής της Βενετοκρατίας, σημαντικά δημόσια κτίρια όπως η Loggia, η Κρήνη Rimondi, χριστιανικοί ναοί όπως ο ναός του Αγίου Φραγκίσκου ή η Κυρία των Αγγέλων ή μουσουλμανικά τεμένη με τους σωζόμενους χαρακτηριστικούς για την πόλη μιναρέδες, αλλά και νεώτερα κτίσματα, όπως το κτίριο της Νομαρχίας και άλλα πολυώροφα κτίρια, πυκνά δομημένα πάνω στο πυκνό οδικό δίκτυο ολοκληρώνουν την ιστορική εικόνα και λειτουργούν ως τοπόσημα.

α) Μνημεία και σημαντικά κτίρια

Υπάρχουν επτά εκκλησίες και έξι κτίρια μνημεία Ενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας, καθώς και πολλά άλλα σημαντικά κτίρια ενετικής κυρίως εποχής που στην πλειοψηφία τους υπολειτουργούν:

- Η ενετική Loggia (Λέσχη των Ευγενών), Κρήνη Rimondi
- Ο Άγιος Φραγκίσκος

- Το τζαμί Νερατζέ (ή εκκλησία Santa Maria)
- Η Κυρία των Αγγέλων
- Η Μεγάλη Παναγία (Μητροπολιτικός ναός του Ρεθύμνου)
- Το τζαμί της Μεγάλης Πόρτας
- Το τζαμί Καρά Μουσά Πασά
- Το Τούρκικο Σχολείο
- Το Χαμάμ (στην οδό Ροδαμάνθος)
- Το Διοικητήριο (κτίριο της Νομαρχίας)
- Σπίτια της Τουρκοκρατίας, του Νεοκλασικισμού κλπ.

β) Λειτουργική σχέση με τη νεώτερη πόλη

Ένα σημαντικό τμήμα της έκτασης της παλιάς πόλης, το οριζόμενο μεταξύ των οδών Αρκαδίου και Εθνικής Αντιστάσεως, μαζί με τμήμα της νεώτερης πόλης που βρίσκεται μεταξύ των οδών Δημοκρατίας, Μοάτσου και πάρκου, αποτελούν το «κέντρο» της πόλης, συγκεντρώνοντας το σύνολο σχεδόν του λιανικού εμπορίου, των γραφείων και των υπηρεσιών της, με εξαίρεση τις υπηρεσίες της Νομαρχίας που βρίσκονται στις δυτικές παρυφές της παλαιάς πόλης.

Σε αυτήν ακριβώς την περιοχή του κέντρου παρατηρείται μια διαρκής και αυξανόμενη τάση απομάκρυνσης του λιανικού εμπορίου και των γραφείων από την παλαιά προς την νεώτερη πόλη και αντικατάστασής του με τουριστικό εμπόριο, γεγονός που αποτελεί σύνηθες φαινόμενο σε παρόμοιες περιπτώσεις ιστορικών πόλεων που υπεραναπτύσσονται τουριστικά.

Μέσα στην παλαιά πόλη, που διαθέτει ένα σημαντικό σε αρχιτεκτονική ποιότητα και ιστορική αξία κτιριακό πλούτο κατάλληλο για στέγαση πολιτιστικών λειτουργιών, συγκεντρώνεται εξάλλου και η πλειοψηφία των πολιτιστικών δρώμενων της πόλης.

γ) Οι ελεύθεροι χώροι στην πόλη

Μέσα στην παλαιά πόλη δεν υπάρχουν μεγάλοι κοινόχρηστοι ελεύθεροι χώροι με συγκεκριμένη διαμόρφωση και χρήση. Οι περισσότεροι αποτελούν μικρές διαπλατύνσεις οδών (Καραόλη, Πετυχάκη) ή μικρής κλίμακας ελεύθερους χώρους γύρω από τις εκκλησίες και τα μνημεία της πόλης (Κυρία των Αγγέλων, Εισόδια της Θεοτόκου, Εθνική Τράπεζα κλπ.). Ορισμένοι εξ' αυτών έχουν κηρυχθεί «διατηρητέοι». Σημαντικότερο από άποψη ιστορικής σημασίας αλλά και για τη λειτουργία της πόλης δημόσιοι χώροι, παρά το μικρό τους μέγεθος είναι, η «πλατεία Πετυχάκη» που αποτελεί το σημαντικότερο πόλο έλξης στο Ανατολικό τμήμα της παλαιάς πόλης και η πλατεία της «Κυρίας των Αγγέλων» που αποτελεί το σημαντικότερο δημόσιο χώρο του δυτικού τμήματος.

Η παραλιακή οδός Ελ. Βενιζέλου, που χαρακτηρίζεται από λειτουργίες τουρισμού και αναψυχής, ο αναξιοποίητος σε μεγάλο βαθμό ελεύθερος χώρος γύρω από το Κάστρο και βέβαια ο χώρος του Κάστρου, αποτελούν τους σημαντικότερους σε έκταση δημόσιους ελεύθερους χώρους της πόλης.

Οι ιδιωτικοί ελεύθεροι χώροι βρίσκονται στην πλειοψηφία τους στα εσωτερικά των οικοδομικών τετραγώνων και είναι αναξιοποίητοι. Σημαντικότερος σε μέγεθος και σημασία είναι βέβαια ο ελεύθερος χώρος που περιβάλλεται από το Τούρκικο σχολείο, την εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου και το Νερατζέ τζαμί. Βρίσκεται στην καρδιά της πόλης, σε άμεση σχέση με τους σημαντικότερους δημόσιους χώρους της πόλης (πλατείες Πετυχάκη και Κυρίας των Αγγέλων) και συγχρόνως στο όριο μεταξύ της περιοχής των κεντρικών λειτουργιών (ανατολικό τμήμα) και της περιοχής της κατοικίας (δυτικό τμήμα).

1.5. ΕΝΕΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

α) Η οχύρωση του Ρεθύμνου

Η έλλειψη ασφάλειας που αισθάνονταν οι Βενετοί σε όλη τη διάρκεια των επαναστάσεων του 13^{ου} και 14^{ου} αι., οι νέες εξεγέρσεις, όπως η συνωμοσία του Σήφη Βλαστού το 1453-1454 και ο κίνδυνος απόβασης των Τούρκων στην Κρήτη, που έγινε πιο ορατός μετά το 1453, τους ανάγκασαν να φροντίσουν για την καλύτερη και ασφαλέστερη οχύρωση της κτήσης τους. Ήταν πια ζήτημα χρόνου η αντιμετώπιση αυτού του σοβαρού προβλήματος. Δημιούργησαν τότε ένα νέο σύστημα οχύρωσης με προμαχώνες και περιέλαβαν και το Ρέθυμνο στο γενικότερο πρόγραμμα οχύρωσης της Κρήτης. Ο Βερονέζος αρχιτέκτονας Michele Sanmicheli σχεδίασε τον οχυρό περίβολο της πόλης, που είχε αρχίσει να απλώνεται κάτω από το λόφο το Παλιοκάστρο από το 14^ο αι. και να επεκτείνεται σε όλη τη χερσόνησο. Η θεμελίωσή του έγινε το 1540, αλλά το έργο ακολούθησε αργό ρυθμό και η κατασκευή του κράτησε πολλά χρόνια (Τρούλης Μ., 1998, 32).

Οι Βενετοί συνειδητοποίησαν ακόμα περισσότερο τις αδυναμίες της ανοχύρωτης πόλης κατά τις πειρατικές επιδρομές του Χαϊρεδίν Μπαρμπαρόσα το 1538, του διαδόχου του Νταγούτ-Ρεΐς το 1562 και του μελλοντικού αρχιναυάρχου του οθωμανικού στόλου Ουλούτς Αλή το 1571. Η καταστροφή που προκάλεσαν οι Οθωμανοί το 1571 ήταν τόσο μεγάλη, ώστε άλλαξε σημαντικά τη μορφή της πόλης και έγινε η αιτία να αποφασιστεί λίγο αργότερα η κατασκευή της Φορτέτσας, πάνω στο λόφο του Παλιοκάστρου. Στην απόφαση αυτή οδηγήθηκαν οι Βενετοί και από την παρατηρούμενη τότε γενικότερη παρακμή της ισχύος τους στην ανατολική Μεσόγειο, αλλά και από την αναποτελεσματικότητα των έργων του οχυρού περιβόλου της πόλης στην απόκρουση του Ουλούτς Αλή, μάλλον εξαιτίας της απόκλισης από την αρχική μελέτη (Τρούλης Μ., 1998, 32-34).

γ) Λιμάνι

Το παλιό λιμάνι, το γνωστό «μαντράκι» του Ρεθύμνου, ακολουθεί την ιστορία της πόλης. Αποτελεί το πιο ωραίο κόσμημά της, αλλά και το πιο μεγάλο πρόβλημα. Το μαρτυρούν οι άφθονες αρχαιακές πηγές, που αρχίζουν από το 14^ο

αι. και φθάνουν μέχρι τις παραμονές της τουρκικής εισβολής του 1645. Η στενότητα της λεκάνης του και οι συνεχείς προσαμμώσεις δημιουργούσαν το μεγάλο πρόβλημα, για τη ριζική αντιμετώπιση του οποίου οι Βενετοί εμφανίζονταν διστακτικοί, κυρίως όμως για την αδύναμη οχύρωση της πόλης, αλλά και γιατί δεν ήθελαν να διασπάσουν το στόλο που διέθεταν στην Κρήτη και, τέλος, να παραδώσουν στους Τούρκους ένα ακόμα ισχυρό λιμάνι. Έτσι, από τις αρχές του 1300 περιορίστηκαν σε μια ατέλειωτη σειρά μικροεπισκευών, που είχαν περισσότερο το χαρακτήρα συντήρησης με αποτέλεσμα, προς τα τέλη του 16^{ου} αι., η πόλη να μην έχει ουσιαστικά λιμάνι. Το πρώτο σημαντικό έργο που έκαναν οι Βενετοί για να αντιμετωπίσουν την προσάμμωση ήταν η διάνοιξη ενός καναλιού στα 1582, αλλά χωρίς θεαματικά αποτελέσματα, ώστε τον επόμενο αιώνα η κατάσταση να είναι η ίδια και χειρότερη. Και είναι τραγικό ότι άρχισαν να γίνονται κάποια τεχνικά έργα, στα 1618 η ριζική ανακατασκευή του ανατολικού μώλου και στα 1626 η προσθήκη του νότιου κρηπιδώματος, όταν πια είχε διαφανεί η τουρκική απειλή, χωρίς πάντως να λύνουν κι αυτά το πρόβλημα. Παρά τις βασικές προσθήκες και αλλαγές που σημειώθηκαν τα επόμενα χρόνια, το «μαντράκι» του Ρεθύμνου διατηρεί μέχρι σήμερα τη βενετσιάνικη μορφή του. (Τρούλης Μ., 1998, 78-79).

1.6. ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΗΡΙΑ

Τα δημόσια οικοδομήματα του Ρεθύμνου, όπως και ολόκληρης της Κρήτης, που έγιναν μετά την εδραίωση της βενετικής κυριαρχίας στον, ήταν κατά κανόνα και στο βαθμό που διασώθηκαν, μεγαλόπρεπα έργα που από τη μια εξασφάλιζαν την καλή άμυνα της περιοχής και από την άλλη με τη λαμπρότητά τους απέπνεαν τον αέρα της δυτικής αρχιτεκτονικής εμφυσώντας έτσι και το μήνυμα της αδιαφιλονίκητης ισχύος της Βενετίας. παράλληλα λοιπόν με τις οχυρώσεις οι Βενετοί φρόντισαν να οικοδομήσουν και λαμπρά δημόσια κτήρια παρόμοια μ' αυτά που κοσμούσαν την μητρόπολη όπως loggie, κρήνες, τελωνεία, λιμάνια, αποθήκες κ.ά. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα αρχιτεκτονικά σχέδια αλλά και

την επίβλεψη των δημόσιων κτηρίων είχαν μηχανικοί και αρχιτέκτονες που ταξίδευαν από τη μητρόπολη γι' αυτόν ακριβώς το λόγο. Αυτό φυσικά γινόταν κατά τα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας διότι αργότερα κάποιοι κρητικοί που είχαν λάβει μέρος σε μεγάλα έργα, έμαθαν τη δουλειά και μπορούσαν να την φέρουν σε πέρας μόνοι τους. Ήταν οι λεγόμενοι πρωτομάστορες ή μουράροι που τα έργα τους δεν διέφεραν από των ίδιων των βενετών.(www.rethymnon.gr)

α) Ο Άγιος Φραγκίσκος: Ο Άγιος Φραγκίσκος, γνωστός και ως ο «Φτωχούλης του Θεού», αγιοποιήθηκε από τους καθολικούς το 1228. Είναι ο προστάτης των φτωχών, των ταπεινών και των δυστυχισμένων γι' αυτό τον τιμά η δυτική εκκλησία.

Δίπλα στο ναό υπήρχε το μοναστήρι των Φραγκισκανών Μοναχών, δύο παρεκκλήσια με υπέροχα τόξα. Ο ναός είναι μια μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική. Τα χαμηλότερα ανοίγματα του και ο πύλωνας του φαίνονται μεταγενέστερα του κυρίως ναού. Διαθέτει κιονόκρανα σύνθετου ρυθμού (ο ένας από τους πέντε ρυθμούς της Αναγέννησης), ενώ το θύρωμα ανήκει στον κορινθιακό ρυθμό. Ο Άγιος Φραγκίσκος χτίστηκε το 13ο - 14^ο αιώνα και ήταν ο καθολικός μητροπολιτικός ναός του Ρεθύμνου επί Βενετοκρατίας. Εκεί εκκλησιάζονταν εκτός από τους καθολικούς και ορθόδοξοι. Σ' όλη την Κρήτη επί Βενετοκρατίας είχαν ανεγερθεί αρκετοί Φραγκισκανοί ναοί.

β) Η Κυρία των Αγγέλων: Η σημερινή εκκλησία «Κυρία των Αγγέλων» ή «Μικρή Παναγία», όπως λέγεται σε διάκριση από το Μητροπολιτικό ναό «Μεγάλη Παναγία», βρίσκεται στο μακρύ στενό και είναι αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Χτίστηκε το 1609 από τους Βενετούς, αφιερωμένη στην Αγία Μαρία Μαγδαληνή του τάγματος των Δομινικανών μοναχών.

Στην αρχή της Τουρκοκρατίας δόθηκε για λατρεία στους Χριστιανούς, όμως ο Χουσεΐν Πασάς, που κατοικούσε στη Φορτέτζα είδε μεγάλο πλήθος πιστών στο ναό, οργίστηκε, τους έδιωξε και τον μετέτρεψε σε τζαμί το 1677. Φοβήθηκε όμως την οργή των Χριστιανών και τους παραχώρησε το μικρό τότε ναό των Εισοδίων της Θεοτόκου. Το 1680 ο διάδοχός του Αχμέτ Πασάς με φερμάνι το έκανε "Τέμενος Αγκεμπούπ", ενώ το 1687 χάλασαν το νότιο κλίτος και έχτισαν μιναρέ. Σύμφωνα με την παράδοση, οι Τούρκοι δεν μπόρεσαν να αποπερατώσουν το

μιναρέ, γιατί το στύλωμά του δεν το επέτρεπε η Παναγία. Έτσι ό,τι χτιζόταν τη μία μέρα, την άλλη μέρα έπεφτε. Ο μιναρές έμεινε μισοτελειωμένος, γι' αυτό τον ονομάζουν ο "κομμένος μιναρές" ή "κουτσοτρούλης".

Η εικόνα της Παναγίας έφυγε από το τέμπλο και πήγε σε άγνωστο μέρος γιατί οι Τούρκοι την έκαναν τζαμί. Αργότερα χρησιμοποιήθηκε για στρατωνισμό των στρατιωτών που θα έφευγαν στη Σμύρνη στον πόλεμο της Μ. Ασίας. Δύο στρατιώτες είδαν την ίδια βραδιά στον ύπνο τους την Παναγία, που τους είπε να ψάξουν στο πάτωμα να βρουν την εικόνα της. Μαζεύτηκε τότε κόσμος, χάλασαν το πάτωμα και βρήκαν την εικόνα της.

Ο λαός αξίωσε να ξαναγίνει εκκλησία. Έτσι τον Απρίλιο του 1917 επανήλθε μετά από 270 χρόνια στη λατρεία των Χριστιανών. Η εκκλησία λοιπόν της Κυρίας των Αγγέλων από το 1917 είναι ο αγαπητός ναός των Ρεθεμνιωτών.

γ) Άγιοι Τέσσερις Μάρτυρες: Στη μνήμη των Τεσσάρων Μαρτύρων που αποκεφάλισαν οι Τούρκοι στις 28 Οκτωβρίου 1824 στον Πλάτανο, χτίστηκε το 1909 ένας μικρός ναός που όμως δεν ολοκληρώθηκε και το 1949 κατεδαφίστηκε.

Χτίστηκε νέος ναός που εγκαινιάστηκε στις 28/10/1955, θεωρήθηκε όμως μικρός αφού οι πιστοί ήταν όλο και περισσότεροι. Κατεδαφίστηκε εκ νέου, και έτσι χτίστηκε ο σημερινός ναός από το 1972-1975 με το κεντρικό κλίτος αφιερωμένο στους Τέσσερις Μάρτυρες.

δ) Η κρήνη Rimondi: Η περίφημη κρήνη Rimondi, που βρίσκεται στη σημερινή πλατεία του Πλατάνου και στο αλλοτινό κέντρο της βενετσιάνικης πόλης, οικοδομήθηκε το 1626 από τον λέκτορα της πόλης A. Rimondi. Αποτελείται από τρεις γούρνες στις οποίες τρέχει νερό από τρεις κρουνοί σε σχήμα λεοντοκεφαλής. Πάνω στις γούρνες «πατούν» τρεις ραβδωτοί κιονίσκοι που επιστέφονται απόκορινθιακά κιονόκρανα. Πάνω απ' αυτά αναπτύσσεται θριγκός στη μεσαία ζώνη του οποίου, ακριβώς πάνω από τους κιονίσκους, αναπτύσσονται τέσσερα φουρούσια σε σχήμα φύλλων άκανθας. Στην ίδια ζώνη διαβάζονται οι λέξεις: LIBERALITATIS και FONTES.

ε) Loggia: Η Loggia του Ρεθύμνου παρουσιάζει ομοιότητες με τα αντίστοιχα κτίρια της Φλωρεντίας, της Κέρκυρας και του Χάνδακα. Στο Ρέθυμνο, το κτήριο

συνδέθηκε και με την ίδρυση της Ακαδημίας των Βίνι (οι ζωντανοί), το πρώτο πνευματικό σωματείο που ιδρύθηκε μετά την Άλωση στην Ελληνική επικράτεια, αμέσως μετά την τουρκική κατάκτηση, η Λότζια μετατράπηκε σε τζαμί από τον Κιουτσούκ Χατζή Ιμπραήμ. Αγά και προστέθηκε μιναρές με κρήνη και επιγραφή στη βάση του, για σαράντα χρόνια περίπου η Λότζια του Ρεθύμνου στέγαζε το αρχαιολογικό μουσείο, μέχρι τη μεταστέγασή του στο κτήριο των παλιών φυλακών απέναντι από την κεντρική πύλη της Φορτέτζας, όπου λειτουργεί από το 1991 (Τρούλης Μ., 2011, 93).

στ) Ρολόι: Ήταν το υψηλότερο κτήριο, 20μ. στο βενετσιάνικο Ρέθυμνο, το μοναδικό στη βενετική Κρήτη και ένα από τα ωραιότερα αρχιτεκτονικά μνημεία που μας κληροδότησαν οι Βενετοί, από τον 16^ο αιώνα. Το 1601 έγινε η πρώτη επισκευή του. Οι Βενετοί είχαν κτίσει όμοια αρχιτεκτονικά μνημεία και σε άλλες κεντρικές πλατείες της επικράτειάς τους για να δείχνουν την ώρα στους ανθρώπους. Οι υπάρχουσες πληροφορίες δεν αποκαλύπτουν εάν το ρεθυμνιώτικο ρολόι ήταν ηλικιακό ή υδραυλικό, ούτε αν ο πύργος του αποτελούσε την κύρια πύλη του κεντρικού (αστικού) φρουρίου της πόλης. (Τρούλης Μ., 2011, 93-95).

ζ) Θύρωμα Κλόντιο: Ενετικό κτίριο με λατινική επιγραφή πάνω στο θύρωμα του: «Με την αρετή το σπίτι 1609». Σήμερα στο ίδιο κτήριο παρασκευάζεται παραδοσιακό φύλλο που χρησιμοποιείται για τη παρασκευή γλυκισμάτων.

η) Καθολικό Επισκοπείο: Στο σημερινό κτήριο του Μουσείου Ενάλιας Ζωής (οδός Αραμπατζόγλου), στεγαζόταν το Καθολικό Επισκοπείο της πόλης, ενώ δίπλα στην οδό Επιμενίδη ήταν καθολικό μοναστήρι.

1.7 ΦΟΡΤΕΤΖΑ

Το φρούριο Φορτέτζα είναι κτισμένο πάνω στο βραχώδη λόφο, το Παλαιόκαστρο. Ο λόφος πιθανόν να ήταν κάποτε νησάκι και υπήρξε τόπος λατρείας στην αρχαία εποχή με το ναό της Ροκκαίας Αρτέμιδας πάνω στο μέρος αυτό, που ήταν η ακρόπολη της αρχαίας Ρίθυμνας.

Τα γεγονότα που ακολούθησαν από το α' μισό του 16^{ου} αι. -η τουρκική απειλή και η τελειοποίηση των πυροβόλων όπλων- συνετέλεσαν στο να αποφασίσει η Βενετία τη στρατιωτική και αμυντική οργάνωση της Κρήτης. Στο πρόγραμμα εντάχθηκε και το Ρεθύμνο. Στα σχέδια που εκπόνησε ο Βερονέζος αρχιτέκτονας Michale Sanmicheli ήταν κι εκείνο για τα τείχη της πόλης του Ρεθύμνου στην περιφέρεια του εξώβουργου, που το κάλυπταν μόνο στοιχειώδη αμυντικά έργα. Η θεμελίωσή τους έγινε στις 8 Απριλίου 1540 και οι εργασίες τελείωσαν με αργούς ρυθμούς λίγο πριν από το 1570. Τον Ιούνιο του 1571, κατά την επιδρομή του Ουλούτς Αλή, καταστράφηκαν όλα τα μέχρι τότε οχυρωματικά έργα, καθώς και τα περισσότερα σπίτια του Ρεθύμνου. Ύστερα από την καταστροφή αυτή οι αρμόδιοι τοπικοί παράγοντες, οι ίδιοι οι Ρεθεμνιώτες και η Βενετική Γερουσία, αποφάσισαν να κατασκευάσουν ένα οχυρό πάνω στο λόφο του Παλαιοκάστρου, που θα μπορούσε να περιλάβει όλες τις κατοικίες της πόλης. Έτσι θεμελιώθηκε η Φορτέτοα στις 13 Σεπτεμβρίου 1573 (Τρούλης Μ., 1998, 91).

1.8 ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

α) Το Τζαμί Νερατζέ: Το τζαμί Νερατζέ που σήμερα χρησιμοποιείται ως Ωδείο, ήταν στα χρόνια της Ενετοκρατίας (1212-1669) η εκκλησία της Παναγίας των Αυγουστινιανών. Ήταν ένα ορθογώνιο κτίριο με εντοπωσιακό θύρωμα και κεραμοσκεπή. Το 1657 οι Τούρκοι μετέτρεψαν την εκκλησία σε τζαμί (μουσουλμανικό ναό), αφού αντικατέστησαν τη στέγη οι Οθωμανοί με τρεις τρούλους, δίνοντας το όνομα του πορθητή του Ρεθύμνου Γαζή Χουσεΐν και το παρεκκλήσι της Παναγίας στα δυτικά που ήταν αφιερωμένο στο Σώμα του Χριστού μετατράπηκε και αυτό σε ιεροσπουδαστήριο.

Όμως οι Χριστιανοί το ονόμαζαν Τζαμί Νερατζέ από μια μεγάλη νεραντζιά που υπήρχε στον κήπο του. Ήταν το μεγαλύτερο τζαμί της πόλης και φυσικά δεν ήταν δυνατό να μην έχει και ανάλογο μιναρέ. Πριν υπήρχε μεγάλος μιναρές που καταστράφηκε από το σεισμό του 1687 και του 1856. Το 1890 όμως χτίστηκε νέος μεγάλος μιναρές με δύο εξώστες κατασκευασμένος με τις περίφημες πέτρες από το χωριό Αλφά. Σήμερα χρησιμοποιείται από το Δήμο ως αίθουσα εκδηλώσεων και ως Ωδείο.

β) Τζαμί Κιουτσούκ Ιμπραϊμ (Λότζια): Την Ενετική Λέσχη (Λότζια) μετέτρεψαν οι Τούρκοι σε τζαμί και αργότερα έχτισαν δίπλα έναν μιναρέ, που κατεδαφίστηκε το 1930 γιατί ήταν ετοιμόρροπος. Η επιγραφή που βρέθηκε στο τζαμί φυλάγεται στη Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου.

γ) Τζαμί Καρά Μουσά Πασά (Αμμος Πόρτα): Το τζαμί Καρά Μουσά Πασά αποτελούσε στα χρόνια της Βενετοκρατίας μοναστήρι αφιερωμένο στην Αγία Βαρβάρα και στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετατράπηκε σε τζαμί με μιναρέ που σήμερα σώζεται τμηματικά. Στον περίβολο του τεμένους ο επισκέπτης μπορεί να δει πλήθος από ανάγλυφες διακοσμημένες πλάκες, τα μεζάρια, δηλαδή στήλες που τοποθετούσαν στους τούρκικους τάφους. Σήμερα στο Καρά Μουσά Πασά στεγάζεται το εργαστήριο συντήρησης της Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Τζαμί «Καρά Μουσά Πασά».

δ) Τζαμί Γιαχγιά Ιμπραϊμ (Σοχώρα): Το ναό της Αγίας Σοφίας μετέτρεψαν οι Τούρκοι το 1670 σε τζαμί με δύο θόλους από το γενίτσαρο Γιαχγιά. Αργότερα προστέθηκε και μιναρές ύψους 8 μ., αλλά γκρεμίστηκε το 1941 από τους βομβαρδισμούς. Στο χώρο αυτό στεγάζεται σήμερα ξυλουργείο.

ε) Τζαμί Χαν Ιμπραϊμ (Φορτέτζα): Τον καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου στη Φορτέτζα που χτίστηκε το 1585, οι Τούρκοι τον μετέτρεψαν το 1648 σε τζαμί του Ιμπραϊμ Χαν (Σουλτάνος οθωμανικής αυτοκρατορίας) . Στο κτίριο προστέθηκε τεράστιος θόλος διαμέτρου 11 μ. και στηριζόταν πάνω σε 8 τόξα.

στ) Τζαμί Βελή Πασά (Μασταμπάς): Το τζαμί αυτό χτίστηκε στα ερείπια του λατινικού ναού Αγίου Ονούφριου και περιβάλλονταν από τουρκικό μοναστήρι (τεκέ) με 13 συνεχόμενα κελιά, που σώζονται μέχρι σήμερα. Αποτελείται από πρόναο με τρεις θόλους και το τέμενος στεγάζεται με 6 μικρούς τρούλους. Ο μιναρές του χτίστηκε το 1789 με δύο προεξοχές και κυκλικό εξώστη. Είναι ο παλαιότερος της πόλης.

ζ) Τζαμί Βαλιδέ Σουλτάνας (Μεγάλη Πόρτα): Το τζαμί αυτό αφιερώθηκε στη Βαλιδέ Σουλτάνα, μητέρα του Σουλτάνου Ιμπραϊμ Χαν, στα χρόνια του οποίου κυριεύτηκε το Ρέθυμνο. Το τζαμί χτίστηκε το 1670 . Ο μιναρές του έχει έναν εξώστη που χτίστηκε το 1878 από τον Αγά Μεχμέτ Μπουναμάκη.

η) Τζαμί Αγκεμπούτ Αχμέτ (Κυρία των Αγγέλων): Το 1680 ο Αγκεμπούπ μετέτρεψε το ναό της Κυρίας των Αγγέλων σε τζαμί.

1.9 ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Στη θέση του Δημοτικού Κήπου ήταν το τουρκικό νεκροταφείο μέχρι και το Γυμνάσιο Θηλέων και το 1925 ο τότε δήμαρχος έκανε τις πρώτες ενέργειες για την παραχώρηση του χώρου και ξεκίνησε την ίδρυση του Δημοτικού Κήπου.

Το 1926 ο νέος δήμαρχος Τίτος Πετυχάκης ολοκλήρωσε την εκταφή των νεκρών και με τη βοήθεια μαθητών, εκπαιδευτικών και της φιλοδοσικής ένωσης έγινε η δενδροφύτευση του Κήπου και αργότερα των λόφων Ευλιγιά, Προφήτη Ηλία και Φορτέτζας.

Οι εργασίες στον Κήπο συνεχίστηκαν και το 1930 τον Κήπο επισκέφτηκαν ο βασιλιάς Γεώργιος και ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Το 1935 ήταν σωστός παράδεισος ώστε τιμήθηκε με χρηματικό βραβείο της Εκθέσεως Θεσσαλονίκης. Με τα χρήματα αυτά έγινε η περιστοίχιση του Κήπου.

Στα 25 στρέμματα του Κήπου υπάρχουν 800 δένδρα και θάμνοι (πεύκα, κουκουναριές, ακακίες, πικροδάφνες, μπαμπού, φοίνικες, κυπαρίσσια κ.ά.).

Είναι ένας από τους μεγαλύτερους κήπους και πλουσιότερους σε ποικιλίες φυτών στην Ελλάδα, το καλοκαίρι γίνονται εκεί πολλές εκδηλώσεις με κορυφαία τη *Γιορτή του Κρασιού* που διοργανώνει από το 1958 η Περιηγητική Λέσχη Ρεθύμνου. Το 2007 και το 2008, στις αρχές Μαΐου, διοργανώθηκε στον ίδιο χώρο η *Γιορτή Τουρισμού*, από την Τοπική και Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση. Τρούλης Μιχάλης, (2011), «Ταξιδεύοντας στο Ρέθυμνο».

Στο χώρο αναψυχής, ξεκούρασης και παιγνιδιού υπάρχουν διάφορες προτομές (Τ. Πετυχάκης, Π. Βαρδινογιάννης, κ.ά.).

1.10 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

Σε ολόκληρη την έκταση του Νομού Ρεθύμνης έχουν εντοπισθεί αρχαιολογικά κατάλοιπα που χρονολογούνται από την εποχή του λίθου έως και τα ρωμαϊκά και παλαιοχριστιανικά χρόνια. Τα δείγματα αυτά υποδηλώνουν μια γεωγραφική περιοχή που όχι μόνο υπήρχε αλλά και άνθιζε χωρίς διακοπή στο πέρασμα του χρόνου αφήνοντας ισχυρές ενδείξεις οικονομικής και πνευματικής ακμής.

Μινωικές, γεωμετρικές και αρχαϊκές θέσεις και νεκροταφεία, ρωμαϊκές πόλεις και ελληνοιστικά κατάλοιπα έχουν αποκαλυφθεί σε όλη την έκταση του νομού. Ο αριθμός των εντοπισμένων αρχαιολογικών θέσεων φθάνει τους 350 από τους οποίους φυσικά δεν είναι πολλοί επισκέψιμοι.

α) Ελεύθερνα

Στην περιοχή της Ελεύθερνας σώζεται ο οχυρωματικός πύργος που βρίσκεται στο λόφο και ο οποίος θα πρέπει να χρησιμοποιήθηκε από τα ελληνοιστικά έως και τα βυζαντινά χρόνια.

Περιοχή του σημερινού χωριού «Αρχαία Ελεύθερνα» ο αρχαιολόγος καθηγητής κ. Π. Θέμελης έχει ανασκάψει μέρος του οικισμού σε όλες τις χρονολογικές του φάσεις από τα προϊστορικά έως και τα παλαιοχριστιανικά χρόνια.

Στα βόρεια της αρχαίας πόλης ακολουθώντας το ρέμα που περνά δυτικά του λόφου Πυργί βρίσκεται γέφυρα ελληνοιστικών χρόνων. Η γέφυρα που είναι χτισμένη με το εκφορικό σύστημα σχηματίζει οξυκόρυφο τόξο.

β) Υστερομινωικό Νεκροταφείο Αρμένων

Σε απόσταση 10 χιλιομέτρων νότια της πόλης του Ρεθύμνου, δίπλα στο ομώνυμο χωριό και μέσα σ ένα θαυμάσιο δάσος από βελανιδιές, έχει αποκαλυφθεί το περίφημο νεκροταφείο των Αρμένων που χρονολογείται στην Υστερομινωική περίοδο (13ος / 12ος αι. π.Χ.). Η συστηματική ανασκαφική έρευνα που ξεκίνησε το 1969 έχει αποκαλύψει άνω των 220 τάφων και συνεχίζεται με στόχο την αποκάλυψη και της σχετικής πόλης. Οι τάφοι είναι θαλαμωτοί, λαξευμένοι στο μαλακό φυσικό βράχο, έχουν προσανατολισμό από ανατολή προς δύση και περιλαμβάνουν μακρόστενο λαξευτό επίσης διάδρομο που οδηγεί στο εσωτερικό τους. Μόνο ένας από τους τάφους που αποκαλύφθηκαν είναι κτιστός θολωτός. Περιείχε εκτός από κεραμική και όπλα, χάνδρες καθώς και ένα περιάπτο με επιγραφή σε γραμμική Α γραφή.

Οι περισσότεροι από τους θαλαμωτούς τάφους βρέθηκαν ασύλητοι και περιείχαν πλούσια ευρήματα όπως αγγεία, ειδώλια όπλα, κοσμήματα, εργαλεία κ.α.

Πρόκειται για οικογενειακούς τάφους με αρκετούς νεκρούς τοποθετημένους απευθείας επάνω στο δάπεδο ή μέσα σε πήλινες λάρνακες.

Οι πήλινες λάρνακες εντυπωσιάζουν με τον πλούσιο διάκοσμό τους που περιλαμβάνει θέματα εμπνευσμένα από τη φύση καθώς και τη θρησκευτική εικονογραφία. Τα ευρήματα του νεκροταφείου των Αρμένων μπορεί να θαυμάσει κανείς στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου. Ο αρχαιολογικός χώρος είναι επισκέψιμος.

γ) Μοναστηράκι

Το χωριό Μοναστηράκι που βρίσκεται στην κοιλάδα του Αμαρίου και σε απόσταση 38 χιλιομέτρων από το Ρέθυμνο, έχει αποκαλυφθεί κτιριακό συγκρότημα που θα πρέπει να οικοδομήθηκε γύρω στο 2000 π.Χ. και να καταστράφηκε από βίαια καταστροφή, σεισμό ή πυρκαϊά γύρω στο 1700 π.Χ. Το

κτιριακό αυτό συγκρότημα που περιλαμβάνει αποθήκες, χώρους λατρείας και δύο χώρους αρχείου με πληθώρα πήλινων σφραγισμάτων, πιστεύεται ότι έχει ανακτορικό χαρακτήρα. Την ανασκαφική έρευνα ξεκίνησε το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και συνεχίζει από το 1980 το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

δ) Σταυρωμένος

Την ευρύτερη περιοχή Χαμαλευρίου - Παγκαλοχωρίου - Σταυρωμένου και Σφακακίου εκτείνεται ένας πολύ σημαντικός αρχαιολογικός χώρος. Ήδη από το 1745 ο άγγλος περιηγητής R. Pococke θεώρησε ότι η θέση ταυτίζεται με το Παντομάτριον.

Το 1918 ο επιμελητής του Μουσείου Ρεθύμνου Ε. Πετρουλάκης κάνει μια πρώτη δοκιμαστική έρευνα στο Παλαιόκαστρο. Το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου ο αρχαιολόγος Εμμ. Καούνης ανακαλύπτει εξαιρετική μαρμαρίνη επιτύμβια στήλη του 5ου αι. π.Χ. με ανάγλυφη παράσταση νεαρού κυνηγού. Στα επόμενα χρόνια αρκετά συχνά ήταν τα τυχαία ευρήματα στην περιοχή. Από το 1990 έως σήμερα διενεργούνται συστηματικές και σωστικές ανασκαφές από την ΚΕ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, οι οποίες φέρνουν στο φως εκτεταμένα οικοδομικά συγκροτήματα με οικιστικό και εργαστηριακό χαρακτήρα. Η μεγαλύτερη πυκνότητα των κτιρίων εντοπίζεται στους δύο λόφους Τσικουριανά και Κακαβέλλα.

1.11 ΑΚΤΕΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Το Ρέθυμνο, ιδανικός προορισμός για θερινές διακοπές, λούζεται με τα πιο διαυγή και κρυστάλλινα νερά.

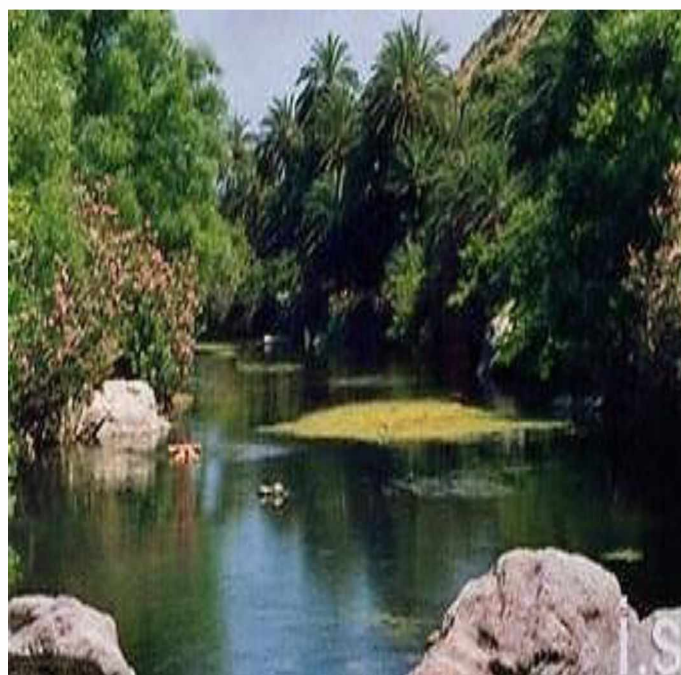
Πολυάριθμες, πολύ όμορφες και πεντακάθαρες παραλίες, γραφικοί και απόμακροι κολπίσκοι, αμμουδεροί ή βραχώδεις, σχηματίζονται σ' όλο το μήκος της βόρειας και της νότιας ακτής. Τα πεντακάθαρα νερά, στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν χαρίσει στις πλαζ «γαλάζιες σημαίες», επιβράβευση και

πιστοποίηση μαζί της καθαρότητάς τους. Στη βόρεια ακτή οι περισσότερες παραλίες είναι μεγάλου μήκους, αμμουδερές, οργανωμένες και με υποδομές διαμονής: Επισκοπή, Ρέθυμνο, Αδελιανός Κάμπος, Πάνορμο, Μπαλί. Εδώ, το μπάνιο μπορεί να συνδυαστεί με διασκέδαση, διαμονή σε κάποιες από τις πιο σύγχρονες τουριστικές μονάδες και θαλάσσια σπορ: σκι, ιστιοσανίδα, αλεξιπτωτο θαλάσσης, μαθήματα καταδύσεων σε diving centers, εξασφαλίζουν μοναδική επαφή με το υγρό στοιχείο.

Νότια πάλι, αν και αρκετά λιμανάκια, όπως η Αγία Γαλήνη και ο Πλακιάς, είναι οργανωμένα και με μεγάλη τουριστική ανάπτυξη. Δεκάδες ακόμα απομονωμένοι κολπίσκοι υπόσχονται αποζημίωση ακόμα και στον πιο απαιτητικό επισκέπτη.

Ενδεικτικά ορισμένες από τις πιο χαρακτηριστικές:

- **Παραλία Ρεθύμνου**
- **Πάνορμο**
- **Μπαλί**
- **Δαμνόνι**
- **Αμμούδι**
- **Πλακιάς**
- **Σούδα Πλακια**
- **Λίμνη Πρέβελη**
- **Τριόπετρα**
- **Αγιος Παύλος**
- **Αγία Γαλήνη**
- **Κόρακας**

1.12 ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

α) Ιερά Μονή Αρκαδίου

Από τις σημαντικότερες και πιο φημισμένες Μονές της Κρήτης, αλλά και της Ελλάδας, είναι η ιστορική Μονή Αρκαδίου. Σύμβολο της ελευθερίας και της αυταπάρνησης. Βρίσκεται στο Ρέθυμνο και απέχει από την πόλη 22 χλμ. Είναι χτισμένη πάνω σε ένα μικρό οροπέδιο με φρουριακή μορφή εκτάσεως 5.200 τ.μ. Η κατασκευή του θυμίζει μοναστήρι Καθολικών, με πολλά κτίρια (αποθήκες, ξενώνες, μαγειρείο - τραπεζαρία, φούρνο, πυριτιδαποθήκη, κελάρια κ.ά.). Πιστεύεται ότι ιδρύθηκε τη Β΄ βυζαντινή περίοδο (961 - 1204) ή τα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας από το μοναχό Αρκάδιο. Το 1572 έγινε κοινόβιο μοναστήρι. Το 1645 το κατέστρεψαν οι Τούρκοι, αργότερα όμως οι μοναχοί ξαναγύρισαν και το έχτισαν πάλι.

Όπως όλα τα μοναστήρια έτσι και το Αρκάδι υπήρξε κέντρο γραμμάτων με πλούσια βιβλιοθήκη, την οποία κατέστρεψαν οι Τούρκοι το 1646. Το Αρκάδι ήταν κέντρο αντιγραφής χειρογράφων και αργότερα εργαστήριο χρυσοκεντικής αμφίων.

Τα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας ήταν από τα πλουσιότερα μοναστήρια της Κρήτης. Το 1700 είχε 200 εργάτες και βοσκούς και 300 μοναχούς. Το 1821 έγινε καταφύγιο των Χριστιανών. Ο Αγάς Γετιμαλής κλείδωσε τους καλόγερους στο μοναστήρι, αλλά ένας κατόρθωσε να φύγει και να ειδοποιήσει τους επαναστάτες που ήρθαν και σκότωσαν όλους τους Τούρκους. Τότε οι καλόγεροι εγκατέλειψαν το Αρκάδι και οι Τούρκοι το κατέστρεψαν. Το 1830 δόθηκε άδεια επισκευής και ανακαίνισης.

Το Ολοκαύτωμα: Το 1866 η μονή έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην ιστορία της Κρήτης, γράφοντας λαμπρές σελίδες. Την 1η Μαΐου 1866 συγκεντρώθηκαν 1.500 Κρητικοί επαναστάτες με αρχηγό το Χατζή-Μιχάλη Γιάνναρη, για να διαμαρτυρηθούν για την επιβολή νέων φόρων. Το φθινόπωρο του 1866 συνεδριάζει η επαναστατική επιτροπή με αρχηγό τον Πάνο Κορωναίο, ο οποίος πρότεινε να εγκαταλείψουν τη μονή. Ο ηγούμενος Γαβριήλ όμως αρνήθηκε και ο Κορωναίος έφυγε.

Ο Μουσταφάς Πασάς με 15.000 στρατό και 30 κανόνια, ξεκίνησε στις 7 Νοεμβρίου 1866 από το Ρέθυμνο προς το Αρκάδι. Το πρωί της 8ης Νοεμβρίου άρχισε η σκληρή μάχη, που τους βρήκε όλους στην εκκλησία. Μέσα στο Αρκάδι βρισκόταν 964 άτομα, από τα οποία τα 639 ήταν γυναικόπαιδα. Απέναντι στο στρατό των Τούρκων αντιστάθηκαν 325 άντρες. Πριν τελειώσει η Θεία Λειτουργία, οι Τούρκοι είχαν περικυκλώσει το Αρκάδι. Ο Γαβριήλ και οι πολεμιστές πήραν τις θέσεις τους.

Σκληρή μάχη, οι γυναίκες κουβαλούν στους πολεμιστές πολεμοφόδια και νερό.

Τη βροχερή νύχτα της 8ης Νοεμβρίου το Πολεμικό Συμβούλιο αποφασίζει να ζητήσει βοήθεια από τον Κορωναίο. Ξημερώνει η 9η Νοεμβρίου και το Αρκάδι είναι στενά πολιορκημένο. Οι Τούρκοι έφεραν δυο βαριά κανόνια από το Ρέθυμνο και άρχισαν να χτυπούν την πόλη που υποχωρεί. Οι Τούρκοι μπήκαν μέσα και άρχισε η γιγαντομαχία. Μάχη σώμα με σώμα... Τα περισσότερα

γυναικόπαιδα μπήκαν στην πυριτιδαποθήκη και την κατάλληλη στιγμή όταν είχαν πλησιάσει πολλοί Τούρκοι, ο Κωστής Γιαμπουδάκης με το πιστόλι του έβαλε φωτιά προτιμώντας το θάνατο παρά τη σκλαβιά Έτσι ανατινάχτηκαν όλοι στον αέρα, μαζί με πολλούς Τούρκους.

Ένα κοριτσάκι πετάχτηκε στα κλαδιά ενός κυπαρισσιού και σώθηκε. Στην τραπεζαρία είχαν καταφύγει 37 παλικάρια που είχαν εξαντληθεί τα πυρομαχικά τους, οι Τούρκοι τους βρήκαν και τους έσφαξαν όλους.

Ο επίλογος ήταν τραγικός...864 σκοτώθηκαν και 114 αιχμαλωτίστηκαν, ενώ 3-4 μόνο σώθηκαν. Οι απώλειες των Τούρκων ανέρχονται σε 1.500.

Έτσι το Αρκάδι πατήθηκε μα δεν έπεσε. Τα Αρκάδια δεν πέφτουν, δεν προσκονούν. Στο Μουσείο της μονής φυλάγονται πολύτιμα κειμήλιά της.

β) Ιερά Μονή Πρέβελι

Ιστορική μονή 35 χλμ. Νότια του Ρεθύμνου, κτισμένη σε άγονο και ερημικό τοπίο δίπλα στο Λιβυκό Πέλαγος. Αποτελείται από δύο κτιριακά συγκροτήματα: το Κάτω Μοναστήρι που είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και το Πίσω Μοναστήρι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη το Θεολόγο και στον Ευαγγελισμό.

Σύμφωνα με την παράδοση παλιά λεγόταν “Μονή Θεολόγου” ή του “Μεγάλου Ποταμού” όπως αναφέρεται σε μια σφραγίδα και δεν είναι γνωστό το πότε ακριβώς ιδρύθηκε, αφού κήκε το αρχείο της. Πιστεύεται όμως ότι ιδρύθηκε το 10ο - 12^ο αιώνα από ασκητές που ζούσαν στις γύρω περιοχές. Πρώτη γνωστή χρονολογία είναι το 1594 στην καμπάνα του ναού του Προδρόμου (Κάτω Μοναστήρι) και το 1629 στο ναό του Θεολόγου (Πίσω Μοναστήρι).

Το 1646, όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κρήτη κατέστρεψαν και ερήμωσαν τη Μονή. Το 1670 ένας φεουδάρχης με το επώνυμο Πρέβελις ανακαίνισε τη μονή,

που βρισκόταν μέσα στο φέουδó του και το αφιέρωσε κι αυτό στη μονή, από τον οποίο πήρε και το όνομά της.

Άλλοι πιστεύουν ότι πήρε το όνομα από τον ανακαινιστή της Ακάκιο Πρέβελη που εγκαταστάθηκε στη μονή και έκτισε κελί που σώζεται και σήμερα ως «Σπίτι του Πρέβελη».

Το Μοναστήρι σήμερα: Το Κάτω Μοναστήρι του Προδρόμου είναι σήμερα ερειπωμένο, ενώ το Πίσω του Θεολόγου ανακαινίστηκε το 1835 και το 1911, αλλά δυστυχώς χάλασαν την παλιά εκκλησία χτίζοντας τη νέα.

Στο Πίσω Μοναστήρι υπάρχουν το Μουσείο, αρχείο, ξενώνας, κελιά και πολλά κειμήλια.

1.13 ΚΛΙΜΑ

Το «εβκράτο μεσογειακό» κλίμα με τα ζεστά καλοκαίρια και τις πλούσιες βροχοπτώσεις, εξασφαλίζει ιδανικές θερμοκρασίες από 14ο βαθμούς C το Χειμώνα έως 29 ο το Καλοκαίρι. Σποραδικά το ήπιο κλίμα αναστατώνουν άγριοι και ζεστοί βοριάδες και ζεστοί, νωχελικοί νοτιάδες κυρίως κατά τη μετάβαση από τη μία εποχή στην άλλη.

1.14 ΦΥΣΗ

α) Φαράγγια του Ρεθύμνου

• Το Φαράγγι της Πρέβελης:

Το φαράγγι, η εκβολή του Μεγάλου Ποταμού, η διάσημη λίμνη της Πρέβελης με το Φοινικόδασός της, αποτελούν μία από τις πιο όμορφες περιοχές όχι μόνο του Νομού Ρεθύμνου αλλά και ολόκληρης της Κρήτης.

- **Το Φαράγγι Πατσός:**

Εντοπωσιακό φαράγγι με ενδιαφέρουσα χλωρίδα και μεγάλο αριθμό σπηλαίων στα τοιχώματά του.

- **Το Πρασσανό Φαράγγι:**

Μια μικρογραφία του Φαραγγιού στη Σαμαριά, με πολύ πλούσια πανίδα και χλωρίδα.

- **Το Κουρταλιώτικο Φαράγγι και το Φαράγγι του Κοτσουφού:**

Δύο πολύ άγρια και εντοπωσιακά φαράγγια. Το επιβλητικό φαράγγι, στενό με άγρια ομορφιά. Οι πλαγιές του είναι γεμάτες πηγές και σπηλιές. Όταν φυσά άνεμος ακούγονται ήχοι σαν χειροκροτήματα - κούρταλα, όπως λέγονται στην τοπική διάλεκτο. Από εκεί πήρε και το όνομά του το φαράγγι. Στο βάθος κυλά ο Κουρταλιώτης ποταμός ο οποίος χύνεται κοντά στη μονή Πρέβελης. Στο φαράγγι είναι η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Η παράδοση λέει ότι μόλις ο άγιος άγγιξε το βράχο, αμέσως πετάχτηκε άφθονο νερό από τα σημεία που ακούμπησαν τα δάχτυλά του. Είναι οι πέντε πηγές του Κουρταλιώτη, κοντά στο εκκλησάκι. Αξίζει να κατεβείτε τα σκαλιά να τις δείτε. Εκεί κοντά, στο μικρό ναό του Αγίου Γεωργίου, υπάρχει τοιχογραφία της Αγίας Τριάδας, όπου το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται ως περισσότερα από τα χείλη του Πατρός, μοναδική εικόνα σε όλη την Ελλάδα.

β) Σπήλαια του Ρεθύμνου

- **Το Σπήλαιο Μελιδονίου**

Βρίσκεται σε υψόμετρο 220 μ., στην νότια πλευρά του όρους Κουλούκωνα και σε απόσταση 1800 μ. βορειοδυτικά του χωριού Μελιδόνη. Η χρήση του σπηλαίου ήταν αδιάλειπτη από την ύστερη νεολιθική περίοδο μέχρι και τα ύστερα Ρωμαϊκά χρόνια, ενώ αποτέλεσε καταφύγιο κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα η έρευνα στο σπήλαιο περιοριζόταν στον εντοπισμό και

στην ανάγνωση των επιγραφών που βρίσκονται στην είσοδό του. Το 1954 ο Γάλλος αρχαιολόγος P. Faure ερευνήσε το σπήλαιο και διαπίστωσε την ύπαρξη Υστερομινωικών III, Υπομινωικών και Πρωτογεωμετρικών οστράκων καθώς και επίσης και θραύσματα Ρωμαϊκών ιχνών. Από το 1987 έως σήμερα διεξάγονται ανασκαφές από την ΚΕ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, οι οποίες έφεραν στο φως πολλά ευρήματα, κυρίως των Μινωικών Χρόνων. (Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού).

• Το Σπήλαιο «Ιδαίο Άντρο»

Το Ιδαίο Άντρο ή Αρσένιο είναι σπήλαιο σε οροπέδιο στο όρο Ίδη (Ψηλορείτης) της Κρήτης, στο οποίο κατά την ελληνική μυθολογία ανατράφηκε ο Δίας, εξ ου λεγόμενος και «Κρηταγενής», από τη βρεφική του ηλικία.

Σήμερα το σπήλαιο αυτό ονομάζεται και «Σπηλιάρα» ή «Σπηλιός της βοσκοπούλας» είναι αρχαιολογικός χώρος στον οποίο έχουν διενεργηθεί ανασκαφές από το 1884 και έχουν ανακαλυφθεί αντικείμενα ακόμα και από τη Μινωική εποχή, όπως αρχαϊκά αγαλμάτια, φιάλες, χάλκινες ασπίδες κ.α. που φυλάσσονται στο Μουσείο Ηρακλείου. (ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ)

• Το Σπήλαιο Σφενδόνη Ζωνιανών

Το Σπήλαιο Σφενδόνη (ή Σφεντόνη) βρίσκεται στο χωριό Ζωνιανά του Νομού Ρεθύμνης και απέχει 43 χιλ. από το Ηράκλειο και 52 χιλ. από το Ρέθυμνο.

Καταλαμβάνει έκταση περίπου 3.000 τ.μ. Ογκώδεις κολώνες δημιουργούν δαιδαλώδη διαμερίσματα. Αναρίθμητοι σταλακτίτες και σταλαγμίτες, ποικιλόμορφοι και πολύχρωμοι, διακοσμούν τις αίθουσές του ενώ σε πολλά σημεία υπάρχουν λιθωματικές λεκάνες νερού και μαργαριτάρια σπηλαίων.

Το σπήλαιο είναι μέρος του Φυσικού Πάρκου Ψηλορείτη που με τη σειρά του ανήκει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Γεωπάρκων, ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών με ιδιαίτερη γεωλογική κληρονομιά που τελεί υπό την αιγίδα της UNESCO. (ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ)

• Το Σπήλαιο Γερανίου

Το σπήλαιο του Γερανίου βρίσκεται σε απόσταση 7 χλμ. δυτικά του Ρεθύμνου, στην περιοχή Κυανή Ακτή και στη θέση Καμάρι (Παναγία Καμαριανή), δίπλα

στη σημερινή γέφυρα και σε υψόμετρο 20μ. Ανακαλύφθηκε τυχαία το 1969, κατά τη διάνοιξη της νέας εθνικής οδού. Η ανασκαφή αποκάλυψε τις στρωματογραφία της πρώιμης, μέσης και ύστερης νεολιθικής περιόδου (6.000 έως 3.000 π.Χ.), και έδειξε πως το σπήλαιο είχε χρησιμοποιηθεί ως κατοικία μόνο περιστασιακά κατά τη διάρκεια του έτους, πιθανώς σε συνδυασμό με την καλλιέργεια, την κτηνοτροφία και ελάχιστα την αλιεία. Βρέθηκαν τέσσερα ειδώλια, τρία λίθινα και ένα πήλινο, καθώς και άλλα ενδιαφέροντα νεολιθικά ευρήματα, λίθινα και κυρίως οστέινα. Τρούλης Μιχάλης, (2011), «Ταξιδεύοντας στο Ρέθυμνο».

- **Το Σπήλαιο των Φαντασμάτων στον Πρίνο**

Ένα από τα ομορφότερα σπήλαια της Κρήτης, αλλά η προσέγγισή του είναι πολύ δύσκολη.

- **Αγία Δύναμη στην Αργυρούπολη:**

Τεράστιοι όγκοι βουνών με πηγές νερού από το σπήλαιο όπου βρίσκεται η μικρή εκκλησία της Αγίας Δύναμης.

1.15 ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

α) Αναγεννησιακό Φεστιβάλ Ρεθύμνου

Διοργανώθηκε για πρώτη φορά το 1986 από τη Νομαρχία, η οποία συνέχισε τη διοργάνωσή του ως το 1992, από το 1993 συνεχίζεται ακόμα ανελλιπώς μέχρι σήμερα, η διοργάνωσή του από τον Δήμο Ρεθύμνου. Με άξονα την περίοδο της αναγέννησης έχουν παρουσιαστεί γνωστά θεατρικά και μουσικά έργα, κυρίως στο θέατρο «Ερωφίλη», στη Φορτέτζα. Στην εικοσαετή και πλέον παρουσία του, το φεστιβάλ δεν απέφυγε αλλοιώσεις στη φυσιογνωμία του. Από το 2008 επαναπροσδιορίστηκε ο σκοπός του και επανατοποθετήθηκαν οι άξονες που χαρακτηρίζουν το πολιτισμικό και πολιτιστικό γίνεσθαι του τόπου. Ωστόσο η πολιτιστική κίνηση δεν σταματά στο Αναγεννησιακό Φεστιβάλ. Κάθε καλοκαίρι το Ρέθυμνο είναι ένας από τους σταθμούς των θιάσων που περιοδεύουν ανά την Ελλάδα. Στο θέατρο «Ερωφίλη» έχουν «ανέβει» σημαντικές παραστάσεις τόσο της αρχαίας όσο και της σύγχρονης δραματουργίας (Τρούλης Μ.,2011,141).

β) Το Ρεθεμνιώτικο καρναβάλι

Την τελευταία Κυριακή της αποκριάς πραγματοποιείται η μεγάλη καρναβαλική παρέλαση, το Ρεθεμνιώτικο καρναβάλι, το οποίο έχει παράδοση ενός αιώνα περίπου, οι πρώτες χιουμοριστικές εκδηλώσεις για τον εορτασμό της αποκριάς στο Ρέθυμνο χρονολογούνται από τη δευτέρα δεκαετία του 20ου αιώνα. Κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930 οργανώθηκαν τα πρώτα καρναβάλια, όσο και αν οι κοινωνικές και κυρίως οι οικονομικές συνθήκες δεν επέτρεπαν τέτοιες «πολυτέλειες». Εντυπωσιακά για την εποχή τους άρματα, με επικεφαλής τον καρνάβαλο, ξεσήκωναν τους Ρεθεμνιώτες και τους προέτρεπαν να γιορτάσουν όλοι μαζί και να διασκεδάσουν τα προβλήματά τους, από το 1959 η Περιηγητική Λέσχη αναβίωσε αυτό το θαυμάσιο έθιμο, έτσι το καρναβάλι έγινε «θεσμός» με παγκρήτια απήχηση και ανταπόκριση (Τρούλης Μ., 2011, 152).

Το σύγχρονο Ρεθεμνιώτικο καρναβάλι, το μεγαλύτερο της Κρήτης και ένα από τα εντυπωσιακότερα της Ελλάδας, έχει τη στήριξη του Δήμου, ο οποίος παρέχει όλες τις διευκολύνσεις για τη μεγαλύτερη επιτυχία του και την καλύτερη διασκέδαση των καρναβαλιστών και των χιλιάδων επισκεπτών(Τρούλης Μ., 2011, 152).

Η προετοιμασία των αποκριάτικων εκδηλώσεων διαρκεί ένα χρόνο και η πραγματοποίησή τους τρεις εβδομάδες. Η έναρξη «σηματοδοτείται» με διάφορες εκδηλώσεις και δρώμενα (Κυριακή Τελώνου και Φαρισαίου), ακολουθεί το Κυνήγι του Θησαυρού (Κυριακή του Ασώτου), το «Γλέντι της Τσικνοπέμπτης», ο «Χορός των ομάδων», η «Νυχτερινή παρέλαση», στην οποία παρελαύνουν ελεύθερα και με κάθε είδους στοές, και η «Μεγάλη Παρέλαση» (Κυριακή της Τυρινής) (Τρούλης Μ., 2011, 153).

γ) Πεζοπορίες

Ο Νομός Ρεθύμνου είναι ένας παράδεισος για τους ορειβάτες και για τους περιπατητές, που όμως χρειάζεται η μεγάλη εμπειρία και ο κατάλληλος εξοπλισμός.

Ρουσοσσίπιτι έως Βρίσινα: Διάρκεια 4 ώρες.

Αρκάδι έως Θρόνος: Διάρκεια 5 ώρες.

Κουρούτες έως Ψηλορείτη: Διάρκεια 14 ώρες με μια μικρή στάση στα 1400 μέτρα στο καταφύγιο της Ορεινής Λέσχης Ρεθύμνου.

Άνω Μέρος έως Κέδρος: Διάρκεια 8 ώρες.

Απλαδιανά έως Κουλούκωνα: Διάρκεια 6 ώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟ

2.1 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

Δυο είναι οι πυλώνες της οικονομίας στην Κρήτη, η γεωργία και ο τουρισμός. Η οικονομία της περιφέρειας της Κρήτης που βασιζόταν κατά κύριο λόγο στον αγροτικό τομέα, στράφηκε ορατά σε άλλους τομείς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970. Ενώ εξακολουθεί να δίνεται έμφαση στον αγροτικό τομέα, εξαιτίας του κλίματος και της μορφολογίας του εδάφους, γίνεται μια στροφή στη

βιομηχανία και σημειώνεται μια μεγάλη αύξηση στον τομέα των υπηρεσιών, κυρίως στον τουρισμό. Όλοι οι τομείς της οικονομίας της Κρήτης είναι παρόλα αυτά συνδεδεμένοι μεταξύ τους και αλληλένδετοι.

Παρά τη σημαντική συμμετοχή του, ο πρωτογενής τομέας, χαρακτηρίζεται από μακροχρόνια δομική αδυναμία λόγω του μικρού γεωργικού κλήρου. Οι καλλιέργειες του νομού αναδεικνύουν τις παραδοσιακές καλλιέργειες, όπως είναι η ελαιοκαλλιέργεια και η αμπελουργία. Στη νήσο είναι συγκεντρωμένο επίσης το 50% των θερμοκηπίων της χώρας. Τα βασικά προϊόντα των καλλιεργειών, τα οποία εξάγονται στην αγορά της υπόλοιπης Ελλάδας και στο εξωτερικό, είναι: σταφύλια, κρασί ελιές, λάδι, φρέσκα φρούτα, φυτοκομικά προϊόντα, μέλι, φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά, βότανα. Τα κρητικά αγροτικά προϊόντα μετά την τυποποίηση και την συσκευασία συνθέτουν τις κύριες εξαγωγές του νησιού.

Η κτηνοτροφία στο νομό έχει κατά κύριο λόγο εκστατικό χαρακτήρα, με μεγάλων οργανωμένων κτηνοτροφικών μονάδων. Το μεγαλύτερο τμήμα του ζωικού κεφαλαίου αποτελείται από αιγοπρόβατα. Ο νομός και κατ' επέκταση όλο το νησί, συμμετέχει στην παραγωγή σκληρών τυριών κατά 25% στην εγχώρια παραγωγή. Όσον αφορά την αλιεία, υπάρχουν πολλά προβλήματα, που εντοπίζονται κυρίως στην έλλειψη υποδομών, διαχείρισης και εμπορίας των αλιευμάτων και εκσυγχρονισμού και αναδιάρθρωσης του αλιευτικού στόλου και των μεθόδων αλιείας. Τέλος στο νομό και γενικότερα στο νησί ευνοείται η μελισσοκομία λόγω κλίματος και υπάρχουσας μελισσοκομικής χλωρίδας.

Ο νομός συγκεντρώνει ένα μικρό ποσοστό των καταστημάτων της μεγάλης βιομηχανίας. Οι βιομηχανίες επεξεργασίας και τυποποίησης κρητικών προϊόντων, αφορούν κυρίως τα προϊόντα του αγροτικού τομέα, ή την παραγωγή προϊόντων που στηρίζουν την αγροτική οικονομία. Τέτοια είναι το εμφιαλωμένο νερό, τα μάρμαρα, τα πλαστικά προϊόντα, και οι μηχανές για καλλιέργειες. Αξιζει να σημειώσουμε ότι η χωροταξική οργάνωση της βιομηχανίας της μεταποίησης είναι ανεπαρκής, με αποτέλεσμα να προκαλούνται περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις.

Στον τριτογενή τομέα είναι συγκεντρωμένες όλες οι διοικητικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες μεταφορών. Λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της Κρήτης έχουν αναπτυχθεί ισχυρότατες εταιρίες, τόσο μεταφορών όσο και ναυτιλιακές. Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 δημιουργήθηκαν στο νησί τα πρώτα πανεπιστημιακά και τεχνολογικά ιδρύματα, τα οποία αριθμούν χιλιάδες φοιτητές σήμερα, καθώς επίσης και ερευνητικά κέντρα, όπως το Ι.Τ.Ε, το οποίο διεξάγει πολλές σημαντικές έρευνες για το νησί γενικότερα. Στο νομό Ρεθύμνης υπάρχει παράρτημα του πανεπιστημίου Κρήτης που εδρεύει στο Ηράκλειο. Ο πιο σημαντικός κλάδος του τριτογενή τομέα αυτή τη στιγμή είναι ο τουρισμός. Είναι ο πιο αναπτυγμένος κλάδος, στον οποίο απασχολείται το 8,5% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές επενδύσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα την αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής, γεγονός που καλυτερεύει το επίπεδο της διαμονής των επισκεπτών.

Γενικότερα παραπάνω παρακολουθήσαμε την ανάπτυξη μιας γενικής εικόνας του νομού, που θα μας βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση, των αιτιών που βοήθησαν στην τουριστική ανάπτυξη του. Οι αιτίες αυτές δεν ήταν μόνο αποτέλεσμα της ιστορίας του νομού, *αλλά* και της γεωγραφικής του τοποθέτησης, γεγονός που ευνοεί το νησί και την αύξηση του τουρισμού του. Είδαμε ακόμα πως λειτουργεί γενικότερα η οικονομία του νησιού. Όλα αυτά τα στοιχεία σε συνδυασμό με αυτά που θα δούμε στα παρακάτω κεφάλαια, θα μας βοηθήσουν να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα γύρω από τον τουρισμό της Κρήτης. (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ, 2003).

2.2 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

α) Συγκοινωνίες-Δρόμοι

Η σημαντική οδική αρτηρία της Κρήτης είναι ο βόρειος οδικός άξονας προς τον οποίο αρθρώνεται ολόκληρο το υπόλοιπο οδικό δίκτυο του νησιού. Αρκετά μέτρα όμως πρέπει να υλοποιηθούν, προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα υποδομών μεταφοράς. Όπως η στήριξη των παραγωγικών τομέων της οικονομίας

με τη βελτίωση της πρόσβασης στα λιμάνια και στα αεροδρόμια της Κρήτης και την μείωση του χρόνου μετακίνησης και διακίνησης εμπορευμάτων. Η βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης της κυκλοφορίας μεταξύ των σημαντικότερων αστικών κέντρων της Κρήτης. Η βελτίωση των συνθηκών ενεργητικής και παθητικής ασφάλειας. Η συμβολή στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη των περιοχών παρέμβασης λόγω της βελτίωσης της εξυπηρέτησης της μείωσης του χρόνου διαδρομής και της αύξησης της προσπελασιμότητας. Κατασκευή νέων και βελτιώσεις υφιστάμενων εθνικών οδών και περιφερειακών δρόμων. Κατασκευή ανισόπεδων κόμβων. Πράξεις που αποσκοπούν στην βελτίωση ασφάλειας των οδών (σήμανση, ηλεκτροφωτισμός, σιδηρά ασφάλεια, εξοπλισμός).

Στόχος του μέτρου είναι: η βελτίωση των οικονομικών λειτουργιών και της ποιότητας ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας μέσα από την θεσμοθέτηση όρων λειτουργίας, οργάνωσης, και προστασίας του χώρου. Όλα αυτά θα βοηθήσουν, στην καλύτερη διασύνδεση της Κρήτης με τα διεθνή μεταφορικά δίκτυα.

β) Λιμάνια

Το Ρέθυμνο είναι η τρίτη σε μέγεθος πόλη της Κρήτης και βρίσκεται ανάμεσα στα Χανιά και το Ηράκλειο. Η πόλη εύκολα αναγνωρίζεται από τη θάλασσα από το μεγάλο Βενετικό Κάστρο της Φορτέτσας που βρίσκεται στο λόφο στα δυτικά της πόλης, αμέσως ανατολικά από το οποίο βρίσκεται το λιμάνι.

Η πόλη του Ρεθύμνου παρέχει τις περισσότερες δυνατότητες για ψώνια με ευρύχωρα μαγαζιά και καταστήματα για επισκευές. Νερό και καύσιμα μπορούν να μεταφερθούν στην προκυμαία. Υπάρχει ένα Γενικό Νοσοκομείο, ιδιωτικοί γιατροί, οδοντίατροι και φαρμακεία. Στο λιμάνι υπάρχουν Τελωνειακές Αρχές και Λιμενική Αστυνομία αλλά δεν υπάρχει Τμήμα Αλλοδαπών. Το Ρέθυμνο δεν είναι Λιμάνι Εισόδου. Η πόλη είναι αμέσως μόλις στρίψετε στο λιμάνι. Υπάρχουν αρκετές ταβέρνες και ξενοδοχεία ενώ παρέχονται όλων των ειδών οι τηλεφωνικές και ταχυδρομικές υπηρεσίες.

Το μικρό Βενετικό λιμάνι μπορεί να στεγάσει 2 ή 3 μικρά σκάφη. Το βάθος της εισόδου είναι ανομοιόμορφο και απρόβλεπτο λόγω του ότι το λιμάνι φράζεται από λάσπη. Δίνει δυνατότητα αγκυροβόλησης και παρέχει καλή προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες.

Στο εξωτερικό λιμάνι χώρος αγκυροβόλησης μπορεί να βρεθεί στο ανατολικό και στο δυτικό τείχος. Το ανατολικό τείχος παρέχει καλή προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες.

Στο δεξιό τείχος του εξωτερικού λιμανιού αναβοσβήνει ένα πράσινο φως και ένα κόκκινο φως αναβοσβήνει στο αριστερό. Στο εσωτερικό του λιμανιού υπάρχει ένας παλιός φάρος.

Σε περίπτωση τρικυμίας τα κύματα στην είσοδο του λιμανιού μπορούν να γίνουν επικίνδυνα.

Υπάρχουν όμως και άλλα λιμάνια στην υπόλοιπη Κρήτη από τα οποία καταφθάνουν χιλιάδες τουρίστες. Αυτά είναι:

Ηράκλειο

Το μεγάλο λιμάνι του Ηρακλείου φαίνεται εύκολα μπροστά από την πόλη. Είναι ένα πολυσύχναστο λιμάνι και οι γερανοί και τα καράβια φαίνονται από απόσταση. Το Διεθνές Αεροδρόμιο βρίσκεται ανατολικά της πόλης, ενώ υπάρχουν μεγάλες δεξαμενές πετρελαίου κοντά σ' αυτό.

Το εσωτερικό του λιμανιού και η νέα μαρίνα βρίσκονται στο δυτικότερο άκρο. Το Βενετικό Κάστρο του Κουλέ σημαδεύει την είσοδο του.

Το Ηράκλειο είναι η μεγαλύτερη πόλη της Κρήτης, όπου παρέχονται όλες οι υπηρεσίες. Υπάρχει μια νέα μαρίνα στο εσωτερικό του λιμανιού που διαθέτει ηλεκτρισμό. Ανεφοδιασμός σε νερό μπορεί να γίνει στην προκυμαία ενώ μπορεί να κανονιστεί και ανεφοδιασμός καυσίμων. Το Ηράκλειο είναι Λιμάνι Εισόδου. Το Τελωνείο, το Τμήμα Μεταναστών και η Λιμενική Αστυνομία έχουν γραφεία στο λιμάνι. Η πόλη είναι σε μικρή απόσταση από το λιμάνι..

Υπάρχει δυνατότητα αγκυροβόλησης στη νέα μαρίνα. Το σημείο αγκυροβόλησης μέσα στο εξωτερικό λιμάνι παρέχει καλή προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες. Με τις υπηρεσίες που παρέχονται στη νέα μαρίνα είναι δυνατό να ξεχειμωνιάσει κανείς εκεί. Η είσοδος του λιμανιού σημαδεύεται τη νύχτα με ένα πράσινο φως που αναβοσβήνει στο εξωτερικό βόρειο τείχος και ένα πράσινο πάνω στον Κουλέ. Ένα κόκκινο φως αναβοσβήνει στα αριστερά, απέναντι από τον Κούλε. Δύο μεγάλες προκυμαίες στα νότια έχουν κόκκινα φώτα.

Το λιμάνι είναι πολυσύχναστο και πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα καράβια που συνεχώς πηγαινοέρχονται. Στους δυνατούς βόρειους ανέμους υπάρχει φουσκοθαλασσιά στην κεντρική είσοδο του λιμανιού.

Καστέλι

Το Κύριο Λιμάνι βρίσκεται στη νοτιοδυτική γωνία του κόλπου της Κισιάμου. Η Χερσόνησος της Γραμβούσας είναι στα δυτικά και η χερσόνησος της Σπάθας στα ανατολικά. Το λιμάνι βρίσκεται κάτω από μια μεγάλη μάζα βράχων που φαίνονται εύκολα από τη θάλασσα. Στα δυτικά του λιμανιού υπάρχει ένα εγκαταλελειμμένο ναυάγιο πλοίου. Στα ανατολικά βρίσκονται ένα μικρό ψαρολίμανο και η πόλη του Καστελίου.

Η προκυμαία του κυρίως λιμανιού, στην οποία υπάρχει νερό, έχει μια ταβέρνα και τα γραφεία της Λιμενικής Αστυνομίας. Η πόλη του Καστελίου βρίσκεται 3 χιλιόμετρα ανατολικά και έχει καύσιμα, μαγαζιά για μικροεπισκευές, καταστήματα για τροφοδοσία, γραφείο του Ο.Τ.Ε. και ταχυδρομείο. Υπάρχει ένα Κέντρο Υγείας στην πόλη καθώς και ιδιωτικοί γιατροί, οδοντίατροι και φαρμακεία.

Η πόλη των Χανιών απέχει μόνο μια ώρα από το Καστέλι και μπορεί εύκολα να προσεγγισθεί με λεωφορείο, ταξί ή ενοικιαζόμενο αυτοκίνητο.

Το μικρό ψαρολίμανο που απέχει 2 χιλιόμετρα από το Καστέλι έχει τρεις ταβέρνες, τηλέφωνο και ένα δημόσιο αγκυροβόλιο για μικρά σκάφη.

Ο μόλος του λιμανιού παρέχει δυνατότητα αγκυροβόλησης και ένα καλό καταφύγιο από βόρειους, νότιους και βορειοδυτικούς ανέμους. Το λιμάνι είναι ανοικτό στα ανατολικά και τα νοτιανατολικά. Στα δεξιά της εισόδου του λιμανιού αναβοσβήνει ένα πράσινο φως και στα αριστερά ένα κόκκινο φως. Το καράβι για την Πελοπόννησο αράζει στο μεγάλο λιμάνι. Στο ψαρολίμανο μπορούν να αγκυροβολήσουν μικρά πλοία. Το μεγαλύτερο μέρος του λιμανιού είναι γεμάτο ψαρόβαρκες. Το λιμάνι αποτελεί καταφύγιο σε όλες τις καιρικές συνθήκες

Παλιόχωρα

Η Παλαιόχωρα είναι ένα χωριό στη νοτιοδυτική ακτή της Κρήτης. Το λιμάνι βρίσκεται κάτω από τα ερείπια ενός Βενετικού κάστρου στο τέλος της χερσονήσου. Ένα μικρό νησί βρίσκεται νοτιοδυτικά της εισόδου του λιμανιού. Και στις δύο πλευρές της χερσονήσου υπάρχει μια παραλία γεμάτη ξενοδοχεία και τα σπίτια της πόλης. Ένα ψαρολίμανο βρίσκεται μέσα σε ένα μεγαλύτερο λιμάνι.

Νερό υπάρχει στην προκυμαία. Η πόλη της Παλαιόχωρας έχει καλά καταστήματα τροφοδοσίας, ενώ μπορεί να γίνουν μικροεπισκευές και ανεφοδιασμός σε καύσιμα. Η πόλη διαθέτει γραφείο του Ο.Τ.Ε., ταχυδρομείο και τράπεζες. Υπάρχουν γιατροί, οδοντίατροι, και φαρμακεία στην Παλαιόχωρα. Το ψαρολίμανο έχει ένα αγκυροβόλιο για μικρά πλοία. Το λιμάνι απέχει 1 χιλ. από την πόλη.

Η αγκυροβόληση στο λιμάνι κατά μήκος της προβλήτας παρέχει προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες. Μπορεί να γίνει μέσα στους κόλπους στα αριστερά και στα δεξιά της χερσονήσου ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες. Ένας φάρος βρίσκεται στο μικρό νησί μπροστά από το λιμάνι. Αυτή η περιοχή της Κρήτης υπόκειται σε ξαφνικούς και άγριους ανέμους. Το λιμάνι έχει σημαδούρες που σημαδεύουν ένα στενό κανάλι. Και στις δύο πλευρές της εισόδου του λιμανιού υπάρχουν βράχοι κάτω από το νερό. Συνιστάται να μην περάσετε ανάμεσα από το νησί και την ξηρά, γιατί είναι ρηχά. Σε περίπτωση ισχυρών νότιων ανέμων είναι δύσκολο να μπείτε ή να αναχωρήσετε από το λιμάνι.

Ιεράπετρα

Η πόλη της Ιεράπετρας βρίσκεται στα νοτιοανατολικά, στο στενότερο σημείο του νησιού. Φαίνεται εύκολα από τη θάλασσα και καθώς πλησιάζετε το Βενετικό κάστρο

και ο πύργος του λιμανιού γίνονται εμφανή. Δύο σημαδούρες στο κοίλο του λιμανιού οριοθετούν μια περιοχή με υποθαλάσσιους βράχους. Η είσοδος βρίσκεται ανάμεσα στις σημαδούρες και το τείχος του λιμανιού (βλέπε διάγραμμα).

Η Ιεράπετρα έχει καλά καταστήματα για όλων των ειδών τις προμήθειες. Μπορεί να γίνει ανεφοδιασμός σε καύσιμα, ενώ υπάρχει νερό στην προκυμαία. Υπάρχουν γραφεία του Ο.Τ.Ε. και του ταχυδρομείου, Λιμενική Αστυνομία,

Τελωνείο και τράπεζες. Η Ιεράπετρα δεν αποτελεί Λιμάνι Εισόδου. Η πόλη διαθέτει ένα Γενικό Νοσοκομείο, ενώ υπάρχουν και ιδιωτικοί γιατροί, οδοντίατροι και φαρμακεία. Υπάρχει αγκυροβόλιο για μικρά πλοία.

Το λιμάνι δίνει τη δυνατότητα αγκυροβόλησης στην προκουμαία και παρέχει καλή προστασία για όλες τις καιρικές συνθήκες, εκτός αν πνέουν ισχυροί νότιοι άνεμοι. Υπάρχει φάρος στα ΝΑ του τείχους του λιμανιού. Δεν θα πρέπει να επιχειρηθεί είσοδος στο λιμάνι τη νύχτα, λόγω του ότι το άνοιγμα του λιμανιού είναι στενό και δύσκολο στο να προσεγγιστεί, ενώ στο βυθό της εισόδου υπάρχουν επικίνδυνοι βράχοι.

Σούδα Χανίων

Το λιμάνι της Σούδας βρίσκεται στα νότια της μεγάλης χερσονήσου του Ακρωτηρίου. Στη στεριά στην άλλη πλευρά του λιμανιού υπάρχει ένα Τουρκικό κάστρο (Απτερα) πάνω από το στόμιο του κόλπου. Το Ακρωτήρι έχει ένα Διεθνές Αεροδρόμιο καθώς και στρατιωτικές βάσεις των οποίων οι πύργοι φαίνονται από απόσταση. Στο μέσο του κόλπου της Σούδας βρίσκεται το μικρό Νησί της Σούδας όπου υπάρχει ένα Βενετικό κάστρο. Εκεί είναι ένα στενό κανάλι που σημαδεύεται από κόκκινες και ένα πράσινες σημαδούρες που φωτίζονται, στην άλλη πλευρά των οποίων βρίσκεται ένα ανθυποβρυχιακό δίκτυο που προσδιορίζεται από μεγάλες μαύρες σημαδούρες. Αυτό το δίκτυο εκτείνεται και στις δύο πλευρές της ακτής. Πέρα απ' αυτήν υπάρχει ένα αμαρκάριστο ελεύθερο κανάλι που εκτείνεται από την προβλήτα μέχρι το τέλος του κόλπου της Σούδας 3 χιλιόμετρα ανατολικά. Στο τέλος του λιμανιού βρίσκεται ένας μεγάλος αλευρόμυλος. Υπάρχουν απαγορευμένες περιοχές στο λιμάνι κοντά στη ναυτική προβλήτα.

Στην πιο απομακρυσμένη άκρη του λιμανιού υπάρχει ένα πρόσφατα κατασκευασμένο ψαρολίμανο που μπορεί να προσφέρει σημείο αγκυροβόλησης σε μικρά πλοία.

Το λιμάνι της Σούδας παρέχει όλες τις υπηρεσίες. Εκεί μπορείτε να ανεφοδιαστείτε από καύσιμα. Δεν είναι Λιμάνι Εισόδου αλλά διαθέτει Τελωνείο και Λιμενική Αστυνομία. Τα καράβια για τον Πειραιά αράζουν εκεί. Η Σούδα έχει τράπεζες, καταστήματα και μερικές ταβέρνες. Οτιδήποτε δεν μπορείτε να βρείτε στο λιμάνι, θα το βρείτε 10 λεπτά μακρύτερα στα Χανιά.

Η Σούδα δίνει δυνατότητα αγκυροβόλησης κατά μήκος του λιμανιού και παρέχει τέλεια προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες. Οι καιρικές συνθήκες έξω από τον κόλπο μπορεί να είναι δραστικά διαφορετικές. Δεν επιτρέπεται η είσοδος στη Σούδα τη νύχτα και όλες οι δραστηριότητες στον Κόλπο θεωρούνται δευτερεύουσες μετά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η βόρεια πλευρά του Κόλπου αποτελεί απαγορευμένη περιοχή.

Χώρα Σφακίων

Το μικρό αυτό ψαροχώρι βρίσκεται 10 χιλιόμετρα ανατολικά από το Λουτρό στα Νότια της Κρήτης. Κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών τα ferry boats που μεταφέρουν πεζοπόρους από το φαράγγι της Σαμαριάς αράζουν συχνά στη νέα προβλήτα, στην ανατολική άκρη του χωριού. Ένα νέο λιμάνι κατασκευάζεται σ' αυτή την πλευρά. Το χωριό φαίνεται από τη θάλασσα καθώς είναι χτισμένο αμφιθεατρικά πάνω από τον ορμίσκο.

Το χωριό έχει μερικά μαγαζιά, ενώ ανεφοδιασμός καυσίμων μπορεί να γίνει στην πόλη. Υπάρχουν ταχυδρομείο και γραφείο του Ο.Τ.Ε., απ' όπου μπορούν να πραγματοποιηθούν διεθνείς συνδιαλέξεις. Το χωριό διαθέτει φαρμακείο, δεν έχει όμως γιατρό ούτε οδοντίατρο. Δεν υπάρχουν λιμενικές αρχές στο λιμάνι, αλλά υπάρχει σταθμός της αστυνομίας. Αρκετά ξενοδοχεία και ταβέρνες βρίσκονται στο χωριό ενώ από πλευράς μετακίνησης υπάρχουν διαθέσιμα ταξί και ένα καθημερινό λεωφορείο για τα Χανιά. Ένα αγκυροβόλιο για μικρά σκάφη βρίσκεται δίπλα στην προβλήτα στο νέο λιμάνι. Το παλιό λιμάνι είναι κατάλληλο μόνο για μικρά σκάφη και είναι συνήθως γεμάτο.

Προς το παρόν υπάρχει σημείο αγκυροβόλησης μόνο μέσα στο μισοτελειωμένο λιμάνι, το οποίο παρέχει προστασία από βόρειους, νότιους και νοτιανατολικούς ανέμους καθώς είναι ανοικτό στα δυτικά. Το αγκυροβόλιο είναι επικίνδυνο στους δυτικούς ανέμους και δεν πρέπει να χρησιμοποιείται. Ένας φάρος βρίσκεται στο μικρό νησί δυτικά του λιμανιού μπροστά από το χωριό.

Άγιος Νικόλαος

Ο Άγιος Νικόλαος φαίνεται εύκολα καθώς έρχεστε από τη Σπιναλόγκα. Ένα μικρό νησάκι πάνω στο οποίο υπάρχει μια εκκλησία βρίσκεται μπροστά από την πόλη, η οποία είναι χτισμένη στους λόφους πάνω από την ακτή. Το μικρό

λιμανάκι μπροστά από τον Άγιο Νικόλαο χρησιμοποιείται από τουριστικά σκάφη το καλοκαίρι και το εσωτερικό του λιμανιού (κάτω από τη γέφυρα) από μικρές ψαρόβαρκες.

Η νέα μαρίνα που χτίστηκε ανατολικά του Ακρωτηρίου Μανδράκη παρέχει όλες τις υπηρεσίες και μπορεί να φιλοξενήσει πολλά σκάφη. Ηλεκτρισμός και νερό παρέχονται στην προκυμαία. Ανεφοδιασμός καυσίμων μπορεί εύκολα να πραγματοποιηθεί. Υπάρχει Λιμενική Αστυνομία και Τμήμα Αλλοδαπών καθώς ο Άγιος Νικόλαος είναι Λιμάνι Εισόδου. Η πόλη του Αγίου Νικολάου έχει ένα Γενικό Νοσοκομείο, ιδιωτικούς γιατρούς, οδοντιάτρους και φαρμακεία. Υπάρχουν τράπεζες, ταχυδρομεία και γραφεία του Ο.Τ.Ε. που παρέχουν κάθε είδους υπηρεσία. Αρκετά καταστήματα μπορούν να σας εφοδιάσουν με προμήθειες ενώ μπορείτε να πραγματοποιήσετε και αρκετές επισκευές. Ο Άγιος Νικόλαος έχει αρκετά ξενοδοχεία και ταβέρνες, κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου όμως ίσως είναι δύσκολο να βρείτε δωμάτιο στην πόλη.

Υπάρχει δυνατότητα αγκυροβόλησης σε όλο το μήκος της νέας μαρίνας που παρέχει θαυμάσια προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες. Η είσοδος του λιμανιού φωτίζεται με ένα πράσινο φως στα δεξιά και ένα κόκκινο στα αριστερά. Το Ακρωτήριο Μανδράκη έχει ένα φάρο με κόκκινο φως που αναβοσβήνει στο βορειότερο σημείο του.

Σητεία

Το λιμάνι της Σητείας είναι το ανατολικότερο λιμάνι της Κρήτης και συνδέει το νησί με τα νησιά του Αιγαίου. Η προκυμαία όπου υπάρχει η δυνατότητα αγκυροβόλησης στο λιμάνι, παρέχει αρκετά καλή προστασία από τους βόρειους και βορειοδυτικούς ανέμους. Στο ακρωτήριο και είσοδο του λιμανιού βρίσκεται ο φάρος, ο οποίος διακρίνεται καθαρά κατά τη διάρκεια της ημέρας, ενώ το βράδυ φωτίζεται με ένα πράσινο φως που αναβοσβήνει στα δεξιά και ένα κόκκινο στα αριστερά.

Αγία Γαλήνη

Το παραθαλάσσιο αυτό θέρετρο βρίσκεται στα δυτικά του κέντρου του κόλπου της Μεσσαράς στα νότια της Κρήτης. Υπάρχει ένα καινούριο λιμάνι το οποίο παρέχει καλή προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες και υπάρχει δυνατότητα

αγκυροβόλησης σε όλο το μήκος της προκυμαίας. Ένας φάρος βρίσκεται στη νοτιοδυτική γωνία του τείχους του λιμανιού. Τέλος η πρόσβαση στο λιμάνι το χειμώνα γίνεται δύσκολη εξαιτίας των δυνατών κυμάτων που αναπτύσσονται στην περιοχή.

Καλοί Λιμένες

Οι Καλοί Λιμένες είναι ένα μικρό χωριό στα νότια της Κρήτης, ανατολικά του ακρωτηρίου Λίτινος. Το μικρό νησί του Αγίου Παύλου που έχει μεγάλες δεξαμενές πετρελαίου, βρίσκεται μπροστά από το χωριό και είναι εύκολα αναγνωρίσιμο. Όσον αφορά τις δυνατότητες τροφοδοσίας είναι περιορισμένες και δεν υπάρχει και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Τέλος ο κόλπος έχει βάθος 3 με 6 μέτρα και παρέχει προστασία από βόρειους και δυτικούς ανέμους, αλλά είναι ανοικτός από τα ανατολικά και τα νότια. Το μικρό νησί της Τράφου στα ανατολικά παρέχει περιορισμένη προστασία από τους ανατολικούς ανέμους.

Κόκκινος Πύργος

Το χωριό βρίσκεται περίπου 10 χιλιόμετρα ανατολικά της Αγίας Γαλήνης στον Κόλπο της Μεσαράς. Το λιμάνι βρίσκεται στα δυτικά της πόλης. Χαμηλά κτίρια και ξενοδοχεία απλώνονται σε μήκος 2 χιλιομέτρων πίσω από την παραλία.

Το μικρό χωριό διαθέτει mini markets και τηλεφωνικές και ταχυδρομικές υπηρεσίες. Υπάρχει δυνατότητα ανεφοδιασμού σε καύσιμα στην πόλη. Δεν υπάρχουν λιμενικές αρχές, ενώ ιατροφαρμακευτική περίθαλψη μπορεί να δοθεί στο Τυμπάκι, σε απόσταση 5 χιλιομέτρων. Υπάρχει αγκυροβόλιο για μικρά πλοία. Δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν επισκευές.

Το μικρό λιμάνι δίνει δυνατότητα αγκυροβόλησης στην προκυμαία και παρέχει καλή προστασία σε όλες τις καιρικές συνθήκες. Στη περιοχή αναπτύσσονται πολύ ισχυρά νότια κύματα αέρα.

γ) Αεροδρόμια

Στην Κρήτη θα φτάσετε με αεροπλάνο ή καράβι. Καθημερινά φτάνουν χιλιάδες επισκέπτες με πτήσεις εσωτερικού και εξωτερικού. Επίσης υπάρχουν καθημερινά δρομολόγια πλοίων από το λιμάνι του Πειραιά προς την Κρήτη.

Ο Νομός Ρεθύμνου δεν διαθέτει αεροδρόμιο αλλά εξυπηρετείτε από τα 2 μεγάλα αεροδρόμια, το Διεθνές Αεροδρόμιο Ηρακλείου (Νίκος Καζαντζάκης) και το Αεροδρόμιο Χανίων (Ιωάννης Δασκαλογιάννης). Και τα δύο αεροδρόμια είναι σε μικρές αποστάσεις από τις πόλεις:

Αεροδρόμιο Ηρακλείου: 5 χιλιόμετρα από το Ηράκλειο

Αεροδρόμιο Χανίων: 12 χιλιόμετρα από τα Χανιά

Αεροδρόμιο Ηρακλείου

Ο Αερολιμένας Ηρακλείου βρίσκεται σε απόσταση 2,5 km από το λιμάνι της πόλης του Ηρακλείου, ενώ από το κέντρο της περίπου 3,5km. Υπάρχουν δύο οδοί πρόσβασης στις εγκαταστάσεις του Αερολιμένα. Αποτελεί ήδη το ισχυρότερο ελληνικό αεροδρόμιο από άποψη τουριστικής κίνησης, ενώ εξυπηρετεί και μια ευρεία επιφάνεια επιρροής με πλήθος οικονομικών εκπαιδευτικών και άλλων δραστηριοτήτων που θα μπορούσε να υποστηρίξει τακτικά δρομολόγια εξωτερικού. Συν τοις άλλοις η γεωγραφική του θέση στο νοτιότερο άκρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να το αναδείξει σε διαμετακομιστικό κόμβο της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Το αεροδρόμιο Ηρακλείου είναι το μοναδικό διεθνές αεροδρόμιο που μπορεί να εξυπηρετήσει το Νομό Ρεθύμνου.

Εδώ και αρκετά χρόνια έχει αρχίσει η επέκταση και η αναβάθμιση του αεροδρομίου. Οι νέοι χώροι οι οποίοι πιθανότατα θα δοθούν σε χρήση σε μερικούς μήνες από σήμερα διαθέτουν συνολικά 16 counter desks και καλύπτουν εμβαδόν της τάξης των 1800τ.μ περίπου, ενώ προβλέπεται και η επέκταση της πίστας.

Αεροδρόμιο Χανίων

Το αεροδρόμιο Χανίων βρίσκεται κοντά στην ομώνυμη πόλη και εξυπηρετεί κυρίως την τουριστική και επιβατική κίνηση της περιοχής. Η επιβατική του κίνηση δεν είναι τόσο αυξημένη όσο του Ηρακλείου αλλά θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα διεθνή αεροδρόμια της χώρας, καθώς είναι το μοναδικό που

μπορεί να εξυπηρετήσει και πτήσεις Ηρακλείου που ορισμένες φορές δε μπορούν να προσγειωθούν εκεί εξαιτίας κακών καιρικών συνθηκών.

Αεροδρόμιο Σητείας

Το αεροδρόμιο Σητείας βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της Κρήτης και εξυπηρετεί τακτικές και εκπαιδευτικές πτήσεις εσωτερικού κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Το σημαντικό είναι ότι εξελίσσεται με σκοπό να εξυπηρετήσει την αυξανόμενη ζήτηση σε έκταση πτήσεων charter της Ανατολικής Κρήτης.

δ) Τουριστικά Γραφεία

Τα τουριστικά γραφεία είναι νομίμως οργανωμένες επιχειρήσεις, όπου σύμφωνα με τις νόμιμες διαδικασίες, τα μέσα και τις γνώσεις που διαθέτουν αναλαμβάνουν τη μεταφορά, διακίνηση και ψυχαγωγία μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων αλλοδαπών και μη. Οι κυριότερες εργασίες των τουριστικών γραφείων είναι:

- 1 Κατάρτιση και εκτέλεση προγραμμάτων εκδρομών, περιηγήσεων, συνεδρίων, μέσα και έξω από την χώρα, με ιδιόκτητα ή μισθωμένα μεταφορικά μέσα.
- 2 Μεσολάβηση για διασφάλιση και ενοικίαση καταλυμάτων διαμονής, σίτισης, αναψυχής, ψυχαγωγίας, μέσων διακίνησης κλπ
- 3 Μεσολάβηση για την έκδοση διαβατηρίων και εισιτηρίων, κάθε μεταφορικού μέσου (εκτός από περιπτώσεις μετανάστευσης)
- 4 Παροχή κάθε άλλης υπηρεσίας, η οποία έχει άμεση ή έμμεση σχέση με τον τουρισμό.

Τα τουριστικά γραφεία διακρίνονται σε:

- 1 ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
- 2 ΔΙΑΚΟΠΩΝ
- 3 ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ/ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΤΑΞΙΔΙΩΝ
- 4 ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑΞΙΔΙΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ
- 5 ΕΙΔΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τον νόμο 393/76 περί ιδρύσεως και λειτουργίας τουριστικών

γραφείων ο ΕΟΤ διακρίνει και παρέχει άδειες λειτουργίας για δυο μεγάλες κατηγορίες:

i. Γραφεία εσωτερικού τουρισμού, τα οποία ασχολούνται αποκλειστικά με τον εσωτερικό τουρισμό. Πελάτες είναι ημεδαποί και αλλοδαποί μόνιμοι κάτοικοι της χώρας και κύριο μέλημα τους είναι η διακίνηση τους αυστηρά μέσα στα πλαίσια της χώρας.

ii. Γραφεία γενικού τουρισμού, που το αντικείμενο της εργασίας τους εκτελείται τόσο μέσα στη χώρα όσο και στο εξωτερικό. Τα γραφεία αυτά εξυπηρετούν ημεδαπούς που επιθυμούν να ταξιδέψουν στην αλλοδαπή αλλά και αλλοδαπούς κατά την παραμονή τους στην ημεδαπή, για την αναζήτηση τυχόν πληροφοριών και παροχών υπηρεσιών. Όπως είναι λοιπόν κατανοητό τα γραφεία γενικού τουρισμού είναι ως επί το πλείστον εγκατεστημένα σε περιοχές με αυξημένο τουριστικό ενδιαφέρον.

ε) Ενοικιαζόμενα (αυτοκίνητα, μοτοσυκλέτες)

Τα γραφεία ενοικίασεως αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό κομμάτι του Κρητικού τουριστικού προϊόντος. Τα γραφεία αυτά προμηθεύουν στους επισκέπτες του νησιού, μεταφορικά μέσα παντός τύπου (από ποδήλατα και μοτοσυκλέτες μέχρι αυτοκίνητα μικρού και μεγάλου κυβισμού ή jeep και minibus) για να μπορέσουν να επισκεφτούν οποιαδήποτε περιοχή του νησιού. Οι επιχειρήσεις αυτές αποτελούν σημαντική πηγή τουριστικού συναλλάγματος σε όλη τη χώρα

2.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΔΟΜΗ

α) Ξενοδοχειακές μονάδες

Χωρίς αμφιβολία, η Κρήτη, προσφέρει μια ποικιλία προσφοράς τουριστικών καταλυμάτων όλων των ειδών. Η αύξηση της τουριστικής υποδομής στην Κρήτη τα τελευταία χρόνια ήταν λίγο μικρότερη από τον αντιπροσωπευτικό μέσο όρο της Ελλάδας. Η αύξηση αυτή δικαιολογείται χρονικά από το 1995 από τότε δηλαδή που η Ελληνική κυβέρνηση χορήγησε στα καταλύματα το 'Σήμα Νόμιμης Διαχείρισης', σε μία προσπάθεια να ενθαρρύνει τους ιδιοκτήτες παράνομων

κατασκευασμένων καταλυμάτων και κυρίως των αυτοεξυπηρετούμενων να νομιμοποιηθούν.

Το Ρέθυμνο τιμώντας τη φιλοξενία, ανέπτυξε με συνέπεια και φροντίδα τον ξενοδοχειακό της κλάδο. Διαθέτει εξαιρετικά καταλύματα όλων των κατηγοριών, από απλά διαμερίσματα μέχρι πολυτελείς σουίτες. Ένα έντονο δυναμικό 13.000 δωματίων και 25.000 κλινών από τις οποίες οι 7.700 Α' κατηγορίας, διασπείρονται σε όλη την έκταση του νομού με μεγαλύτερη συγκέντρωση στα νότια παράλια.

Εκτός από τις κλασικές ξενοδοχειακές μονάδες, τα δωμάτια και τα διαμερίσματα, ένας σημαντικός και διαρκώς αυξανόμενος αριθμός από αγροτουριστικά καταλύματα κατασκευασμένα με απόλυτη προσήλωση στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, και πολυτελείς βίλες, κοσμούν τα περίχωρα και την ενδοχώρα του Ρεθύμνου, εμπλουτίζοντας το τουριστικό προϊόν και παρέχοντας εναλλακτικές λύσεις ακόμα και για τους πιο απαιτητικούς επισκέπτες. Με περισσότερες από 250 ξενοδοχειακές μονάδες, πολλές από τις οποίες είναι πολυτελείας και πρώτης κατηγορίας, καθώς και για τις συνεδριακές εγκαταστάσεις, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, τις βίλες και τον περιβαλλοντικό τουρισμό, το Ρέθυμνο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς στην Ελλάδα γιατί :

- Έχει την κατάλληλη ξενοδοχειακή υποδομή για να προσελκύσει τους τουρίστες.
- Προσφέρει το υψηλότερο μερίδιο των Deluxe ξενοδοχείων και την ευρύτερη ποικιλία του ξενοδοχειακού καταλύματος στην Κρήτη.
- Η τουριστική βιομηχανία είναι ο μεγαλύτερος “εργοδότης” στο Ρέθυμνο, το 40% του πληθυσμού της επαρχίας εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα στον τομέα του.

Δεκάδες είναι οι διεθνείς διακρίσεις και τα βραβεία που έχουν αποσπάσει τα ρεθεμνιώτικα ξενοδοχεία για την ποιότητα και το υψηλό επίπεδο υπηρεσιών που παρέχουν.

Στατιστικά , από το 1999 έως το 2003 παρατηρείτε μείωση στη προσφορά κλινών ενοικιαζόμενων δωματίων, ενώ παρουσιάζεται αύξηση στις κλίνες ξενοδοχειακών καταλυμάτων όλων των κατηγοριών.

Στο νομό Ρεθύμνου, η αναλογία των καταλυμάτων που προσφέρονται είναι ίδια σε κάθε κατηγορία και στο νομό Ηρακλείου προσφέρονται ξενοδοχειακά καταλύματα κυρίως Α κατηγορίας.

Στον παρακάτω πίνακα 1 παραθέτονται τα ξενοδοχεία της Κρήτης. Ο νομός Ρεθύμνου καταλαμβάνει ποσοστό ξενοδοχείων και κλινών 19% και 19,77% αντίστοιχα.

	Μονάδες	Κλίνες	Μον. %	Κλίν. %
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	517	59438	34,57	42,76
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	236	21274	15,79	15,30
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	284	27479	19,00	19,77
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	<u>458</u>	<u>30810</u>	<u>30,64</u>	<u>22,17</u>
	1495	139001	100,00	100,00

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται ξενοδοχειακά καταλύματα στα οποία περιλαμβάνονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ή διαμερίσματα, τα κάμπινγκς και οι τουριστικές κατοικίες και επαύλεις όλων των νομών της Κρήτης. Ο νομός Ρεθύμνης καταλαμβάνει 603 μονάδες και 9301 κλίνες (ενοικιαζόμενα δωμάτια-διαμερίσματα), 3 μονάδες και 498 άτομα (campings) και 56 μονάδες και 495 κλίνες (τουριστικές κατοικίες-επαύλεις).

	Ενοικιαζ. Δωμ.-Διαμ/τα		CAMPINGS		Τουρ. Κατοικ.-Επαυλ	
	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Ατομα	Μονάδες	Κλίνες
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	965	20273	4	978	27	367
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	541	7734	3	483	12	1057
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	603	9301	3	498	56	495
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	<u>1007</u>	<u>16672</u>	<u>6</u>	<u>836</u>	<u>36</u>	<u>376</u>
	3116	53980	16	2795	131	2295

β) Ξενοδοχειακό δυναμικό Ρεθύμνου

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται αναλυτικά οι ξενοδοχειακές μονάδες του νομού Ρεθύμνου ανά δήμο.

Και σ' αυτό το νομό παρατηρείται το γενικότερο φαινόμενο της συγκέντρωσης των ξενοδοχειακών μονάδων στους νομούς που στους οποίους ανήκουν οι παράκτιες περιοχές του βόρειου άξονα του νομού. Στην προκειμένη περίπτωση, οι δήμοι Ρεθύμνου, Αρκαδίου και Γεροποτάμου είναι αυτοί που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά επί του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων του νομού. Ακολουθούν οι δήμοι Λάμπης, Φοίνικα, Ανωγείων και Νικηφόρου Φωκά, με μικρότερα ποσοστά, ενώ μηδενική παρουσία ξενοδοχειακών μονάδων φαίνεται να έχουν οι δήμοι Κυλούκωνα, Κουρητών, και Συβρίτου . Δύο εκ των δήμων που παρουσιάζουν μεσαία τουριστική δραστηριότητα, είναι δήμοι του νότιου άξονα (Λάμπης και Φοίνικα). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι στο νομό Ρεθύμνου το νότιο τμήμα του έχει ήδη αναπτυχθεί και γίνονται προσπάθειες για περαιτέρω πρόοδο.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	H(L)		H(A)		H(B)		H(C)		H(D)		H(E)		ΕΠΙΠ. Δ/ΤΑ		ΞΕΝΟΔ. & ΕΠΙΠ. Δ/ΤΑ		ΠΑΡΑΔΟ-ΣΙΑΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ		
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	
Ν													1	32					1	32	
Υ	3	1606	6	1940	14	2395	8	769					21	970					52	7680	
ΤΑΜΟΥ			4	2673	4	462	5	365					17	925			3	39	33	4464	
ΚΩΝΑ																			0	0	
ΩΝ																			0	0	
					2	123	22	991	6	174	1	20	4	73					35	1381	
Ν													1	8					1	8	
ΡΟΥ ΦΩΚΑ					2	144							2	155			1	7	5	306	
ΟΥ	2	1085	8	1419	18	2693	13	793	3	104			87	5583			5	109	136	11786	
Υ																			0	0	
			1	204	2	248	14	694					4	676					21	1822	
ΣΥΝΟΛΟ	5	2691	19	6236	42	6065	62	3612	9	278	1	20	137	8422	0	0	9	155	284	27479	

2.4 ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ, ΜΕΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΤΑ ΜΕΣΟ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ

α) Διανυκτερεύσεις

«Ο Νομός Ρεθύμνης είναι ίσως ο μοναδικός νομός της χώρας με περισσότερες από δύο εκατομμύρια διανυκτερεύσεις αλλοδαπών επισκεπτών το χρόνο (δηλαδή σε ποσοστό πλέον του 5% επί του συνόλου της χώρας), ο οποίος δεν διαθέτει καμία σύνδεση, ούτε ακτοπλοϊκή, ούτε αεροπορική με την υπόλοιπη Ελλάδα». (Επιμελητήριο Ρεθύμνης)

Η πληρότητα κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο Ρέθυμνο την περίοδο 2008-2009 ήταν:

Νομός	Πληρότητα Κλινών %	
	2008	2009
Νομός Ρεθύμνου	72,6%	61,9%

β) Αφίξεις

Οι αεροπορικές αφίξεις αλλοδαπών επισκεπτών για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011 στην Κρήτη έχουν φτάσει τις 2.164.844, σημειώνοντας μια αύξηση σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2010 (1.926.547 αφίξεις) της τάξεως του 12,37%. Πιο συγκεκριμένα, στο αεροδρόμιο Χανίων παρατηρούμε μεγάλη αύξηση των αφίξεων αλλοδαπών επισκεπτών το μήνα Αύγουστο της τάξεως του 14,25% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2010, διαμορφώνοντας τη συνολική αύξηση του πρώτου οκταμήνου στο 8,98%. Παράλληλα, στο αεροδρόμιο Ηρακλείου, τον μήνα Αύγουστο καταγράφηκε μικρότερη, αλλά σημαντική αύξηση κατά 10,68%, καταγράφοντας μια συνολική αύξηση 13,43% κατά το πρώτο οκτάμηνο του 2011.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα ποσοστά αφίξεων αλλοδαπών από τα αεροδρόμια Χανίων και Ηρακλείου αλλά και από όλων των κύριων εισόδων του νησιού.

i)_Ποσοστό αφίξεων αλλοδαπών τουριστών με charters στο αεροδρόμιο Χανίων για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011

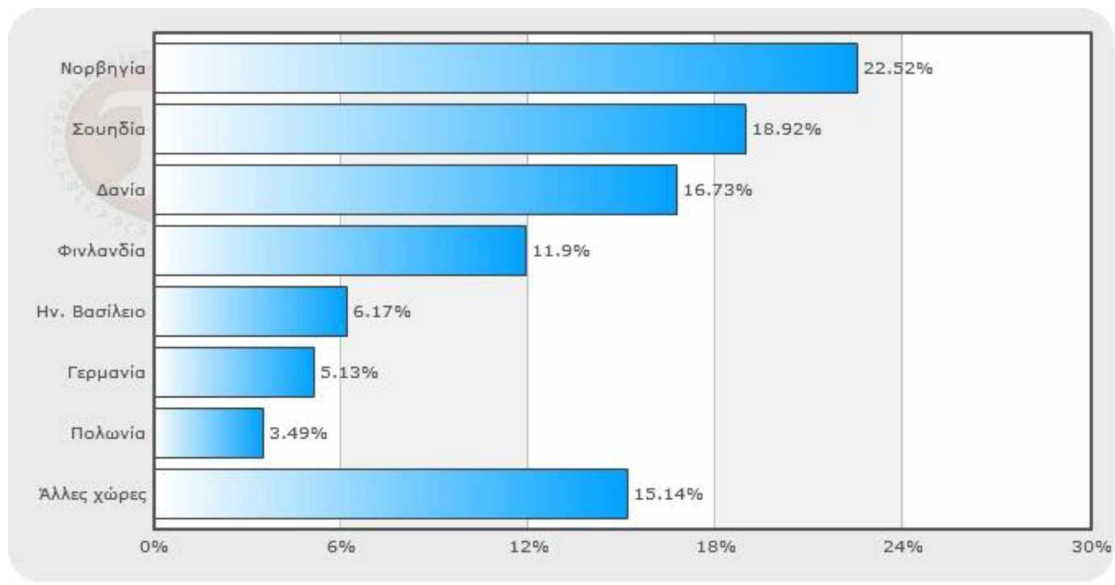
Οι αφίξεις αλλοδαπών επισκεπτών για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011 στο αεροδρόμιο Χανίων έχουν φτάσει τις 499.609, σημειώνοντας μια αύξηση σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 (458.426 αφίξεις) της τάξεως του 8,98%. Βλέποντας τα ποσοστά αφίξεων των αλλοδαπών επισκεπτών για την περίοδο αυτή, διαπιστώνουμε ότι το 70,07% προέρχεται από τις σκανδιναβικές χώρες, όπως είναι η Νορβηγία (22,52%), Σουηδία (18,92%), Δανία (16,73%) και Φινλανδία (11,90%). Οι Άγγλοι καταλαμβάνουν το 6,17%, οι Γερμανοί 5,13% και οι Πολωνοί το 3,49%.

Κάνοντας μια σύγκριση μεταξύ των περιόδων Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011 και 2010, όσον αφορά τις επτά κύριες εθνικότητες που επισκέπτονται τον Νομό Χανίων, παρατηρούμε ότι όλες παρουσιάζουν μια άνοδο των αφίξεων, εκτός από τους Πολωνούς και Άγγλους, οι οποίοι σημειώνουν μια πτώση κατά 15,8% και 4,5%, αντίστοιχα. Ειδικότερα, οι Σκανδιναβοί καταγράφουν μια αύξηση κατά 6,4%, με τη μεγαλύτερη να εμφανίζουν οι Φινλανδοί κατά 21,4%, ενώ μικρότερα ποσοστά αυξήσεων εμφανίζουν οι Δανοί με 6,5%, Σουηδοί με 5,5% και Νορβηγοί με 0,5%. Αξιοσημείωτη είναι η εντυπωσιακή αύξηση των Γερμανών κατά 61%, η οποία είναι και η μεγαλύτερη κατά την τελευταία πενταετία, κερδίζοντας την έκτη θέση επί των συνολικών αφίξεων από τους Πολωνούς, οι οποίοι φαίνεται να προτιμούν το αεροδρόμιο Ηρακλείου. Όσον αφορά τις άλλες εθνικότητες που προτιμούν το αεροδρόμιο Χανίων και καταλαμβάνουν το 15,14% των συνολικών αφίξεων, αυτό που αξίζει να τονίσουμε είναι η ενθαρρυντική και ελπιδοφόρα αύξηση των Ρώσων κατά 67% το πρώτο οκτάμηνο του 2011, των οποίων οι αφίξεις εκτοξεύτηκαν κατά 155% τον μήνα Αύγουστο.

Επίσης, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση του ποσοστού των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών από τον Μάιο έως τον Αύγουστο σε σχέση με τους

αντίστοιχους περυσινούς μήνες. Πιο συγκεκριμένα, τον μήνα Μάιο, οι αφίξεις είχαν παραμείνει στα ίδια επίπεδα με τα περυσινά, σημειώνοντας μια οριακή αύξηση κατά 0,24%, τον Ιούνιο καταγράφηκε άνοδος κατά 7,84%, τον Ιούλιο κατά 9,52% και τον Αύγουστο αυξήθηκαν κατά 14,25%.

Παρακάτω βλέπουμε αναλυτικά τον πίνακα αφίξεων στο αεροδρόμιο Χανίων την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011

ii) Ποσοστό αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στο αεροδρόμιο Ηρακλείου για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011

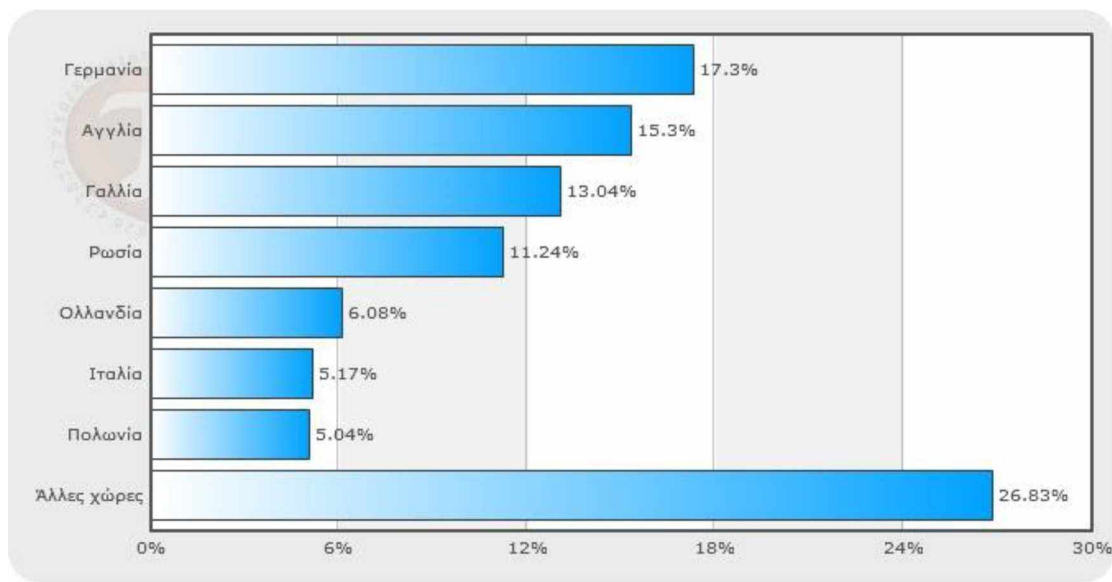
Οι αφίξεις αλλοδαπών επισκεπτών για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011 στο αεροδρόμιο Ηρακλείου έχουν φτάσει τις 1.665.235, σημειώνοντας μια αύξηση σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2010 (1.468.121 αφίξεις) της τάξης του 13,43%. Βλέποντας τα ποσοστά αφίξεων των αλλοδαπών επισκεπτών για την περίοδο αυτή, διαπιστώνουμε ότι το 56,88% προέρχεται από τη Γερμανία (17,30%), την Αγγλία (15,30%), τη Γαλλία (13,04%) και τη Ρωσία (11,24%). Ακολουθούν οι Ολλανδοί με 6,08%, οι Ιταλοί με 5,17%, και οι Πολωνοί με 5,04%.

Κάνοντας μια σύγκριση μεταξύ των περιόδων Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011 και 2010, όσον αφορά τις επτά κύριες εθνικότητες που προσγειώνονται στο

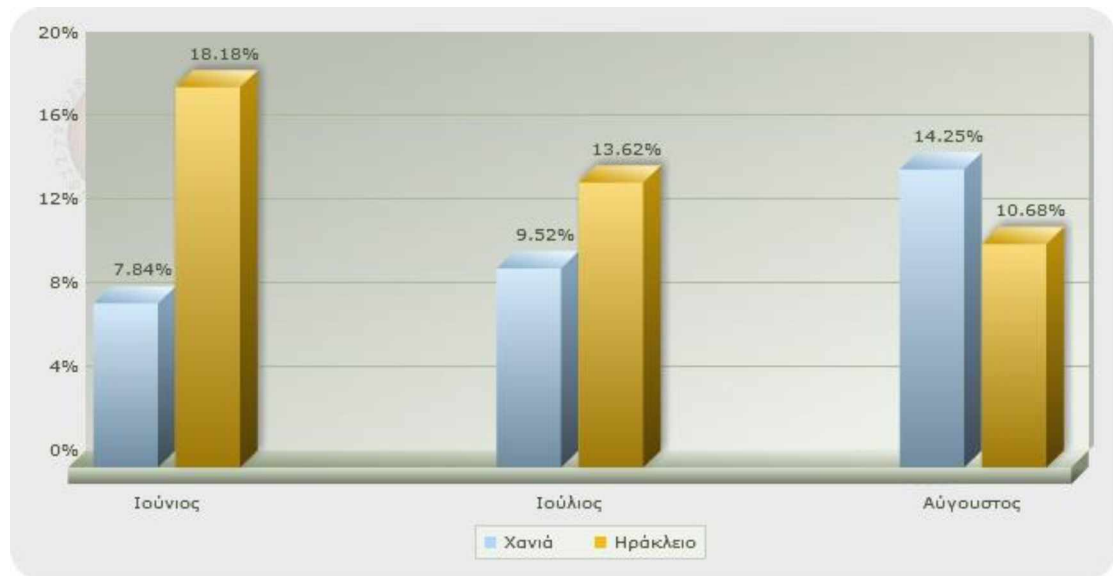
αεροδρόμιο Ηρακλείου, παρατηρούμε ότι υπάρχει μια αύξηση αφίξεων από όλους τους αλλοδαπούς, πλην των Άγγλων, οι οποίοι σημειώνουν μικρή μείωση κατά 2,25%. Από αυτές τις χώρες τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασαν οι Πολωνοί με 53,54% και ακολουθούν οι Ρώσοι με 39,94%, Ιταλοί με 21,89% και Γάλλοι με 20,29%. Από τις υπόλοιπες χώρες που πραγματοποιούν λιγότερες αφίξεις και καταλαμβάνουν το 26,83% επί του συνόλου, σημαντική είναι η αύξηση των Ελβετών κατά 36,43%, ενώ η αύξηση των Ισραηλινών, Βέλγων, Τσέχων, Αυστριακών και Ουκρανών κυμαίνεται από 12% έως 16%.

Επίσης, βλέποντας τις αφίξεις ανά μήνα, παρατηρείται μια σταδιακή μείωση της ποσοστιαίας αύξησης των αλλοδαπών επισκεπτών, σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες Ιούνιο έως Αύγουστο. Πιο συγκεκριμένα, τον μήνα Ιούνιο, σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση των αλλοδαπών επισκεπτών κατά 18,18% και στη συνέχεια το ποσοστό αύξησης μειώθηκε τους επόμενους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, φτάνοντας το 13,62% και 10,68%, αντίστοιχα. Παρακάτω παρουσιάζονται οι πίνακες των αφίξεων την περίοδο Ιανουαρίου -Αυγούστου αλλά και αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στο αεροδρόμιο Χανίων και Ηρακλείου ανά μήνα για το 2011 σε σχέση με το 2010 (γ).

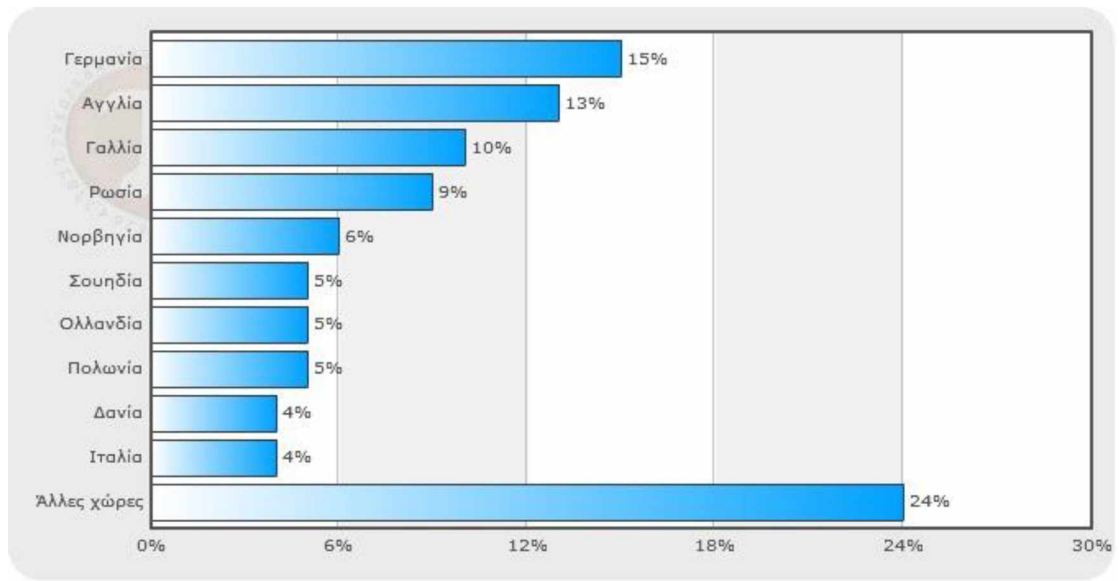
β)

γ)

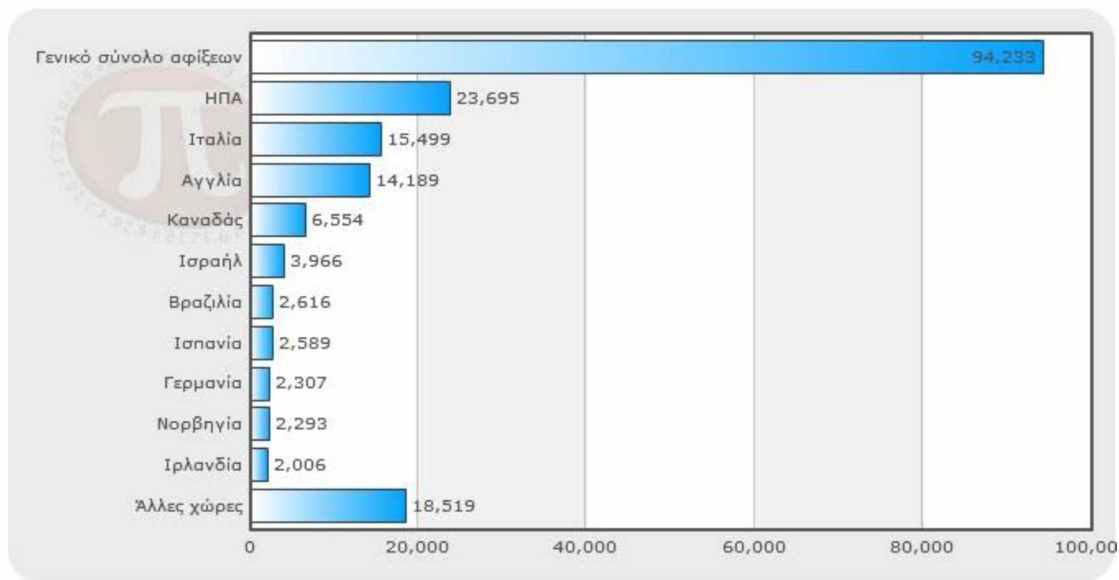

iii) Ποσοστό αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην Κρήτη για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011

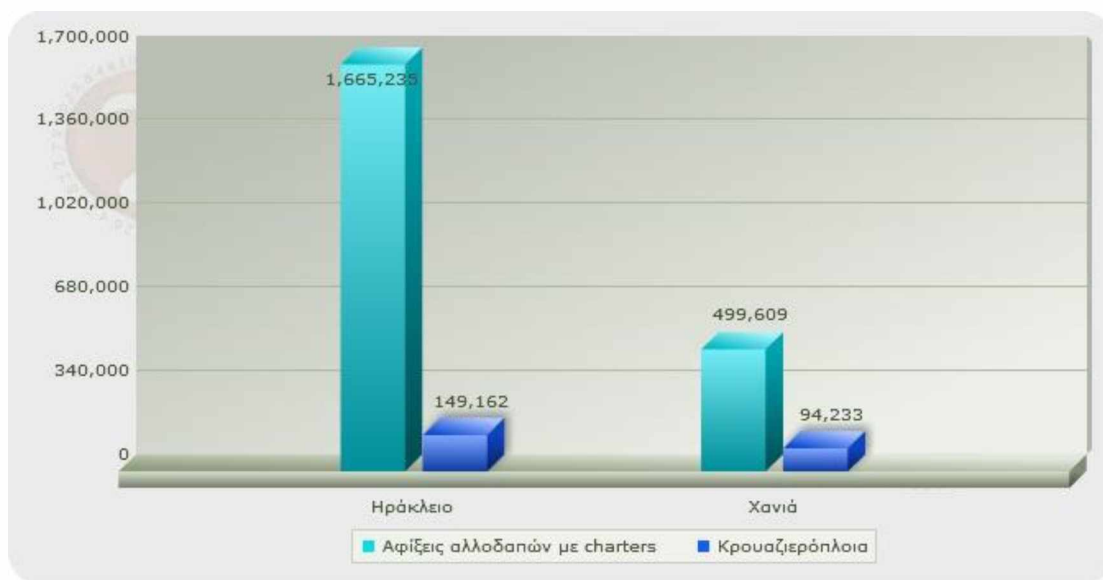

iv) Αφίξεις αλλοδαπών με κρουαζιερόπλοια στο λιμάνι της Σούδας ανά εθνικότητα

Ιανουάριος - Αύγουστος 2011

v) Αφίξεις αλλοδαπών στις κύριες πόλεις εισόδου του νησιού Ιανουάριος - Αύγουστος 2011

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βλέποντας τα ποσοστά αφίξεων των αλλοδαπών επισκεπτών που επισκέπτονται την Κρήτη για την περίοδο αυτή, διαπιστώνουμε ότι το 46,86% προέρχεται από τέσσερις χώρες, όπως είναι η Γερμανία (14,50%), Αγγλία (13,19%), Γαλλία (10,20%) και Ρωσία (8,97%) και ακολουθούν οι Νορβηγοί (5,80%), Σουηδοί (5,26%), Ολλανδοί (5,23%), Πολωνοί (4,68%), Δανοί (4,32%) και Ιταλοί (4,23%).

Αξίζει να τονίσουμε επίσης, ότι το 23% των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται την Κρήτη προτιμούν το αεροδρόμιο Χανίων σε αντίθεση με το 77% που επιλέγουν το αεροδρόμιο Ηρακλείου. Το αεροδρόμιο Χανίων προσελκύει το 88% των Σκανδιναβών τουριστών που προτιμούν την Κρήτη για να περάσουν τις διακοπές τους, ενώ όλες οι άλλες εθνικότητες στη συντριπτική τους πλειοψηφία επιλέγουν το αεροδρόμιο Ηρακλείου. Πιο συγκεκριμένα, από τις κύριες εθνικότητες που προτιμούν την Κρήτη, το 98% των Γάλλων, το 96% των Ρώσων, το 94% των Ιταλών, το 92% των Γερμανών, το 89% των Άγγλων και Ολλανδών καθώς και το 83% των Πολωνών προσγειώνονται στο αεροδρόμιο Ηρακλείου.

Κάνοντας μια σύγκριση μεταξύ των περιόδων Ιανουαρίου - Αυγούστου 2011 και 2010, όσον αφορά τις δέκα κύριες εθνικότητες που επισκέπτονται την Κρήτη, παρατηρούμε ότι όλες παρουσιάζουν μια άνοδο των αφίξεων, εκτός από τους Άγγλους, οι οποίοι σημειώνουν μια πτώση κατά 2,49%. Ειδικότερα, εντυπωσιακή είναι η αύξηση που καταγράφουν οι Ρώσοι με 40,75% και ακολουθούν οι Πολωνοί με 34,45%, Ιταλοί με 29,69% και Γάλλοι με 22,36%.

Επίσης, παρατηρείται μια σταδιακή μείωση της ποσοστιαίας αύξησης των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών από τον Ιούνιο έως τον Αύγουστο συγκριτικά με τους αντίστοιχους περυσινούς μήνες. Πιο συγκεκριμένα, το μήνα Ιούνιο, οι αφίξεις παρουσίασαν άνοδο κατά 15,49%, τον Ιούλιο κατά 12,59% και τον Αύγουστο κατά 11,40%. Παράλληλα, οι περισσότερες αφίξεις αλλοδαπών στο αεροδρόμιο Χανίων καταγράφηκαν τον μήνα Ιούλιο, ενώ στο αεροδρόμιο Ηρακλείου σημειώθηκαν τον μήνα Αύγουστο.

Το συνολικό ποσοστό αύξησης των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην Κρήτη (12,37%) είναι μεγαλύτερο από το 10,10% που επικρατεί κατά μέσο όρο στα 13 μεγαλύτερα αεροδρόμια της Ελλάδας, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία που

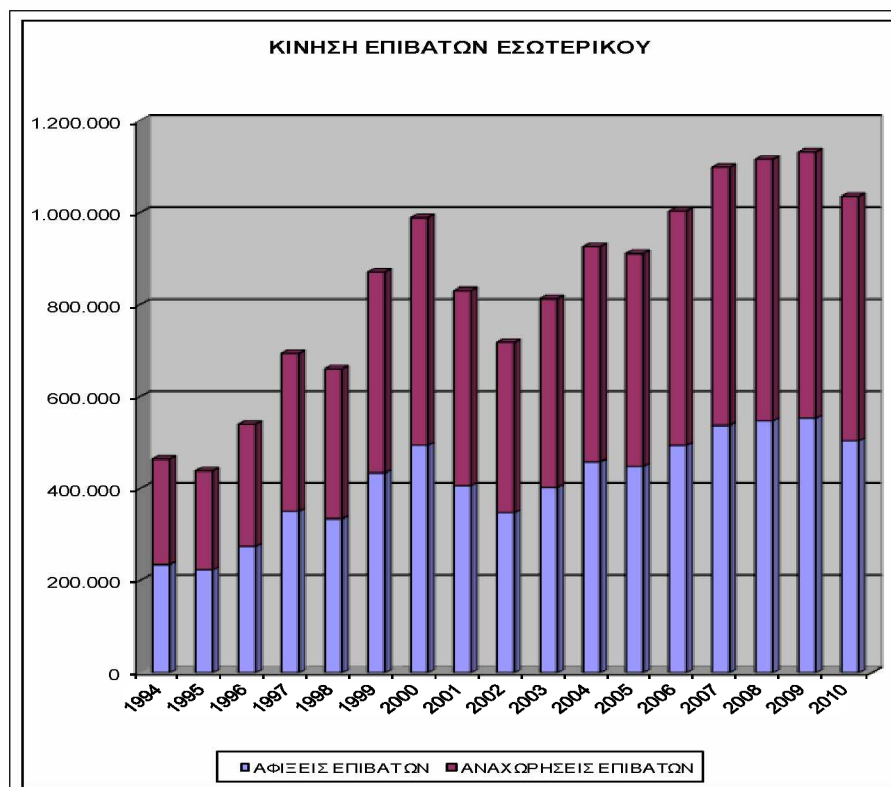
εξέδωσε ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), κατά το πρώτο οκτάμηνο του 2011. Για τα αεροδρόμια εκτός Κρήτης, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στην Κω και στη Ρόδο με 24%. Ακολουθούν τα νησιά της Σάμου με 9,19%, της Κέρκυρας και της Σαντορίνης με 8,20%, της Ζακύνθου με 6,71%, της Σκιάθου με 5,32%, της Κεφαλονιάς με 4,01%, ενώ στα ίδια επίπεδα παραμένουν οι αφίξεις στο Άκτιο.

Επίσης, η προσέλευση αλλοδαπών τουριστών με κρουαζιερόπλοια στην Κρήτη έφτασε τους 243.395 κατά το πρώτο οκτάμηνο του 2011, με σχεδόν τα δύο τρίτα των επισκεπτών να επιλέγουν το λιμάνι Ηρακλείου, ως ενδιάμεσο σταθμό των διακοπών τους. Στα Χανιά, τα οποία για πρώτη φορά πραγματοποιούν οργανωμένες κρουαζιέρες, η πλειοψηφία των αλλοδαπών επισκεπτών είναι Αμερικάνοι, Ιταλοί και Άγγλοι, ενώ τον μήνα Ιούλιο, πραγματοποιήθηκαν περισσότερες αφίξεις αλλοδαπών στο λιμάνι Χανίων από ό,τι στο λιμάνι Ηρακλείου. Οι αφίξεις των κρουαζιερόπλοιων αποτελούν μια τονωτική ένεση για τους Νομούς Χανίων και Ηρακλείου, αφού ακόμα και αν αποχωρούν αυθημερόν, η τοπική κοινωνία επωφελείται σε σημαντικό βαθμό.

vi) Κίνηση εσωτερικού αερολιμένα Ηρακλείου

ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ					
ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ					
ΕΤΗ	Α/Φ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		ΕΜΠΙΟΡ/ΓΑ σε τον.	
	ΑΦ.+ ΑΝ.	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΑΝΑΧΩΡ.	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΑΝΑΧΩΡ.
1994	5.565	234.655	229.642	4.371	419
1995	5.503	223.649	215.067	4.312	515
1996	7.137	274.682	265.003	3.536	411
1997	9.542	351.085	342.985	3.485	538
1998	10.222	334.247	326.077	3.552	535
1999	14.360	434.343	436.757	3.522	580
2000	14.920	494.317	495.079	3.848	629
2001	13.433	406.885	423.563	2.544	445
2002	11.045	348.053	369.881	2.665	523
2003	13.660	403.032	410.025	3.763	564
2004	14.225	458.373	468.323	2.608	641
2005	12.553	448.461	462.746	2.158	440
2006	15.143	493.760	510.463	2.061	500
2007	16.801	537.718	561.478	2.563	494

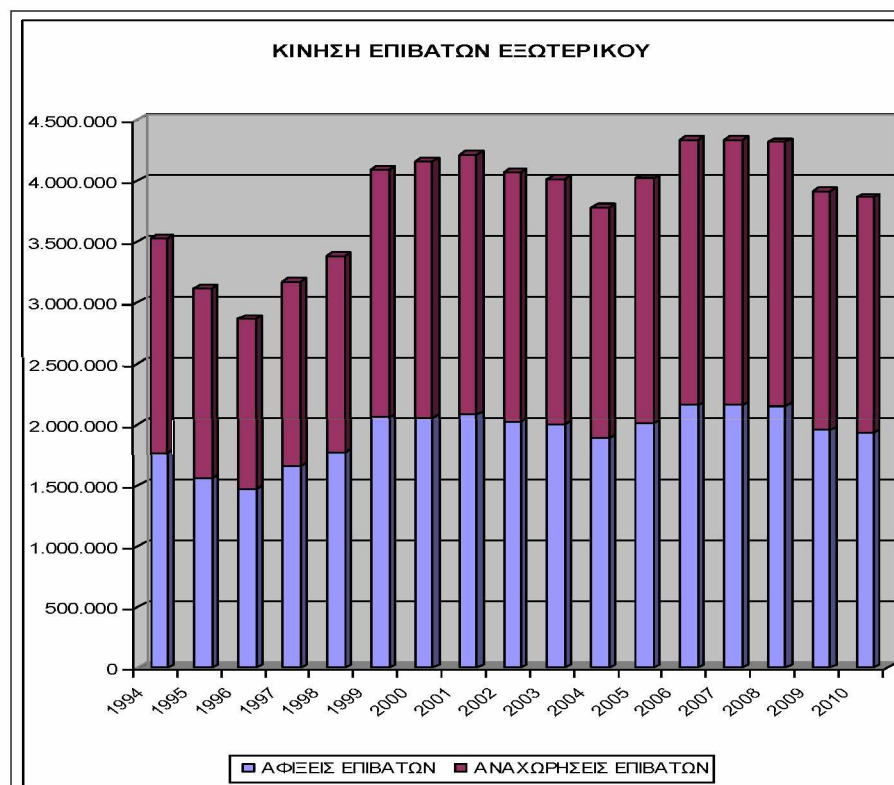
2008	16.882	547.484	568.439	2.205	472
2009	18.859	553.679	578.455	1.499	405
2010	16.263	504.633	530.860	1.399	327
2011					

vii) Κίνηση εξωτερικού αερολιμένα Ηρακλείου

		ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ			
		ΚΙΝΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ			
ΕΤΗ	Α/Φ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ		ΕΜΠΟΡ/ΤΑ σε τόν.	
	ΑΦ.+ ΑΝ.	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΑΝΑΧΩΡ.	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΑΝΑΧΩΡ.
1994	24.135	1.765.201	1.764.943	1	1
1995	21.033	1.559.204	1.561.223	0	0
1996	17.870	1.466.519	1.405.679	10	1
1997	21.312	1.657.569	1.520.810	29	4
1998	22.994	1.768.675	1.615.382	10	0
1999	26.543	2.062.738	2.031.129	3	2
2000	26.291	2.058.233	2.103.008	11	10
2001	25.857	2.083.909	2.132.369	4	3
2002	25.599	2.022.733	2.051.062	11	7

2003	25.863	2.001.590	2.018.860	18	3
2004	23.945	1.886.607	1.899.205	2	2
2005	25.713	2.003.643	2.018.061	1	1
2006	28.597	2.159.452	2.181.977	0	0
2007	29.211	2.162.769	2.176.404	0	0
2008	28.398	2.154.010	2.167.135	0	0
2009	25.983	1.952.074	1.968.632	15	9
2010	26.133	1.930.155	1.941.689	17	12
2011					

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Οι ιστορικοί και πολιτισμικοί πόλοι, ο καθημερινός λαϊκός πολιτισμός, οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα μνημειακά σύνολα, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ήθη, έθιμα, τα τοπικά δρώμενα, η Κρητική κουζίνα και ο λοιπός λαογραφικός πλούτος κλπ, εξετάζονται διεξοδικά στην μελέτη και διαπιστώνεται ότι αποτελούν ένα εξαιρετικής σημασίας πόρο για την Κρήτη.

Η προστασία και ανάδειξη τους προϋποθέτει την ανάληψη δράσεων που θα εξασφαλίσουν μακροπρόθεσμα με την αναλλοίωτη παρουσία τους την συνεισφορά τους στη διατήρηση της μοναδικότητας της ταυτότητας της Κρήτης ως τουριστικού προορισμού και, κυρίως, στη συνέχιση της μακρόχρονης πολιτιστικής της πορείας, την οποία οφείλουμε να διατηρήσουμε αναλλοίωτη ως χρέος προς τους κατοίκους της.

Το φυσικό περιβάλλον επίσης, αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για το νησί, δεδομένου ότι συνδυάζει εξαιρετικές θάλασσες με ενδιαφέροντες ορεινούς όγκους, αξιόλογα οικοσυστήματα και τοπία μοναδικής αισθητικής αξίας. Το έντονο αυτό ανάγλυφο και η ποικιλία του περιβάλλοντος διαφοροποιεί την Κρήτη έναντι άλλων (τοπικών) νησιώτικων προορισμών, δημιουργώντας έτσι προϋποθέσεις για την προσέλκυση διαφορετικών κατηγοριών επισκεπτών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

3.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για το μέλλον του τουρισμού της Κρήτης αξιολογήθηκαν δύο παράμετροι, η προσφορά και η ζήτηση, σε ένα πλαίσιο ποσοτικής και ποιοτικής αξιολόγησης που στηρίζεται σε επιστημονικές μεθόδους και ταυτόχρονα έχει εμπειρική προσέγγιση. Έτσι, χρησιμοποιήθηκε μια πολυκριτηριακή μέθοδος, προκειμένου να περιοριστεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό η πιθανότητα σφάλματος.

Τα κριτήρια που επιλέχθηκαν ήταν:

- ◆ Επάρκεια πόρων
- ◆ Καταλληλότητα τουριστικής υποδομής
- ◆ Προσπελασιμότητα
- ◆ Φήμη-εικόνα τουριστικών περιοχών
- ◆ Κοινωνική και παραγωγική δομή
- ◆ Πρόσθετες δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες

Τα επίπεδα Τουριστικής Προσφοράς που προέκυψαν ήταν:

Υψηλό επίπεδο (Αρχάνες - Ρέθυμνο)

Πολύ καλό (Ηράκλειο, Χανιά, Μάλια, Άγιος Νικόλαος, Ιεράπετρα, Αμάρι)

Ικανοποιητικό (Χερσόνησος, Οροπέδιο Λασιθίου)

Μέτριο (τα περισσότερα Δ.Δ της ενδοχώρας)

Χαμηλό (όλες οι περιοχές χωρίς τουρισμό)

3.3 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικής Ανάπτυξης είναι μια καινούργια σχετικά έννοια και παράμετρος της τουριστικής ανάπτυξης. Ορίζεται ως: Ο αριθμός των χρηστών και το είδος των δραστηριοτήτων που μπορεί να δέχεται μια περιοχή χωρίς να υποβαθμίζεται το επίπεδο των τοπικών υποσυστημάτων (τοπική ισορροπία) και χωρίς να κινδυνεύει η ικανότητα της να υποστηρίξει τουριστικές δραστηριότητες ή να απειλείται η δυνατότητα αναψυχής των επισκεπτών.

Η μέτρηση της Φέρουσας ικανότητας ήταν μία πρόκληση, καθώς αφενός είναι έννοια σύνθετη, πολυδιάστατη και δυναμική, αφετέρου είναι μέγεθος δύσκολα μετρήσιμο, γεγονός που αποδεικνύεται από το ότι δεν υπάρχει ακόμα μία κοινώς παραδεκτή και ευρέως χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία μέτρησης της.

Η ανάλυση έγινε σε 40 περιοχές της Κρήτης, οι οποίες επιλέχθηκαν σε συνεννόηση με την αρμόδια διεύθυνση του ΕΟΤ και σε σχέση με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την αρχική αξιολόγηση των επιπέδων τουριστικής προσφοράς Κατηγοριοποίηση περιοχών βάσει της Φ.Ι.Τ.Α:

Περιοχές που έχουν περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης:

Αμάρι, Οροπέδιο Λαιθίου, Αβδού, Βάμος, Οροπέδιο Ασκούφου

Περιοχές που δέχονται απειλές:

Ανώγεια, Χώρα Σφακίων, Ζαρός, Ρέθυμνο, Χανιά, Παλαιόχωρα, Κουρνάς, Σούγια, Σαμαριά, Φαλάσαρνα, Άγιος Νικόλαος, Σητεία, Μακρό Γιαλός, Ιεράπετρα

Περιοχές που βρίσκονται σε οριακό σημείο - έχουν υπερβεί τη φέρουσα ικανότητα:

Ελαφονήσι, Πλατανιάς, Γεωργιούπολη, Πλακιάς, Αγία Γαλήνη, Μάταλα, Αγία Πελαγία, Γαζί, Κόκκινη Χάνι, Γούβες, Χερσόνησος, Μάλια, Τσούτσουρας, Λέντας, Ελούντα, Βάι.

Από τη συνδυασμένη αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και από τη μέτρηση της τουριστικής προσφοράς και της φέρουσας ικανότητας προέκυψαν δύο σημαντικό συμπεράσματα:

Το επίπεδο της τουριστικής προσφοράς δεν συμβαδίζει απαραίτητα με το επίπεδο της τουριστικής κίνησης

Το επίπεδο της τουριστικής προσφοράς δεν ταυτίζεται με το επίπεδο της φέρουσας ικανότητας.

3.4 ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο στόχος της τουριστικής ανάπτυξης είναι ο σεβασμός των περιβαλλοντικών ορίων της περιοχής (η μη «μόνιμη περιβαλλοντική υποβάθμιση»). Αυτός καθ' εαυτός ο αριθμός των χρηστών-τουριστών, ως δείκτης της φέρουσας ικανότητας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μια προσέγγιση των αλληλεξαρτήσεων των αιτίων και επιπτώσεων στην ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος του προορισμού και επομένως στη διατήρηση της ελκυστικότητάς του (άρα και της ανταγωνιστικότητάς του) αλλά και στη διατήρηση της περαιτέρω δυνατότητας ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας (αυτού δηλ. που αποκαλούμε βιώσιμη ανάπτυξη).

Στο πλαίσιο μιας τέτοιας προσέγγισης λαμβάνονται υπόψη μετρήσιμα μεγέθη σχετικά (α) με **πρωτογενείς πιέσεις** όπως πχ η κατάληψη γης, η κατανάλωση υδάτινων πόρων, η παραγωγή αποβλήτων, οι υποδομές μεταφοράς, διαμονής,

εστίασης και ψυχαγωγίας κλπ), αλλά και (β) με την **ικανότητα ή τα όρια του προορισμού να απορροφήσει τις πιέσεις αυτές, χωρίς υποβάθμιση της ποιότητας** του όλου δυναμικού του. Οι παράμετροι υπό στοιχ. (α) (πρωτογενείς πιέσεις) είναι δυνατόν να επηρεαστούν από παρεμβάσεις (ανάδραση) προς φιλικότερες πρακτικές σε σχέση με το περιβάλλον (πχ διαχείριση επισκεπτών, εξοικονόμηση ενέργειας και ύδατος κλπ).

Εφόσον μια περιοχή συμφωνεί να παρακολουθεί την εξέλιξη των πραγματικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε τακτά χρονικά διαστήματα (πχ κάθε τρία χρόνια) θα πρέπει να καταρτίσει ένα σύστημα μετρήσιμων μεγεθών, που μπορεί να είναι από σύνθετο έως πολύ απλό. Στην πρώτη περίπτωση, θα μπορούσε να καταρτίσει σύστημα, που θα περιλάμβανε παραμέτρους, όπως η κατάληψη γης-αύξηση της δόμησης, η μείωση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, η αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας (νέα καταλύματα, εστιατόρια, κέντρα εστίασης και αναψυχής, αύξηση των μεταφορών κλπ), η αύξηση στην κατανάλωση ενέργειας και υδάτινων πόρων, κλπ. Εντούτοις, είναι δυνατό να παρακολουθούνται ορισμένα μόνο πλην απόλυτα ενδεικτικά μεγέθη, όπως η ένταση της χρήσης του χώρου με βάση την πυκνότητα των καταλυμάτων (καθορισμός και παρακολούθηση της μέγιστης ποσοστιαίας αύξησης των κλινών ανά τριετία μέχρι την επίτευξη προσδιορισμένου ανώτατου ορίου κλινών ανά εκτάριο πχ ενδεικτικά όχι πάνω από 100 κλίνες/ εκτάριο). Ας σημειωθεί ότι η πυκνότητα των καταλυμάτων είναι ανάλογη συνήθως με την πυκνότητα των άλλων επιχειρήσεων και ενδεικτική των τουριστικών μετακινήσεων και γενικά των τουριστικών συγκεντρώσεων και με την έννοια αυτή είναι αρκετά αξιόπιστο μέγεθος, εάν ένα πιο σύνθετο σύστημα δεν είναι εφικτό να εφαρμοστεί για οποιοδήποτε λόγο.

Παράλληλα, σκόπιμο είναι να εξετάζεται η περίπτωση έγκαιρης εκπόνησης συστήματος διαχείρισης επισκεπτών σε μια περιοχή και κυρίως όσον αφορά στα μνημεία, τα οποία, εφόσον αυξηθεί η επισκεψιμότητα της περιοχής είναι ενδεχόμενο να αντιμετωπίσουν επικίνδυνες για την προστασία τους συγκεντρώσεις επισκεπτών. Το ίδιο ισχύει προφανώς και για τα ευαίσθητα οικοσυστήματα.

Ο βαθμός ικανοποίησης τουριστών θα πρέπει να μπορεί να προσεγγίζεται επί τόπου, μέσω δειγματοληπτικών ερευνών στα ξενοδοχεία και τα άλλα σημεία

συγκέντρωσης τουριστών και ημερήσιων εκδρομών σε ετήσια βάση τουλάχιστον, ώστε να εξασφαλίζεται ικανό μέγεθος απαντήσεων τουριστών., και με ερωτήματα σχετικά με:

Τη συνολική ικανοποίηση από την περιοχή («εικόνα» περιοχής σε σχέση με πραγματικότητα)

Την μετακίνηση (μεταφορές, εσωτερικές μεταφορές στην περιοχή)

Τις τουριστικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες (καταλύματα, εστιατόρια, κέντρα αναψυχής)

Το φαγητό, την τοπική κουζίνα

Τη διασκέδαση

Τη δυνατότητα και την ποικιλία των αγορών (ψώνια, τοπικά προϊόντα)

Τα μνημεία και γενικά τα πολιτιστικά αξιοθέατα

Το φυσικό περιβάλλον και την προστασία του

Την επικοινωνία με τους ντόπιους και τη γνωριμία με τα ήθη και έθιμά τους

Την άσκηση των δραστηριοτήτων ειδικών ενδιαφερόντων (ανά μορφή).

Τη σχέση ποιότητας τιμής των επί μέρους τουριστικών υπηρεσιών

Επίσης μπορεί να μετράται η ικανοποίηση με βάση συγκεκριμένα κριτήρια ποιότητας, που θα έχει θέσει το ΤΣΠ.

3.5 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

3.5.1 ΟΙ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ

Δεδομένου ότι ο ρόλος της Τ.Α στην ανάπτυξη και προβολή του Τουρισμού Υπαίθρου αποτελεί χωριστό κεφάλαιο (5) στο οποίο έχουν περιληφθεί αναλυτικά υποκεφάλαια σχετικά με τις επιτρεπόμενες και ενδεδειγμένες μορφές των εν λόγω συνεργασιών (κατά είδος επιχειρήσεων, νομικές μορφές κλπ) στο κεφάλαιο αυτό θα περιοριστούμε να αναλύσουμε τη μοναδική υφιστάμενη-θεσμοθετημένη μορφή τουριστικής συνεργασίας Τ.Α και ιδιωτών, τη Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής (NETΠ). Όσοι έχουν εμπειρία του τρόπου λειτουργίας των NETΠ, αλλά δεν γνωρίζουν τις διατάξεις με τις οποίες θεσμοθετήθηκαν, θα εκπλαγούν διαβάζοντας στον παρόντα, ότι η NETΠ είναι μορφή συνεργασίας με τον Ιδιωτικό Τομέα, τη στιγμή που οι σημερινές NETΠ χρηματοδοτούνται σχεδόν

παντού αποκλειστικά από δημόσιους πόρους (ΕΟΤ, Ν.Α, ΟΤΑ). Κι όμως, στόχος της θεσμοθέτησης των ΝΕΤΠ ήταν η εμπλοκή των τουριστικών επιχειρηματιών, μέσω των τοπικών συλλογικών τους φορέων στα της προβολής του Τουρισμού με επίπεδο Νομού και η άντληση πόρων και από τους φορείς αυτούς.

Σύμφωνα με την διάταξη της παραγρ.13 εδάφ. α του άρθρ. 1 του Ν.2160/93 «Ρυθμίσεις για τον Τουρισμό και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 118 Α), «στην έδρα κάθε νομού συνιστάται Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, σκοπός της οποίας είναι ο καταρτισμός προγραμμάτων τουριστικής προβολής στο εσωτερικό και το εξωτερικό, καθώς και η εκτέλεσή τους, ύστερα από έγκριση του ΕΟΤ. Η Επιτροπή Τουριστικής Προβολής συνιστάται με απόφαση του νομάρχη, είναι επταμελής και αποτελείται από εκπροσώπους της δημόσιας διοίκησης, των ΟΤΑ και των τουριστικών παραγωγικών τάξεων». Η διάταξη αυτή συμπληρώνεται με εδάφ. β σύμφωνα με το οποίο «τα προγράμματα τουριστικής προβολής χρηματοδοτούνται μέχρι ποσοστού 50% από τον ΕΟΤ και κατά το υπόλοιπο από υποχρεωτικές εισφορά των ΟΤΑ και όλων των παραγωγικών τάξεων της περιοχής του νομού, που καθορίζονται κάθε χρόνο με απόφαση του οικείου νομάρχη, ανάλογα με τις αιτήσεις ανάγκης χρηματοδότησης των περιφερειακών προγραμμάτων προβολής και πάντως μέσα στα όρια προϋπολογισμού της δαπάνης, που εγκρίνει ο ΕΟΤ».

Οι παραπάνω διατάξεις εμφανίζουν προβλήματα ως προς το περιεχόμενό τους, ενώ πληθώρα προβλημάτων έχει προκύψει και κατά την εφαρμογή τους. Όπως:

Αφού ο ΕΟΤ εγκρίνει τα προγράμματα, νοείται ότι θα πρέπει προηγουμένως να τα μελετά και να τα ελέγχει, πράγμα που προβλέφθηκε μεν αρχικά με σχετική απόφαση του Γ.Γ ΕΟΤ, πλην, όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ, με ευθύνη της αρμόδιας για την προβολή διεύθυνσής του. Η έγκριση των προγραμμάτων προϋποθέτει γνώση των αγορών (πραγματικών και δυνητικών) της κάθε περιοχής και των θεματικών κ.α τμημάτων αγορών, καθώς και γνώση της απόδοσης των διαφόρων διαφημιστικών ενεργειών και ενεργειών δημοσίων σχέσεων σε κάθε αγορά. Επίσης προϋποθέτει, βούληση δίκαιης και αντικειμενικής κατανομής των διαθέσιμων κονδυλίων, έτσι ώστε να μην ανακόπτεται η περαιτέρω καθιέρωση ή συντήρηση της εικόνας των δυναμικών προορισμών, ενώ παράλληλα να δίνεται η δυνατότητα σε νέους προορισμούς να αναδειχθούν, χωρίς όμως σπατάλη πόρων.

Πρόκειται μ' άλλα λόγια για μια σύνθετη διαδικασία που ελάχιστες χρονιές τηρήθηκε, ενώ αυτό που πραγματοποιείται συνήθως είναι μια κατανομή των διαθέσιμων πόρων με μικροπολιτικά κριτήρια. Έτσι, τα διαθέσιμα χρήματα δεν αποδίδουν το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα.

Συχνά η ΝΕΤΠ κινείται αποκλειστικά με κονδύλια του ΕΟΤ και της Ν.Α ενώ ελάχιστες φορές συμμετέχουν οικονομικά και οι ΟΤΑ του νομού. Αλλά ακόμη και αν συμμετέχουν και οι ΟΤΑ, είναι βέβαιο ότι, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν συμμετέχουν οι παραγωγικοί κλάδοι του νομού.

Τα προγράμματα τουριστικής προβολής σε επίπεδο νομού δεν καταρτίζονται συνήθως από στελέχη με την αναγκαία τεχνογνωσία. Δεν είναι ως εκ τούτου πρόσφορα από τη άποψη των μέσων σε συσχετισμό με τις αγορές που στοχεύουν, να βελτιώσουν τη ζήτηση των περιοχών. Συχνά συναντάμε προφανείς περιπτώσεις σπατάλης πόρων (συμμετοχή σε τουριστικές εκθέσεις σε αγορές, που δεν προσφέρονται για την περιοχή, υπερεκτίμηση της σημασίας των εκθέσεων σε σχέση με τη αποδοτικότητά τους, όπως διαπιστώνεται μέσα από έρευνες, ακατάλληλα φυλλάδια και αφίσες κ.ο.κ.)

Πολλές ΝΕΤΠ έχουν προοδεύσει με την πάροδο του χρόνου και έχουν υπερβεί εμπόδια και υστερήσεις. Έχουν εξασφαλίσει (άμεσα ή έμμεσα μέσω της ανάθεσης σε άλλους φορείς) καταρτισμένα στελέχη και έχουν δημιουργήσει μια παράδοση αποδοτικής λειτουργίας, χωρίς, όμως να μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι έχουν φθάσει σε ικανοποιητικό βαθμό άντλησης και ιδιωτικών κεφαλαίων.

Για τις μορφές των τουριστικών επιχειρήσεων κλπ πρωτοβουλιών για τις οποίες ενδείκνυται συνεργασία ΟΤΑ και Ιδιωτικού Τομέα, τις νομικές μορφές που η συνεργασία αυτή μπορεί να λάβει, τις μορφές συνένωσης δυνάμεων του Ιδιωτικού Τομέα στις οποίες είναι δυνατόν να συμβάλει η Τ.Α.

Σύμφωνα με δήλωση του τότε νομάρχη Ρεθύμνης Γεώργιου Παπαδάκη:

«Για το νομό Ρεθύμνου και την Κρήτη ο τουρισμός αποτελεί εδώ και χρόνια ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο-κινητήριο δύναμη της τοπικής αγοράς και οικονομίας. Η τουριστική αγορά του νησιού ξεκίνησε να αναπτύσσεται στα τέλη της δεκαετίας του '70 με μία σειρά ραγδαίων επενδύσεων, ιδιωτικών και δημοσίων, που καθιέρωσαν την Κρήτη ως έναν από τους πρώτους τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας και ως «ναυαρχίδα» του ελληνικού τουρισμού. Τα τελευταία τέσσερα περίπου χρόνια, που το τουριστικό προϊόν της χώρας μας

διέρχεται κρίση λόγω των διεθνών οικονομικών και κοινωνικών συγκυριών, αλλά και τον έντονο ανταγωνισμό από νέες, αναδυόμενες αγορές, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για έναν μακρόπνοο στρατηγικό σχεδιασμό, που θα διασφαλίσει και θα στερεοποιήσει τα βήματα της τουριστικής ανάπτυξης.

Οι ραγδαίες αλλαγές και οι μεγάλες ανακατατάξεις που συντελούνται σε παγκόσμιο επίπεδο και ο οξύς ανταγωνισμός από αναπτυσσόμενες τουριστικές αγορές δεν μας αφήνουν αδιάφορους. Οι κλασικές μορφές τουρισμού έχουν παραχωρήσει ένα πολύ μεγάλο κομμάτι τους σε νέες ήπιες μορφές τουριστικών ρευμάτων, δημιουργώντας νέες απαιτήσεις και νέο προσανατολισμό στον τρόπο διάθεσης του τουριστικού μας προϊόντος. Οι προβληματισμοί είναι πολλοί και οι απόψεις ακόμα περισσότερες.

Πώς, όμως, μπορούμε να δημιουργήσουμε νέες μορφές και να ικανοποιήσουμε τις σύγχρονες ανάγκες. Πως θα πρέπει να ισχυροποιήσουμε τη θέση μας στην εγχώρα, στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια αγορά. Αυτά είναι μερικά μόνο από τα καίρια ερωτήματα, που ζητούν άμεση απάντηση.

Πρώτα και κύρια, τίθεται το θέμα των υποδομών, των έργων, δηλαδή, που εξασφαλίζουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών μας, που είναι και θα πρέπει να είναι πρώτης προτεραιότητας για κάθε νομαρχιακή αρχή, όπως η αναβάθμιση του οδικού δικτύου και των πυλών εισόδου, ο χωροταξικός σχεδιασμός και οι υποδομές για την ορθή διαχείριση του περιβάλλοντος και των διαθέσιμων πηγών ενέργειας.

Η τουριστική ανάπτυξη, αναμφίβολα, δρομολογείται σε μεγάλο βαθμό από την πορεία των υποδομών και όχι μόνο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, χρειάζεται η χάραξη και υλοποίηση μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής, η οποία θα καταρτίσει και θα προβάλει ένα διαφοροποιημένο και αναβαθμισμένο τουριστικό προϊόν, που θα μπορεί να καταθέσει μία ποιοτική και πλουραλιστική πρόταση σε πολλούς και διαφορετικούς αποδέκτες.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ρεθύμνου, στο πλαίσιο της ανάδειξης, προώθησης και επίλυσης όλων των ζητημάτων, που αφορούν στην ανάπτυξη του νομού, συνεργάζεται στενά με τις τοπικές αρχές και φορείς, διότι πραγματικά πιστεύουμε ότι μόνο μέσα από την ανιδιοτελή σύμπραξη με όλες τις αρχές και φορείς του τόπου και της διαμόρφωσης μίας κοινής γραμμής, μπορούμε να πετύχουμε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα αναφορικά με την ανάπτυξη του

Ρεθύμνου. Ειδικότερα, τώρα στο θέμα της συνεργασίας με τους δήμους του νομού σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης και προβολής, θα ήθελα να αναφερθώ στην αποτελεσματική λειτουργία της Νομαρχιακής Επιτροπής Τουριστικής Προβολής, στην οποία συμμετέχουν οι δήμοι, αλλά και όλες οι παραγωγικές δυνάμεις του τόπου, που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό. Εν ολίγοις, θα έλεγα ότι οι προσπάθειες της Ν.Ε.Τ.Π.Ρ. κάθε χρόνο εστιάζονται στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων μας και της τεχνογνωσίας μας για την προβολή ενός αναβαθμισμένου τουριστικού προϊόντος, δίνοντας έμφαση στις παραδοσιακές αγορές, σε νέες αγορές, στον εσωτερικό τουρισμό, στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και στη μοναδικότητα του κρητικού τουριστικού προϊόντος εν γένει. Εκτός, όμως, από τις δράσεις της Ν.Ε.Τ.Π.Ρ. για την προώθηση του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο, θα ήθελα να επισημάνω και τη συνεργασία της με τις υπόλοιπες τρεις Ν.Ε.Τ.Π.Ρ. του νησιού (Ηρακλείου, Χανίων, Λασιθίου) για την κατάρτιση και υλοποίηση ενός κοινού προγράμματος προβολής της Κρήτης ως ενιαίου τουριστικού προορισμού με συντονισμό των επιμέρους στρατηγικών και οικονομικών πόρων.

Οι πενιχρές εισροές από το κεντρικό κράτος σε θέματα προβολής τουρισμού μας ανάγκασαν να αυξήσουμε τις δαπάνες μας για την τουριστική προβολή, δίνοντας πρώτοι το μήνυμα ότι όλοι μαζί πρέπει να συμβάλουμε, ο καθένας με τον τρόπο του, στο να αναδείξουμε με σύγχρονο και αποτελεσματικό τρόπο το τουριστικό προϊόν μας. Προς αυτή την κατεύθυνση ελπίζουμε ότι θα υπάρχει ενίσχυση και από το υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, από το οποίο περιμένουμε πολλά τόσο σε ότι αφορά στο κομμάτι της προώθησης και της προβολής όσο και στη χορήγηση κονδυλίων.

Η τουριστική αγορά του νησιού μας στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στις βορειοευρωπαϊκές χώρες, όπου η Ελλάδα και η Κρήτη ειδικότερα θεωρείται ένας ασφαλής και δημοφιλής προορισμός με αρκετά εκατομμύρια πελάτες τα τελευταία τριάντα χρόνια. Η μέχρι τώρα εμπειρία μας έχει δείξει ότι η ύφεση της τουριστικής κίνησης μπορεί να γίνει λιγότερο αισθητή, όταν στρεφόμεστε σε νέες αναδυόμενες τουριστικές αγορές, όπως οι χώρες της Ανατολής, Κίνα και Ιαπωνία, και του πρώην ανατολικού μπλοκ. Ήδη έχουμε κάνει επαφές με κυβερνητικούς αξιωματούχους των εκεί χωρών, τις πρεσβείες μας και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ώστε να αποκτήσουμε μερίδιο της αγοράς αυτής. Οι

εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι ένα πεδίο δράσης στο οποίο έχουμε επεκταθεί τα τελευταία χρόνια με τη δημιουργία αγροτουριστικών μονάδων στην πλούσια ενδοχώρα του νομού. Μάλιστα, εδώ και ενάμισι χρόνο σε συνεργασία με τοπικούς φορείς και την Αγροτουριστική Α.Ε. υλοποιούμε ένα πιλοτικό πρόγραμμα στο νομό, που αφορά στη στρατηγική και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτουρισμού, που έχει πολύ μέλλον στην περιοχή μας, αλλά και σε ολόκληρο το νησί λόγω των φυσικών χαρακτηριστικών του και του αναμφισβήτητα αγροκτηνοτροφικού προσανατολισμού του.

Ο τουρισμός ήταν και παραμένει ο βασικός πυλώνας ανάπτυξης της Κρήτης και του νομού Ρεθύμνου. Και για να διατηρήσει από τον πρωταγωνιστικό ρόλο, εκτός από τις απαιτούμενες παρεμβάσεις σε θέματα υποδομών και την αξιοποίηση των όποιων συγκριτικών πλεονεκτημάτων μας, χρειάζονται ενέργειες σχεδιασμένης και επαναλαμβανόμενης προβολής για την προώθησή του εντός και εκτός της χώρας μας. Ελπίζουμε ότι και με τη συνδρομή του κεντρικού κράτους και του αρμόδιου υπουργείου, ο στόχος θα παραμείνει εφικτός και για τα επόμενα χρόνια».

3.6 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΔΥΝΑΜΙΩΝ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μια συνολική εικόνα της σημερινής κατάστασης του τουρισμού στο Ρέθυμνο δίνεται από την ανάλυση SWOT η οποία προσδιόρισε συνοπτικά τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες, καθώς και τις ευκαιρίες και απειλές που προκύπτουν από το μακροπεριβάλλον.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- ◆ Άριστο κλίμα
- ◆ Ισχυρή γεωγραφική θέση - Νησιωτικός χαρακτήρας
- ◆ Υψηλό επίπεδο και επάρκεια φυσικών και ανθρωπογενών πόρων
- ◆ Θετική δημογραφική εξέλιξη και κοινωνική διαστρωμάτωση
- ◆ Ωριμη κοινωνική δομή
- ◆ Ισχυρή οικονομία
- ◆ Ικανοποιητική παραγωγική δομή
- ◆ Επαρκείς υπό στηρικτικές υποδομές

- ◆ Επαρκείς τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες
- ◆ Ισχυρό αναπτυξιακό περιβάλλον
- ◆ Συγκροτημένη διαφημιστική εικόνα
- ◆ Κατοχυρωμένη θέση στην παγκόσμια τουριστική αγορά
- ◆ Υψηλή τουριστική ζήτηση.

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- ◆ Χωρική συγκέντρωση υποδομών περιβάλλοντος και τουρισμού και δυσκολία διάχυσης στην ενδοχώρα
- ◆ Εποχικότητα
- ◆ Έντονη εξάρτηση από αποφάσεις, επιλογές και πολιτικές μεγάλων τουριστικών παρακτορείων του εξωτερικού
- ◆ Αποσπασματικές και μεμονωμένες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες τουριστικής ανάπτυξης
- ◆ Έλλειψη ενιαίου στρατηγικού σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης
- ◆ Απότομη διόγκωση ιδιωτικής επενδυτικής δραστηριότητας
- ◆ Έλλειψη θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των χρήσεων γης
- ◆ Έλλειψη θεσμικού πλαισίου προστασίας και καθορισμού χρήσεων προστατευόμενων περιοχών φυσικού κάλλους
- ◆ Ανεπάρκεια τεχνικών υποδομών
- ◆ Υστέρηση στην αξιοποίηση - απορρόφηση χρηματοδοτικών πόρων.

3.7 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ, ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Θετικό χρηματοδοτικό περιβάλλον
- ◆ Υπό διαμόρφωση το θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών
- ◆ Τάσεις ανάπτυξης οικοτουρισμού και εναλλακτικού (γενικότερα) τουρισμού

- ◆ Προώθηση διατροφής και γαστρονομίας ως τουριστικού πόρου
- ◆ Τάσεις αύξησης του εγχώριου τουρισμού
- ◆ Ολοκλήρωση βασικών έργων τεχνικών υποδομών
- ◆ Αυξανόμενη σημασία και διείσδυση των νέων τεχνολογιών στον τουρισμό
- ◆ Τάση διασύνδεσης και αλληλεξάρτησης των τομέων παραγωγής,

Ο ανταγωνισμός στον τομέα του τουρισμού δεν έχει την παραμικρή σχέση μ' αυτήν των προηγούμενων δεκαετιών. Διευρύνεται ο χώρος της τουριστικής αγοράς

και αναδεικνύονται νέοι τουριστικοί προορισμοί, προκύπτουν νέες ανάγκες και απαιτήσεις. Δημιουργούνται νέες δυνατότητες και ευκαιρίες για διάφορες μορφές τουριστικής δραστηριότητας.

Κάτω από τα νέα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί, όπου οι ευκαιρίες είναι περισσότερες από πριν, αλλά και ο ανταγωνισμός σκληρότερος από πριν, είναι αυτονόητο ότι κυριαρχούν οι προτάσεις που πείθουν για την αξιοπιστία τους και κυρίως για την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν. Ο επισκέπτης / τουρίστας γίνεται σταδιακά όλο και πιο προσεκτικός, απαιτητικός και αυστηρός. Προσέχει τα χρήματά του και απαιτεί δικαίως να αποκτήσει με αυτά υψηλότερη ποιότητα υπηρεσιών. Θα επισκεφτεί τον τόπο και τη χώρα που είναι σίγουρος ότι θα του προσφέρουν την καλύτερη **«ποιότητα εμπειρίας»**.

Είναι ξεκάθαρο ότι ο δήμος μας βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο, που τον υποχρεώνει να επανεξετάσει το Αναπτυξιακό Μοντέλο των προηγούμενων δεκαετιών. Αναμφίβολα, το μοντέλο αυτό προσέφερε πολλά. Δεν παύει όμως να αποδεικνύεται πεπερασμένο, σύμφωνα με τις διεθνείς εξελίξεις και νέες τάσεις στο πεδίο του τουρισμού. Ο μαζικός τουρισμός, στον οποίο είχε επικεντρωθεί ο τόπος μας δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες που έχουν ανακύψει.

Το Ρέθυμνο μπορεί και πρέπει να πρωταγωνιστήσει στο νέο κύκλο τουριστικής ανάπτυξης που ανοίγει για τη χώρα μας. Έχοντας στις αποσκευές του πλούσιες εμπειρίες και αξιόλογες δυνατότητες καλείται να χαράξει και να περπατήσει νέους δρόμους. Πρέπει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα της τουριστικής αγοράς συμπληρώνοντας το τουριστικό του μοντέλο με νέες μορφές τουριστικής δραστηριότητας.

Προς αυτή την κατεύθυνση άλλωστε και σύμφωνα με τον αντίστοιχο στρατηγικό σχεδιασμό, έχουν γίνει κάποια σημαντικά βήματα.

Στρατηγικός Σχεδιασμός:

- Ποιοτική στάθμη υπηρεσιών φιλοξενίας.
- Προγραμματισμός και εκτέλεση έργων τουριστικής υποδομής και ανωδομής.
- Μετά από χρόνια παλινδρομήσεων για την προοπτική του παραδοσιακού τουρισμού και μέσα από γενναία αναπτυξιακά κίνητρα, δρομολογείται η αναβάθμιση και μετατροπή του μαζικού τουρισμού σε τουρισμό ποιότητας.
- Υλοποίηση προγράμματος ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού.
- Εκσυγχρόνιση των διάφορων μοντέλων τουρισμού (καταδυτικός, αθλητικός, θρησκευτικός)

Τα παραπάνω αποτελούν μια πολύ καλή βάση, από την οποία μπορεί να δρομολογηθεί ένα νέο αναπτυξιακό κύμα για τον τουρισμό στην πόλη. Φυσικά απαιτείται μεθοδικότητα και στενή συνεργασία της πολιτείας και όλων των εμπλεκόμενων φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών), έτσι ώστε να πρωτοστατήσει το Ρέθυμνο αναδεικνύοντας τον τουρισμό σε μοχλό ανάπτυξης και ευημερίας για όλους τους πολίτες.

Ο τουρισμός μπορεί να οδηγήσει το Ρέθυμνο μπροστά. Χάρη στον τουρισμό μπορούμε να αλλάξουμε ταχύτητα και να κερδίσουμε τα μεγάλα στοιχεία του μέλλοντος.

3.8. ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ

«Γίγαντας με πήλινα πόδια ο τουρισμός αν δεν υπάρχουν υποδομές»

Ο γίγαντας που λέγεται τουρισμός, είναι εύκολο να καταρρεύσει αν τα πόδια του είναι πήλινα. Και είναι πήλινα όταν δεν υπάρχουν οι σωστές υποδομές για να στηρίζεται. Μ' αυτόν τον τρόπο περιέγραψε ο δήμαρχος Γιώργος Μαρινάκης στην καθημερινή εφημερίδα «ΡΕΘΕΜΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ» τον βασικότερο οικονομικό φορέα του τόπου. Ο κ. Μαρινάκης τόνισε ότι δεν είναι δυνατόν να στηριχθεί η ανάπτυξη του τουρισμού ούτε στην πρωτοβουλία της δημοτικής αρχής, ούτε στη δραστηριότητα ενός ξενοδόχου ή άλλου επιχειρηματία, όταν δεν υπάρχουν στην πόλη πεζοδρόμια, όταν οι οδηγοί σταθμεύουν οπουδήποτε, όταν

υπάρχουν δύστροποι ταξιτζήδες, όταν ο δήμος δεν παρέχει σωστές υπηρεσίες, όταν το γραφείο του ΕΟΤ υπολειτουργεί.

«Τουρισμός είναι ο γίγαντας με τα πήλινα πόδια όταν δεν έχει στήριξη από υποδομές. Δεν δίνουμε τυχαία προτεραιότητα σε αυτό που λέγεται τουριστικό γίγνεσθαι. Πρόκειται για την οικονομία του τόπου μας. Το 75% του εισοδήματος του νομού μας είναι ο τουρισμός και το 25% όλοι οι άλλοι τομείς. Κατά συνέπεια ως δήμος θα κάνουμε ότι είναι δυνατόν να τον στηρίξουμε. Τουρισμός στην ουσία είναι ο ευαίσθητος αποδέκτης όλων των θετικών ή αρνητικών συμπεριφορών και δράσεων, όλης της πολιτείας και όλων των πολιτών. Αν αγαπάμε την πόλη μας οφείλουμε να το δείξουμε έμπρακτα.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού δεν φτάνει από μόνος του κανένας δήμος, κανένας επιχειρηματίας και κανένας φορέας αν όλοι μας δεν συνειδητοποιήσουμε τις ευθύνες μας απέναντι στην κοινωνία» είπε ο κ. Μαρινάκης.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο «Η ανάπτυξη υποδομών απαραίτητη για την αύξηση του τουρισμού» του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου της Ελλάδος αναφέρεται ότι:

«Με αισιοδοξία αντικρίζουν το μέλλον οι ξενοδόχοι του Ρεθύμνου μετά από την φετινή καλή χρονιά, αλλά και τις διαβεβαιώσεις μιας από τις μεγαλύτερες τουριστικές εταιρείες, της Kuoni Travel, για την επόμενη χρονιά, δεδομένου ότι κρίνεται πως οι ξενοδοχειακές υποδομές και υπηρεσίες έχουν βελτιωθεί και η εικόνα της πόλης έχει επίσης εμφανίσει σημαντική βελτίωση.

Αυτό το θετικό κλίμα επικράτησε κατά τη χθεσινή εκδήλωση που πραγματοποίησε στο χώρο του ο Σύλλογος Ξενοδόχων Ρεθύμνου στην οποία τίμησε τον πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο και διευθυντικά στελέχη της εταιρείας Kuoni Travel στην οποία ανήκουν τα τουριστικά γραφεία Apollo.

Πάντως σύμφωνα με τα στελέχη της εταιρείας, το Ρέθυμνο εμφανίζει βελτίωση στις υποδομές του σε σχέση με τις άλλες πόλεις της Κρήτης και αυτό αποτελεί πλεονέκτημα για την πόλη ως τουριστικό προορισμό.

Ο αντιπρόεδρος της Kuoni Σκανδιναβίας Τάκης Φιλιπόπουλος σημείωσε πως αυτό που λείπει σήμερα είναι οι υποδομές. «Δεν έχουμε αεροδρόμια, δρόμους ή έχουμε βρώμικους δρόμους. Στο Ρέθυμνο συγκριτικά με τις άλλες πόλεις της

Κρήτης, γίνεται κάτι προς αυτήν την κατεύθυνση. Δρόμοι, ποδηλατόδρομοι, καθαριότητα, και αυτό πρέπει να συνεχιστεί, όπως και οι καλές υπηρεσίες των ξενοδόχων, καθώς τα δυο τελευταία χρόνια βλέπουμε μια τεράστια ανάπτυξη των υπηρεσιών που προσφέρουν οι τουριστικοί παράγοντες».

Στο 13% υπολογίζεται από τον ίδιο η αύξηση τουριστών σε σχέση με πέρυσι και όπως λέει.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι σε ποσοστό 35-40%, οι επισκέπτες που έρχονται στην Κρήτη και το Ρέθυμνο μέσω του συγκεκριμένου γραφείου, είναι επαναλαμβανόμενοι επισκέπτες «που τους αρέσει ο κόσμος, η φιλοξενία και το χαμόγελο των Κρητικών, η ρακή», όπως υπογράμμισε ο ίδιος.

Από την πλευρά του ο πρόεδρος της εταιρείας Kuoni Peter Rothwell, δήλωσε ενθουσιασμένος με το Ρέθυμνο, τόνισε πως έχει μεγάλες δυνατότητες και προοπτικές και πως η εταιρεία έχει πλάνα για αύξηση του προγράμματός της για το Ρέθυμνο. Η ποιότητα της διαμονής, του φαγητού και γενικά των υπηρεσιών βελτιώνονται, υπογράμμισε, ωστόσο έκανε σαφές και εκείνος πως απαραίτητο για την καλύτερη πορεία του τουρισμού είναι η βελτίωση των υποδομών. (<http://www.goodnet.gr/>)

Πηγή: Η ανάπτυξη υποδομών απαραίτητη για την αύξηση του τουρισμού - Ελληνικά Ξενοδοχεία - Τουρισμός - Πολιτισμός - ΕΕΕ

3.9 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι προτεινόμενες δράσεις συσχετίζονται με τα μέτρα ανάδειξης και προβολής της Κρήτης συνολικά, ως ενιαίου τουριστικού προορισμού, στήριξης του κρητικού τουρισμού, προώθησης του θεματικού τουρισμού, διαφύλαξης της τοπικής ταυτότητας και αξιοποίησης του πλεονεκτήματος της Κρητικής Διατροφής,

Δεδομένου ότι ένα από τα κύρια προβλήματα που περιορίζουν την τουριστική ανάπτυξη της Κρήτης είναι το έλλειμμα στον τομέα της προβολής προτείνεται η διαμόρφωση ενός Σχεδίου Μάρκετινγκ το οποίο θα αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για την ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού στην Περιφέρεια, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα της τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και στο εσωτερικό της

Ε.Ε. και στον χώρο εκτός Ε.Ε. Κατά συνέπεια για την τουριστική ανάπτυξη της Κρήτης.

απαιτείται η αντιμετώπιση της ως ενιαίου τουριστικού προορισμού, οπότε και είναι αναγκαία η υλοποίηση ενός Σχεδίου Μάρκετινγκ για όλη την Περιφέρεια.

Συγκεκριμένα, το Σχέδιο Μάρκετινγκ της Περιφέρειας πρέπει να διερευνά και να αποδίδει συνθετικά τα στοιχεία και τη δομή της συνολικής τουριστικής εικόνας της Κρήτης και όχι να τονίζει τα πλεονεκτήματα μιας επιμέρους χωρικής μονάδας έναντι άλλων. Η λειτουργία της προσέγγισης και προώθησης ξεχωριστά ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος στην περιφέρεια, αποτελεί καθήκον φορέων που λειτουργούν σε διοικητικά κατώτερο επίπεδο, όπως πχ. σε Νομαρχιακό ή και σε επίπεδο Δήμου. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δε μπορούν, ανεξάρτητα, να διαμορφωθούν και τοπικά σχέδια μάρκετινγκ. Συγκεκριμένα το Marketing Plan πρέπει να προβλέπει:

στην προσέγγιση νέων αγορών

στην επέκταση και υποστήριξη υφιστάμενων αγορών

στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου

στην διευκόλυνση της πληροφόρησης των τουριστικών αγορών.

Ενώ οι στόχοι τους οποίους επιδιώκει να επιτύχει είναι:

- να γνωρίσει στον υποψήφιο τουρίστα τον προορισμό

- να διαμορφώσει μια εικόνα για τον προορισμό στο μυαλό του υποψήφιου τουρίστα και

- να διαφοροποιήσει τον προορισμό από τον ανταγωνισμό

να παρακινήσει τον υποψήφιο "αγοραστή" να επιλέξει τον συγκεκριμένο προορισμό.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	
1. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος	<ul style="list-style-type: none">• Βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών.• Διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς.• Συμπλήρωση-ολοκλήρωση βασικών υποδομών.• Απόδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας.

<p>2. Αναμόρφωση του θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Εφαρμογή θεσμικών μέτρων και ρυθμίσεων. • Ενδυνάμωση των φορέων τουριστικής ανάπτυξης. • Ενίσχυση και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας. • Αναμόρφωση των αναπτυξιακών κινήτρων. • Θέσπιση όρων και κανόνων ελέγχου.
<p>3. Διάχυση της τουριστικής κίνησης στο χώρο και το χρόνο</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Γεωγραφική διάχυση των τουριστικών δραστηριοτήτων στην ενδοχώρα. • Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
<p>4. Διατήρηση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ορθολογική χρήση και ήπια αξιοποίηση φυσικών και ανθρωπογενών πόρων. • Πρόληψη και αποκατάσταση πολιτιστικών και περιβαλλοντικών βλαβών.
<p>5. Άρση των χωρικών ανισοτήτων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διασύνδεση του τουρισμού με τους λοιπούς παραγωγικούς τομείς. • Συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού.

Το Σχέδιο Μάρκετινγκ της Περιφέρειας Κρήτης, πρέπει να είναι αποτέλεσμα συνεργασίας, να λαμβάνει δηλαδή υπόψη τις στρατηγικές επιλογές όλων των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό υπηρεσιών και φορέων. Επιπλέον, οφείλει να παρέχει σε συνεχή βάση ένα πολύτιμο απόθεμα πληροφοριών, προκειμένου να υποστηρίζει αποφάσεις μείζονος σημασίας της περιφερειακής τουριστικής πολιτικής σε ένα μεταβαλλόμενο και έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Ως προς τα μέσα προβολής, κρίνεται πλέον επιβεβλημένη η εγκατάλειψη των παραδοσιακών μεθόδων προβολής και η στροφή σε σύγχρονες επικοινωνιακές μεθόδους που θα αξιοποιούν τις δυνατότητες που παρέχει η ψηφιακή τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην προβολή

μέσω του internet, το οποίο ναι μεν χρειάζεται αρκετό χρόνο έως ότου να αποτελέσει πρωταρχικό κανάλι διανομής στον τομέα του τουρισμού εντούτοις σήμερα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε ότι αφορά τη συλλογή πληροφοριών με σκοπό την τελική επιλογή ενός ταξιδιωτικού προορισμού. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η ψηφιακή τεχνολογία διευκολύνει την απευθείας επαφή των επισκεπτών με επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών φιλοξενίας μειώνοντας την εξάρτηση από μεγάλους Tour Operators.

Σημαντικό επίσης εργαλείο για την τουριστική προβολή αποτελούν οι δημόσιες σχέσεις που αντίθετα με τη διαφήμιση δεν στοχεύει στον «πελάτη» αλλά στους μεσάζοντες του τουριστικού μάρκετινγκ, τους δημοσιογράφους και εκδότες διαφόρων εντύπων.

3.10 ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΕΣ ΠΑΡΕΚΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Οι τομείς συμμετοχής και δράσης των δημοσίων φορέων αφορούν, κατά προτεραιότητα: Το στρατηγικό σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης. Πρόκειται για τη διαδικασία: καταγραφής και αξιολόγησης των τουριστικών πόρων της Κρήτης και επιλογής εκείνων που θα αποτελέσουν το τουριστικό της προϊόν, κατάστρωσης ενός λεπτομερούς και μακρόπνοου σχεδίου δράσης με στόχο έτη με νέες προτάσεις και άξονες παρέμβασης.

- ◆ Τη διαμόρφωση του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της τουριστικής αγοράς.
- ◆ Τη δημιουργία βασικών υποδομών και τουριστικών εγκαταστάσεων.
- ◆ Την αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της περιφέρειας.
- ◆ Τη συστηματική προβολή και προώθηση του τουριστικού προϊόντος.
- ◆ Την επίτευξη και έλεγχο της τουριστικής αγοράς με σκοπό τη διασφάλιση της υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και προϊόντων.

3.11 ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ

Οι τομείς παρέμβασης των ιδιωτικών φορέων συναρτάται με το είδος και το ρόλο των φορέων αυτών.

- ◆ Συλλογικοί φορείς, όπου ανήκουν ο ΣΕΤΕ, οι Ενώσεις Ξενοδόχων και Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων των Νομών της Κρήτης, ο Σύνδεσμος Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων Κρήτης, τα Επιμελητήρια, ο Παγκρήτιος Σύλλογος Διευθυντών Ξενοδοχείων, η Παγκρήτια Ομοσπονδία Τουριστικών Αυτοεξυπηρετούμενων Διαμερισμάτων και η Ελληνική Ακαδημία Γεύσης.

- ◆ Ιδιωτικοί φορείς εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΚΕΚ, ΙΕΚ, Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών).

- ◆ Ομάδες εργαζομένων όπου ανήκουν οι Ενώσεις Ξενοδοχοϋπαλλήλων, ο Σύλλογος Ξεναγών και ο Σύνδεσμος Ξενοδοχοϋπαλλήλων Κρήτης. .

- ◆ Επιχειρηματίες του τουρισμού. Οι τουριστικές επιχειρήσεις πέραν του επιχειρηματικού κέρδους (απόλυτα θεμιτό και επιβεβλημένο) θα πρέπει να επιδιώκουν και να συμβάλλουν διαρκώς και με μεγαλύτερη ένταση σε παράγοντες που αποδεδειγμένα δημιουργούν ευνοϊκό περιβάλλον και συμβάλλουν ενεργά στις επιχειρηματικές τους επιδιώξεις: σεβασμός στους τοπικούς πόρους, ενδογενής ανάπτυξη, ενθάρρυνση τοπικού πληθυσμού, δημιουργία νέων προϊόντων, εκσυγχρονισμός υποδομών.

- ◆ ΜΚΟ περιβάλλοντος και πολιτιστικοί σύλλογοι,

- ◆ Η διεθνής και ελληνική πρακτική έχουν να επιδείξουν πολλά και επιτυχημένα παραδείγματα ανάληψης κοινών δράσεων (θεσμοθετημένων και μη), το ίδιο συμβαίνει και στην Κρήτη με πιο χαρακτηριστική περίπτωση, τις Αναπτυξιακές Εταιρίες, τη Συνεταιριστική Τράπεζα, το Σύνδεσμο Ελαιοκομικών Δήμων Κρήτης, το Δίκτυο Προϊόντων Κρητικής Διατροφής και φυσικά την Εταιρία Τουρισμού Κρήτης η οποία παρά το έλλειμμα που εμφανίζει από πλευράς αποτελέσματος εντούτοις παραμένει ο κοινός παρανομαστής δημόσιων, συλλογικών και ιδιωτικών φορέων.

Οι τομείς που στην παρούσα φάση είναι δυνατή αλλά και αναγκαία η συνεργασία είναι οι παρακάτω:

Αναπτυξιακός σχεδιασμός.

Προβολή-προώθηση. Κρίνεται επιβεβλημένη η συνεργασία μεταξύ των ΝΕΤΠ των τεσσάρων νομών, στο πλαίσιο ενός άτυπου δικτύου και παράλληλα κρίνεται επιτακτική η ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής ενός Σχεδίου Marketing σε επίπεδο Κρήτης. Επίσης, απαιτείται συστηματική και μεθοδική εμπλοκή και συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών επιχειρήσεων) στην προβολή του νησιού ως «Κρήτη ενιαίος τουριστικός προορισμός». Προς την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να εργασθούν οι συλλογικοί φορείς των επιχειρήσεων και κυρίως οι σύλλογοι και οι σύνδεσμοι ξενοδόχων του νησιού αλλά και οι μεμονωμένοι επιχειρηματίες οι οποίοι θα πρέπει να αξιοποιήσουν στο έπακρο τους σχετικούς χρηματοδοτικούς πόρους.

Κατάρτιση

Ιδιωτικές επενδύσεις

Δράσεις κοινωφελούς χαρακτήρα.

3.12 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ

Η βασική φιλοσοφία του προγράμματος δράσης είναι: ο εντοπισμός και η υλοποίηση ενοτήτων έργων και δράσεων χωρικού και οριζόντιου χαρακτήρα που θα συμβάλλουν αποδεδειγμένα στην αλλαγή της εικόνας του Ρεθύμνου ως τουριστικού προορισμού και θα δημιουργήσουν βάσιμες προοπτικές για το μέλλον του τουρισμού του.

Κατηγορίες έργων και ενεργειών

Οι στόχοι του προγράμματος αναμένεται να επιτευχθούν μέσα από την υλοποίηση των συγκεκριμένων έργων και ενεργειών, οι οποίες αντιστοιχούν ταυτόχρονα στους άξονες δράσης αλλά και στα μέτρα πολιτικής που αναλύθηκαν σε προηγούμενη ενότητα.

- 1. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ** (έργα οδοποιίας, σήμανση, υποδομές περιβάλλοντος, λιμάνια - αεροδρόμια, υποδομές υγείας).

2. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ / ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Αμιγείς τουριστικές υποδομές (εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων, δημιουργία ξενοδοχειακών συγκροτημάτων υψηλών προδιαγραφών)

♦ Ειδικές τουριστικές υποδομές (οικοτουριστικά - πολιτιστικά μονοπάτια, ορειβατικά καταφύγια, πίστες αναρρίχησης, μαρίνες, καταδυτικά πάρκα, κέντρα τουρισμού υγείας, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα προπονητικού τουρισμού, κατασκηνωτικά κέντρα, ανάδειξη σπηλαίων - φαραγγιών κλπ.)

3. ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ & ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων, αναπλάσεις οικισμών, αναστήλωση μνημείων, αποκατάσταση λοιπών ανθρωπογενών στοιχείων, πολιτιστικές εκδηλώσεις τοπικού χαρακτήρα)

4. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ (ΑΥΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ) (κατάρτιση - ευαισθητοποίηση ανθρώπινου δυναμικού, επιμόρφωση τοπικού πληθυσμού και στελεχών δημοσίων φορέων, πολιτιστική - περιβαλλοντική εκπαίδευση)

5. ΠΡΟΒΟΛΗ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ (Σχέδιο MARKETING Περιφέρειας Κρήτης)

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου, Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων, Πρότυπα Ορεινά Συμπλέγματα, Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων, Προγραμματικές Συμβάσεις Διαχειριστικά Σχέδια)

7. ΜΕΛΕΤΕΣ (χωροταξικές - πολεοδομικές μελέτες, μελέτες ήπιας τουριστικής αξιοποίησης, μελέτες μέτρησης φέρουσας ικανότητας, μελέτες επικοινωνιακής στρατηγικής, προγράμματα ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης μικροζωνών, έρευνες πεδίου).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Ανέκαθεν η Κρήτη αποτελούσε ιδιαίτερη πηγή εσόδων του ελληνικού κράτους, αφού ένας τόπος ιδιαίτερα γόνιμος με κατάλληλο κλίμα για κάθε είδους καλλιέργεια, τροφοδοτούσε με γεωργικά προϊόντα όλη την ελληνική περιφέρεια, με μεγάλο πλεόνασμα μάλιστα παραγωγής, το οποίο εξάγεται σε ευρωπαϊκούς κυρίως προορισμούς και όχι μόνο.

Είναι ανάγκη να γίνουν διαρθρωτικές ενέργειες όσον αφορά τον τουρισμό σαν σύνολο. Οι ενέργειες αυτές πρέπει να είναι συντονισμένες και πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς στην επίτευξη ενός κοινού στόχου.

Πρέπει να αποφευχθούν οι αποσπασματικές ενέργειες του παρελθόντος. Όσον αφορά τον τουρισμό όπως τον ξέρουμε στο νησί μας, πρέπει να δρομολογηθούν μια σειρά από επεμβάσεις ώστε να διορθωθούν πολλά προβλήματα και ελλείψεις. Αυτά αφορούν τις υποδομές, τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, τη σήμανση, την εξυπηρέτηση στα λεωφορεία και τα ταξί και την καθαριότητα.

Η καθαρότητα εξαρτάται από τον σεβασμό που δείχνει ο καθένας στο περιβάλλον και από την πολιτεία που συνεισφέρει με έργα και υποδομές όπως βιολογικούς καθαρισμούς κ.α.

Σημαντικός παράγοντας παραμένει και η προώθηση του τουρισμού με καλά οργανωμένες κινήσεις μέσω μεγάλων τουριστικών γραφείων. Είναι αναγκαίο όλοι να καταλάβουν ότι τα οφέλη από τον τουρισμό έρχονται μακροχρόνια και όχι βραχυπρόθεσμα και κερδοσκοπικά.

Απαραίτητο θεωρείται πλέον στις μέρες μας να δοθεί έμφαση και άλλες περιοχές που στερούνται υποδομές τουρισμού. Αυτό θα συντελέσει στο να δοθούν ευκαιρίες ανάπτυξης και σε άλλες περιοχές που δεν έχουν.

Επίσης με τον τρόπο αυτό θα διευρυνθεί η τουριστική περίοδος και θα ευνοηθούν με επιπλέον εισόδημα και σε άλλες ομάδες πληθυσμού από τον τουρισμό.

Σε συνέχεια αυτών, σε πρόσφατη μελέτη που πραγματοποιήθηκε από την εταιρεία ICAP A.E., στις 16-11-2007, στο Αναπτυξιακό Συνέδριο που οργάνωσε το Επιμελητήριο Ηρακλείου, μεταξύ άλλων αναφέρθηκαν τα παρακάτω συμπεράσματα:

Τα δυνατά σημεία του Ρεθύμνου όπως και της υπόλοιπης Κρήτης είναι:

Η ποικιλία του φυσικού του περιβάλλοντος.

- Η πολιτιστική του παράδοση.
- Η δημογραφική του ανανέωση.
- Το ότι αποτελεί σημαντικό παραθεριστικό κέντρο.
- Η πλούσια αγροτική παραγωγή της.
- Οι υπάρχουσες υποδομές έρευνας.
- Το χαμηλό επίπεδο ανεργίας και
- Τα τοπικά χαρακτηριστικά κουλτούρας, τα ήθη και τα έθιμά του.

Οι αδυναμίες του επικεντρώνονται:

- Στο ενεργειακό πρόβλημα.
- Στην έλλειψη χωροθετημένων βιομηχανικών και επιχειρηματικών περιοχών.
- Στην έλλειψη πανεπιστημιακού τμήματος τουριστικής εκπαίδευσης.
- Στο κόστος των εμπορευματικών μεταφορών.
- Στις ενδοπεριφερειακές ανισότητες.
- Στην κατακερματισμένη επιχειρηματική δραστηριότητα
- Στις ελλείψεις στις υποδομές.

Οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται για την Κρήτη αφορούν:

- Στην αξιοποίηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.
- Στη δημιουργία διεθνούς διαμετακομιστικού κέντρου στα νότια του νησιού.
- Στην ολοκλήρωση έργων υποδομής.
- Στην ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού.
- Στην ενίσχυση του καινοτομικού προφίλ της Κρήτης.
- Στην ανάπτυξη εξωστρέφειας και διεθνών συνεργασιών.

Υπάρχουν όμως και απειλές κι αυτές έχουν να κάνουν με:

- Τη μη ισορροπημένη ανάπτυξης του.
- Το νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον που διαμορφώνεται για τα αγροτικά προϊόντα.
- Την ανάδειξη νέων τουριστικών προορισμών σε ανταγωνίστριες χώρες.
- Την περιβαλλοντική επιβάρυνση.

Όπως προκύπτει και από τη μελέτη ο τουρισμός είναι η ατμομηχανή της Κρητικής οικονομίας αλλά φαίνονται σε αυτόν σημάδια υπερβάλλουσας

προσφοράς με τις κλίνες και τα ξενοδοχεία να αυξάνονται με ταχύτερο ρυθμό από τις διανυκτερεύσεις.

Από την άλλη πλευρά υπηρεσίες συνδεδεμένες με τον τουρισμό όπως οι ενοικιάσεις αυτοκινήτων, τα ταξιδιωτικά πρακτορεία και η ψυχαγωγία είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες και παρουσιάζουν δυναμική.

Ο αγροτικός τομέας είναι σημαντικός για την Περιφέρεια μας αλλά φθίνει ως οικονομική δραστηριότητα. Ακόμα η μεταποίηση είναι μικρής βαρύτητας για την Κρητική οικονομία και εντάσσεται σε κλάδους χαμηλής τεχνολογίας παρουσιάζοντας παρόλα αυτά κάποια δυναμική.

Το Ρέθυμνο είναι ένας τόπος που στηρίζεται οικονομικά κατά ένα μεγάλο βαθμό στον τουρισμό. Οι δυνατότητες ανάπτυξης όμως του νομού είναι πολύ μεγάλες. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν έχουν ακόμα αναπτυχθεί ιδιαίτερα, παρόλο που έχουν απορροφηθεί κονδύλια για την ανάπτυξή τους, δεν έχουμε φτάσει σε καμιά περίπτωση το επίπεδο των ανταγωνιστών μας. Το νησί με τα θαυμάσια ορεινά τοπία του και το εύκρατο κλίμα του θα μπορούσε να αναπτύξει τον χειμερινό τουρισμό, αλλά προς την επίτευξη του στόχου τούτου πρέπει να συμβάλλουν όλοι οι φορείς παραμερίζοντας τα προσωπικά συμφέροντα προσβλέποντας σε μακροχρόνιους στόχους.

Το Ρέθυμνο είναι από τις σημαντικότερες περιοχές της Κρήτης. Ο τόπος αυτός θα μπορούσε να γίνει πιο ελκυστικός με καλύτερες υποδομές, με πολύ καλές προοπτικές που μπορούν να γίνουν ακόμα καλύτερες με τη συστηματικότερη περιβαλλοντική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση στην πολιτιστική και πολιτισμική κληρονομιά μας.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τρούλης Μιχάλης, (2011), «Ταξιδεύοντας στο Ρέθυμνο»
2. Κρυοβρυσανάκης Κ. Λευτέρης, (2006), «Πανόραμα Ρεθύμνου (Μνημεία, πρόσωπα και γεγονότα 5.000 ετών)»
3. Λαζάρου Δέσποινα, (2007) Προοπτικές ανάπτυξης Αστικού τουρισμού στο Ρέθυμνο»
4. Γενικές πληροφορίες σχετικά με λιμάνια, αξιοθέατα, χάρτες (<http://www.crete.tournet.gr/index-el.jsp>)
5. Πληροφορίες σχετικά με τα επιδοτούμενα προγράμματα του 3ου ΚΠΣ που αφορούν τον τουρισμό (<http://www.3kps.gr>)
6. Τρούλης Μιχάλης, (1998), «Ρέθυμνο, Ιστορία-Περιήγηση-Σύγχρονη Ζωή»
7. Στατιστικά στοιχεία ΕΣΥΕ για τον κρητικό τουρισμό και δημογραφικά στοιχεία. (<http://www.statistics.gr>)
8. Μαρίνες, αγκυροβόλια, αρχ. χώροι, εναλλακτικές μορφές τουρισμού (<http://www.gnto.gr>)
9. Κουκάκης Μ.-καπετάνιος Γ, (2008), «Προοπτικές Ανάπτυξης του κρητικού τουρισμού»
10. www.explorecrete.com
11. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης (<http://www.perkritis.gr/>)
12. Λίστα τουριστικών γραφείων Κρήτης (<http://www.poet.gr>)
13. <http://www.minoan.gr>
14. <http://www.anek.gr>
15. http://www.minoan.gr/highspeed/mlhs_prls.htm
16. Στατιστικά στοιχεία Ε.Ο.Τ.
17. Στατιστικά στοιχεία ΕΣΥΕ
18. Ξενοδοχεία υψηλής κατηγορίας (<http://www.ritts-crete.gr/par-krhth.htm>)
19. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον (<http://www.epper.gr/index.htm>)
20. Πληροφορίες περιφέρειας Κρήτης (<http://www.crete-region.gr/>)

21. Αρχ χώροι, εκδηλώσεις κτλ.(<http://www.culture.gr/>)
22. Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης (<http://www.hhf.gr/default.aspx?aid=1642&id=301>)
- 23.ΟΑΔΥΚ (<http://www.oadyk.gr/>)
- 24.Στατιστικά στοιχεία Λιμεναρχείου Ηρακλείου
- 25.Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Κρήτης
- 26.Κοινή απόφαση υπ. Περιβάλλοντος, χωροταξίας και δημοσίων έργων -υπ. Εσωτερικών, δημόσιας διοίκησης και αποκέντρωσης - υπ. Οικονομίας και Οικονομικών. (Αθήνα, 10 Αυγούστου 2007 Α. Π.127794)
- 27.Μελέτη τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης
- 28.Περιοδικό "Tourism"
- 29.Περιοδικό «Τουρισμός Και Οικονομία»